

**ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ
ΣΧΟΛΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΩΝ
ΣΠΟΥΔΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΒΑΛΚΑΝΙΚΩΝ, ΣΛΑΒΙΚΩΝ ΚΑΙ ΑΝΑΤΟΛΙΚΩΝ
ΣΠΟΥΔΩΝ**

**Π.Μ.Σ.: Σπουδές στις Γλώσσες και τον Πολιτισμό των Χωρών
της Νοτιοανατολικής Ευρώπης**

Μεταπτυχιακή Εργασία

**«Η πολυπολιτισμικότητα μέσα από τα 11 διηγήματα του Νετζατί
Τζουμαλί «Μακεδονία 1900». Η εικόνα του Έλληνα και του Τούρκου
μέσα από τα 11 διηγήματα του Τούρκου συγγραφέα Νετζατί
Τζουμαλί «Μακεδονία 1900»**

**Όνοματεπώνυμο: Ψαλλίδα Παρασκευή
Α.Ε.Μ.5119**

Η Συμβουλευτική Επιτροπή

- 1. Νιχωρίτης Κωνσταντίνος, Καθηγητής Τ.Β.Σ.Α.Σ.**
- 2. Λιάζος Νικόλαος, ΠΔ 407/80 Τ.Β.Σ.Α.Σ.**
- 3. Καμαρούδης Σταύρος, Αναπληρωτής Καθηγητής Π.Τ.Δ.Ε.**

Θεσσαλονίκη, 2014

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΕΡΙΛΗΨΗ	4
ABSTRACT	6
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	7

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ: ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο :ΑΝΑΦΟΡΑ ΣΤΑ ΑΝΑΛΥΤΙΚΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΣΠΟΥΔΩΝ

1.1 ΠΟΛΥΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

1.2 Α' ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΔΕΚΑΕΤΙΑ 1970

1.3 Β' ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΔΕΚΑΕΤΙΑ 1980

1.4 Γ' ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΔΕΚΑΕΤΙΑ 1990

1.5 ΑΝΑΛΥΤΙΚΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο ΤΑ ΣΧΟΛΙΚΑ ΕΓΧΕΙΡΙΔΙΑ ΚΑΙ Η ΕΙΚΟΝΑ ΤΟΥ «ΑΛΛΟΥ»

2.1 Η ΕΙΚΟΝΑ ΤΟΥ ΈΛΛΗΝΑ ΜΕΣΑ ΑΠΟ ΤΑ ΤΟΥΡΚΙΚΑ ΣΧΟΛΙΚΑ ΕΓΧΕΙΡΙΔΙΑ

2.2 Η ΕΙΚΟΝΑ ΤΟΥ ΤΟΥΡΚΟΥ ΜΕΣΑ ΑΠΟ ΤΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΣΧΟΛΙΚΑ ΕΓΧΕΙΡΙΔΙΑ.

2.3. ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ ΣΕ ΟΤΙ ΑΦΟΡΑ ΤΑ ΣΧΟΛΙΚΑ ΕΓΧΕΙΡΙΔΙΑ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΙΑΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο ΝΕΤΖΑΤΙ ΤΖΟΥΜΑΛΙ

3.1 ΛΙΓΑ ΛΟΓΙΑ ΓΙΑ ΤΟΝ ΣΥΓΓΡΑΦΕΑ

3.2 ΑΝΑΦΟΡΑ ΣΤΑ ΕΝΤΕΚΑ ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ ΤΟΥ ΝΕΤΖΑΤΙ ΤΖΟΥΜΑΛΙ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4^ο ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

4.1 ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΗΣ ΕΠΟΧΗΣ

4.2 ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΗΣ ΕΠΟΧΗΣ ΜΕΣΑ ΑΠΟ ΤΑ ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ ΤΟΥ ΤΖΟΥΜΑΛΙ.

4.3 ΣΧΕΣΗ ΙΣΤΟΡΙΑΣ- ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ.

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ: ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο ΤΑ ΕΝΤΕΚΑ ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ ΤΟΥ ΝΕΤΖΑΤΙ ΤΖΟΥΜΑΛΙ

1.1 ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΗ ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ

1.2 ΤΟ ΔΕΙΓΜΑ

1.3 ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

1.4 ΕΡΜΗΝΕΙΑ ΤΩΝ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΩΝ

1.5 ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

1.6 ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

NEGATI CUMALI

Macédoine 1900

NOUVELLES

Traduction de textes, introductions, postface et notes
par Faruk Bilal

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η παρούσα εργασία με θέμα «Η πολυπολιτισμικότητα μέσα από τα έντεκα διηγήματα του Νετζατί Τζουμαλί Μακεδονία 1900. Η εικόνα του Έλληνα και του Τούρκου μέσα από τα έντεκα διηγήματα του Τούρκου συγγραφέα Νετζατί Τζουμαλί «Μακεδονία 1900», στόχο και επιδίωξη έχει, να παρουσιάσει την εικόνα του Έλληνα και του Τούρκου μέσα από τα έντεκα διηγήματα του συγγραφέα και να τονίσει, πως το φαινόμενο της πολυπολιτισμικότητας δεν είναι καινούργιο αλλά από το παρελθόν ακόμη υπήρχε συμβίωση μεταξύ διαφορετικών λαών.

Αφορμή για να ασχοληθώ με το συγκεκριμένο θέμα, ήταν, οι συζητήσεις που άκουγα, από τους γεροντότερους του χωριού μου, οι οποίες ήταν περισσότερο θύμισες, που τις περιέγραφαν με αγάπη και νοσταλγία. Αναφέρονταν σε γεγονότα απλά καθημερινά, συμβιώνοντας με Τούρκους έως ότου πάρουν το δρόμο της προσφυγιάς κι εκείνοι, τότε με την ανταλλαγή των πληθυσμών. Έλεγαν πώς η Πικεζέ είχε αχώριστη φίλη τη Δέσποινα και παίζανε τα πεντόβολα πότε στην αυλή της μιας και πότε στην αυλή της άλλης. Πώς στους γάμους, περνούσαν με κέφι όλοι μαζί καλεσμένοι ,Τούρκοι ,Έλληνες, αλλά και στις στενοχώριες πως ήταν όλοι μαζί. Πώς οι γυναίκες του βλάχικου μαχαλά ,έφτιαχναν τις πίτες περιμένοντας τις τουρκάλες να κάνουν σεργιάνι, πίνοντας τον καφέ. Πως ο κύριος Χρήστος με την οικογένεια του συγκατοικούσε με την οικογένεια του κυρίου Σαμπάνη και της Αϊσέ της γυναίκας του, μέχρι να πάρουν το δρόμο της προσφυγιάς. Αιτία στάθηκε το βιβλίο του Τούρκου συγγραφέα Νετζατί Τζουμαλί «Μακεδονία 1900).Γεννημένος στη Φλώρινα το 1921, ο συγγραφέας. Το 1997 επισκέφθηκε τη Φλώρινα μετά από πρόσκληση του «Βαλκανικού Ασύλου Ποίησης», συμμετείχε στις εκδηλώσεις «Πρέσπες-Ο.Π.Π.Ε.Θ1997). Ένα χρόνο αργότερα, είχα στα χέρια μου, το βιβλίο του «Μακεδονία 1900» Με συνεπήρε, ο τρόπος γραφής του, η αγάπη που περιέγραφε τα γεγονότα για όλους τους λαούς που κατοικούσαν τότε σε εκείνη την δύσκολη εποχή, στη Φλώρινα κάπου στα 1900. Στη Φλώρινα που πάντρευε τους διάφορους πολιτισμούς, ακόμα από εκείνη την εποχή και που η αγκαλιά της, ήταν από τότε ανοιχτή δεχόμενη Τούρκους ,Εβραίους, Τσιγγάνους, Αρβανίτες και άλλους.

Και η δεύτερη αιτία, που ασχολήθηκα με το συγκεκριμένο θέμα είναι το μεταπτυχιακό πρόγραμμα, οι σπουδές ,οι γλώσσες και ο πολιτισμός των χωρών της νοτιοανατολικής Ευρώπης, όπου τα δυο αυτά χρόνια, είχαμε τη δυνατότητα να προσεγγίσουμε, τους όμορους λαούς ,να τους γνωρίσουμε, όχι μόνο τα αρνητικά τους στοιχεία, όπως τους γνωρίζαμε μέχρι σήμερα ,μέσα από τα σχολικά εγχειρίδια, αλλά γνωρίσαμε τον πολιτισμό τους, τις γλώσσες τους και άλλα. Θέλω βέβαια να ευχαριστήσω από καρδιάς τους καθηγητές μου, που ήταν κοντά μου στην εκπόνηση αυτής της εργασίας μα και τα δύο αυτά χρόνια σε όλη τη διάρκεια του μεταπτυχιακού προγράμματος.

Στο πρώτο μέρος θα ασχοληθούμε, με τα αναλυτικά προγράμματα σπουδών , την εικόνα του Έλληνα στα τούρκικα σχολικά εγχειρίδια και την εικόνα του Τούρκου στα ελληνικά σχολικά εγχειρίδια καθώς επίσης με το ιστορικό πλαίσιο της εποχής και το ιστορικό πλαίσιο έτσι όπως το αναφέρει στα έντεκα διηγήματα ο συγγραφέας. Θα δούμε επίσης τη σχέση που μπορεί να έχει η ιστορία με τη λογοτεχνία.

Στο δεύτερο μέρος θα ασχοληθούμε με το ερευνητικό πλαίσιο , το δείγμα της έρευνας που είναι τα έντεκα διηγήματα του Νετζατί Τζουμαλί , τα αποτελέσματα και τα συμπεράσματα της έρευνας αυτής.

Θα ήθελα να ευχαριστήσω για ακόμα μια φορά τους καθηγητές μου και ιδιαίτερα τον κύριο Νιχωρίτη, που ήταν στο πλευρό μου, για ότι κι αν χρειάστηκα, την οικογένειά μου και ιδιαίτερα το γιο μου που ήταν ηθικός συμπαραστάτης στο όλο πόνημα, τις φίλες μου και συναδέλφισσες Δόξα, Μαρία και Μαίρη για την αμέριστη, και άδολη συμπαράσταση και υποστήριξή τους.

ABSTRACT

The present thesis “Multiculturalism through the eleven short stories of Necati Cumali Macedonia 1900. The image of the Greek and the Turkish people through the eleven short stories of the Turkish writer Necati Cumali Macedonia 1900.”, intends and aims to present the image of the Greek and the Turkish people through the writer’s eleven short stories and to highlight that the phenomenon of multiculturalism is not something new, but from the past, different cultures have been coexisting.

The grounds for dealing with this particular subject were the discussions that I have been listening to, from the elderly of my village, which were mostly memories that were being described with love and nostalgia. They have referred to common daily events, coexisting with the Turks until they, as well, emigrated at the population exchange. They have said that Pakize had had an inseparable friend, Despina, and they had been playing “pentovola” either in one’s yard or in the other’s. At the weddings all the guests, both Greeks and Turks, had been having fun, and they had been coping with the difficulties and sorrows together, too. The women of the vlach neighbourhood had been making pies, waiting for the Turkish women to saunter, drinking coffee. Mr Chris and his family had lived together with Mr Sampanis’ and his wife Ayse’s family, until they emigrated. The reason was the Turkish writer’s Necati Cumali novel (Macedonia 1900). He was born in Florina in 1921. He visited Florina the year 1997, after being invited by the “Balkan Asylum for Poetry”, and participated in the event “Prespes- C.C.E.TH 1997”. One year later I got his book “Macedonia 1900”. I got carried away by his writing style and the love he has described the events with, concerning all the populations that lived in Florina that difficult time, around the 1900s. In Florina, where different cultures have coexisted since that time, including Turks, Jews, Gypsies, Arvanites and others.

The second reason for choosing this subject was the postgraduate studies programme, the studies, the languages and the culture of the southeastern Europe countries, which we had the opportunity to approach these two years, and to comprehend the neighbouring people, not only their flaws as we have known them until today through the school textbooks, but we became acquainted with their culture, their languages and others. I want to thank from the bottom of my heart my professors, who have been there at the writing of this thesis and these two years during my postgraduate studies.

On the first part we are going to examine the curricula, the image of the Greeks through the Turkish school textbooks and the image of the Turks through the Greek school textbooks, as well as the background of this era and the background as it is presented through the writer’s eleven short stories. Furthermore, we are going to consider the relation between history and literature.

The second part refers to the research context, the sample of the research which is the eleven short stories of Necati Cumali, the results and the conclusions.

I would like to thank one more time my professors and especially Mr Nichoritis, who has been by my side, whatever I needed, my family and particularly my son for his moral support the whole time, and my friends and colleagues Doksa, Maria and Mary for their implicit and artless support and reinforcement.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Οι όροι πολυπολιτισμικότητα και διαπολιτισμικότητα δεν είναι ευδιάκριτοι εννοιολογικά. Το Συμβούλιο της Ευρώπης δίνει το στίγμα της στην έννοια πολυπολιτισμικότητα ως μια κοινωνική πραγματικότητα, ενώ στην έννοια διαπολιτισμικότητα προσδίδει το στίγμα της συνεργασίας ατόμων με πολιτισμική ετερότητα.

Σύμφωνα με τον Δαμανάκη (1995:24) ο όρος πολυπολιτισμικότητα χρησιμοποιείται αποκλειστικά ως όρος αναφοράς σε επίπεδο κοινωνίας και ο όρος διαπολιτισμικότητα ως όρος αναφοράς σε επίπεδο ατόμου. Ο Μάρκου(1996:45) δηλώνει πως τα όρια δεν είναι πράγματι ευδιάκριτα και απολύτως διαχωρισμένα μιας και ο όρος διαπολιτισμικότητα αναφέρεται στην αλληλεπίδραση-συνεργασία-αμοιβαιότητα ανάμεσα σε άτομα διαφορετικών μεταναστευτικών ομάδων και ο όρος πολυπολιτισμικότητα αναφέρεται σε μια κοινωνική πραγματικότητα των καιρών μας. Το πολυπολιτισμικό μοντέλο υιοθετεί μια στάση συνύπαρξης των διαφόρων μειονοτήτων, το διαπολιτισμικό μοντέλο προτείνει την αλληλεπίδραση.

Η πολυπολιτισμικότητα είναι το δεδομένο και η διαπολιτισμικότητα το ζητούμενο. Η πρώτη δεν απορρέει από τη δεύτερη, ενώ η δεύτερη προϋποθέτει την πρώτη. Η διαπολιτισμικότητα κατέχει την αντίθετη θέση του μονοπολιτισμικού προσανατολισμού, προσανατολισμός που κυριάρχησε τα προηγούμενα χρόνια στην Ελλάδα και πιθανά και στην υπόλοιπη Ευρώπη, με απώτερο σκοπό της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης, τη διδασκαλία του ελληνικού πολιτισμού, της ελληνορθόδοξης θρησκείας και της ελληνικής γλώσσας. Το διαπολιτισμικό μοντέλο εκπαίδευσης τοποθετείται σε μια διαφορετική βάση με αρχές διαμόρφωσης ενός διαφορετικού πολίτη που να κατέχει τα εφόδια που απαιτούνται ώστε να επικοινωνεί στη νέα πολυπολιτισμική πραγματικότητα.

Η πολυπολιτισμικότητα (multiculturalism) ενέχει τη συνύπαρξη σε μια κοινωνία διαφορετικών κοινωνικά ομάδων με ξεχωριστά και ιδιαίτερα εθνικά, εθνοτικά και πολιτισμικά στοιχεία. Εκφράζει την αποδοχή της διαφορετικότητας και της ισότιμης αναγνώρισης των διαφορετικών ομάδων. Πολλαπλές και

πολυδιάστατες οι αιτίες που δημιουργούν το φαινόμενο των πολυπολιτισμικών κοινωνιών, μερικές από αυτές είναι: η αναγκαιότητα της οικονομικής μετανάστευσης -ειδικά από χώρες του βαλκανικού τόξου-, η ύπαρξη πολιτικών καθεστώτων που κυβερνούν με απολυταρχικό τρόπο οδηγώντας σε πολιτικές διώξεις τους πολίτες που στηρίζουν μια διαφορετική άποψη και στάση πολιτική από τη δική τους, πολεμικές συρράξεις και συγκρούσεις στρατιωτικές που αποφέρουν ανασφάλεια, αβεβαιότητα, φόβο, καταπάτηση ανθρωπίνων δικαιωμάτων σε βάρος μειονοτήτων, καμία εξασφάλιση ηρεμίας-σιγουριάς και μια ποιοτικής βιώσιμης ανάπτυξης της ζωής των πολιτών μιας χώρας και σίγουρα η πρόοδος, η ασφάλεια και οι ευκαιρίες μιας γειτονικής χώρας που έλκει πολίτες διπλανών χωρών που προσδοκούν μια καλύτερη ζωή γι' αυτούς και τα παιδιά τους. Η πολυπολιτισμικότητα οδηγεί σε μια αναγκαία συνύπαρξη που συχνά επιφέρει αρνητικές αντιδράσεις παρόλο που μακροπρόθεσμα επιφέρει θετικά αποτελέσματα. Οι αρνητικές αντιδράσεις που εμφανίζονται τις περισσότερες φορές στην κοινωνία υποδοχής των μεταναστών είναι: η καλλιέργεια κλίματος ξενοφοβίας, ρατσισμού, επιφύλαξης ,τα φαινόμενα εκμετάλλευσης κυρίως εργασιακής, η περιθωριοποίηση και διάσπαση της κοινωνικής συνοχής εξαιτίας της απρόσμενης έλευσης μεγάλου αριθμού μεταναστών, η αδυναμία εξασφάλισης διαμονής, εκπαίδευσης, υγειονομικής περίθαλψης και γενικότερα αξιοπρεπούς διαβίωσης. Σταδιακά και έπειτα από την έλευση του πρώτου μεταναστευτικού ρεύματος, θετικά αποτελέσματα από την συνύπαρξη παίρνουν τη θέση τους στην κοινωνία.Μερικά από τα σημαντικότερα η αλληλοαποδοχή, η αλληλεγγύη, ο αλληλοσεβασμός, ο πλουραλισμός απόψεων, στάσεων, θρησκειών, αξιακών συστημάτων, η ειρηνική συνύπαρξη , η αναγνώριση της διαφορετικότητας, ο διεθνισμός, η ενσυναίσθηση, η διαμόρφωση κοινωνικής ισότητας και ευημερίας.

Με το πέρασμα του χρόνου και την ωρίμανση της κοινωνίας των πολιτών θετικά και αξιοσημείωτα είναι τα αποτελέσματα μιας πολυπολιτισμικής κοινωνίας που λίγο ή περισσότερο δρα και εδραιώνεται σε πολλές χώρες σε όλο τον κόσμο πια.

Το μεταναστευτικό ρεύμα αλλοδαπών επιφέρει και στην εκπαίδευση αλλαγές και αναμορφώσεις του υπάρχοντος εκπαιδευτικού κλίματος .Την εκπαίδευση, τη συνδέουμε με την έννοια της διαπολιτισμικότητα ενώ την έννοια πολυπολιτισμικότητα με την ευρύτερη ,όπως ήδη αναφέραμε, με την ευρύτερη κοινωνική πραγματικότητα της συνύπαρξης των λαών που οδήγησε στην

συγκατοίκηση- συνύπαρξη στον ίδιο γεωγραφικό χώρο αλλοδαπών και ντόπιου πληθυσμού μιας χώρας. Πράγματι η ελληνική κοινωνία κλήθηκε να αποκωδικοποιήσει τη νέα πραγματικότητα κατά τη διάρκεια της τελευταίας εικοσαετίας με σημαντικές αλλαγές σε κοινωνικό, οικονομικό, πολιτισμικό, θρησκευτικό επίπεδο. Η κοινωνία προέκυψε πολυπολιτισμική, εκ των συνθηκών της μετανάστευσης και κλήθηκε να διαμορφώσει ανάλογη υποδομή για να αποδεχθεί και να καταστεί εν τέλει χώρα που αναγνωρίζει την αλληλεπίδραση και αλληλεξάρτηση με πνεύμα αμοιβαιότητας, ισότητας, αλληλοαποδοχής των διαφορετικών άλλων πολιτισμών και αξιών.

Η πολυπολιτισμική συνείδηση στην εκπαίδευση, οδήγησε σε ένα διαφοροποιημένο ρόλο του σχολείου καθώς και όλων των εμπλεκόμενων στην Εκπαίδευση. Ειδικότερα, πολλές ήταν οι αλλαγές ως αναγκαία προϋπόθεση ώστε η νέα πραγματικότητα του πολυπολιτισμικού σχολείου να λάβει χώρα :

Αλλαγή των προγραμμάτων σπουδών ώστε να εμπεριέχουν δεδομένα και υλικό από μια ποικιλία κουλτούρας

- Αλλαγή στη στάση διδασκόντων με έμφαση στην αναγνώριση της διαφορετικότητας του «άλλου», της μείωσης ξενοφοβίας και ρατσισμού καθώς και τη δημιουργία ενός ισότιμου προγράμματος σπουδών για όλους τους μαθητές

- Ενημέρωση του ντόπιου πληθυσμού για θέματα μεταναστών

- Αλλαγή στον τρόπο αξιολόγησης των μαθητών

- Διαμόρφωση κατάλληλου σχολικού κλίματος που να επιτρέπει την ολόπλευρη ανάπτυξη της προσωπικότητας του μαθητικού δυναμικού του σχολείου

- Ενθάρρυνση των μαθητών ώστε να καταστούν ικανοί για μια ευρύτερη αντίληψη του εαυτού τους και των άλλων

- Δημοκρατική στάση μέσω κλίματος διαλόγου και ελεύθερης διατύπωσης απόψεων ώστε να υπάρχει ανοχή για τις απόψεις των άλλων ακόμη κι αν είναι διαφορετικές

- Εκπαιδευτικές προσεγγίσεις πάνω σε αξίες γλωσσικής και πολιτισμικής ποικιλομορφίας

- Εκπαιδευτικοί στόχοι στην κατεύθυνση αναγνώρισης του μορφωτικού κεφαλαίου των παιδιών διαφορετικής προέλευσης

- Ενδυνάμωση σχολικής κουλτούρας ώστε να διασφαλίζεται η αρχή των ίσων ευκαιριών

- Στόχευση σχολικού πλάνου σε εξωτερικά και εσωτερικά κίνητρα και ανταμοιβές σε όλους τους μαθητές

- Καινοτομίες και πρωτοποριακές μέθοδοι που μπορούν να οδηγήσουν σε θετικό προσανατολισμό στην εκπαίδευση

- Βιωματική μάθηση, η οποία προτάσσει την επικοινωνιακή προσέγγιση της διδασκαλίας

Το νέο πολυπολιτισμικό σχολείο του σήμερα επιβάλλεται να αποκτήσει μια παιδοκεντρική παιδαγωγική και πολιτισμικές δράσεις που θα γκρεμίσουν τα παλιά πρότυπα και θα ανυψώσουν τις πανανθρώπινες αξίες, θα εξαλείψει τις ανισότητες και θα αποφέρει μια ευρύτερη ισονομία. Οι αλλαγές οφείλουν να προσδώσουν τον χαρακτήρα μιας πάγιας εκπαιδευτικής πολιτικής ενός κράτους δικαίου χωρίς να αποτελέσουν μια ανεδαφική και επιφανειακή καταγραφή θέσεων και απόψεων, ούτε μια πρόχειρη σκιαγράφηση ενός πολιτισμικού πολύχρωμου. Απαιτείται επαναδιαπραγμάτευση των πολιτισμικών ταυτοτήτων όλων, ώστε να αποδοθεί σε ολόκληρη την εκπαιδευτική κοινότητα μια στάση ζωής και εκπαίδευσης. Εξάλλου η πολιτισμική ποικιλομορφία μπορεί να επιφέρει μια εκπαίδευση που να αφορά και να προσδίδει ενδιαφέρον σε όλο το μαθητικό δυναμικό της. Οι πολιτισμικές διαφορές επιπρόσθετα εμπλουτίζουν και ενισχύουν μια κοινωνία, διευρύνουν και ισχυροποιούν θέσεις και στάσεις ζωής, ανατρέπουν κατάλοιπα του παρελθόντος και οδηγούν σε μια δικαιότερη, δημοκρατικότερη και σύγχρονη διαχείριση.

Η πολυπολιτισμική εκπαίδευση μπορεί να επιφέρει θετικό αποτέλεσμα προς την κατεύθυνση που προαναφέραμε ,αν υπάρξει αλλαγή στάσεων στο εκπαιδευτικό δυναμικό, στο δυναμικό της Διοίκησης, τόσο σε επίπεδο διδακτικής όσο και ανάλογης παιδαγωγικής πρακτικής, όσο και σε επίπεδο κοινωνίας. Αναλυτικότερα όταν ληφθούν υπόψη οι εμπειρίες των μαθητών από άλλες χώρες ,όταν η επίσημη εκπαιδευτική πολιτική αποδεχθεί ως θετικές και αναγκαίες τις προϋπάρχουσες εμπειρίες των μαθητών και όχι να αξιολογούνται ως αποκλίνουσες και υποδεέστερες ,όταν ληφθεί υπόψη η διαφορετικότητα ως προσόν κι όχι ως μειονέκτημα, όταν ο «άλλος» τοποθετηθεί όχι ως ξένος και ως απέναντι ,αλλά ως φίλος και δικός μας άνθρωπος ,όταν η κοινωνία αποδεχθεί όλους τους προερχόμενους από ξένες χώρες ως ανθρώπους με δικαιώματα αλλά και υποχρεώσεις στη χώρα προορισμού τότε σίγουρα η πολυπολιτισμική εκπαίδευση θα αποκτήσει νόημα και ουσία αληθινή με έμπρακτες αποδείξεις στη διαχείριση μαθητικού δυναμικού των σχολείων της χώρας μας.

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ: ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο: ΑΝΑΦΟΡΑ ΣΤΑ ΑΝΑΛΥΤΙΚΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΣΠΟΥΔΩΝ

Πλουραλιστικές πολιτισμικές κοινωνίες αποτελούν τη σημερινή πραγματικότητα. Αποτέλεσμα αυτών οι μετακινήσεις πληθυσμών ,που ως συνήθως δεν είναι στάση επιλογής τους για να λάβουν μια ταλαιπωρία, αλλά είναι αποτέλεσμα διαμοιρασμού των κεφαλαίων, μέσα στη ρύθμιση μιας ανομοιόμορφης οικονομικής εξέλιξης των χωρών στον παγκόσμιο πολιτικοοικονομικό ιστό. Δεν αποτελούν μόνο φαινόμενο της εποχής αυτής οι μετακινήσεις. Υπήρχαν πάντοτε και αν ανατρέξουμε στην ιστορία, κυρίως η χώρα μας λόγω της γεωγραφικής θέσης της αλλά και της ιστορικής της πορείας γνώριζε και γνωρίζει πολλούς πολιτισμούς και συνυπάρχει με αυτούς δίνοντας και παίρνοντας πολιτιστικά στοιχεία. Σήμερα ευνοούνται περισσότερο από την παγκοσμιοποιημένη οικονομία και φυσικά τις ελεύθερες μετακινήσεις πληθυσμών.

Δημιουργούνται έτσι καινούριες κοινωνικοοικονομικές καταστάσεις στις χώρες εκείνες όπου δέχονται τον μεταναστευτικό πληθυσμό και έχουμε πολυποικίλες αντιδράσεις και από τον πληθυσμό που είναι η πλειοψηφία αλλά και από τους μετακινούμενους. Αρχίζουν οι μεν να νιώθουν ανασφάλεια, φοβία προς το ξένο, διαισθάνονται ότι με τον μετανάστη θα χάσουν τα πολιτιστικά τους στοιχεία, την ταυτότητά τους, τους βλέπουν αρχικά σαν εχθρούς που ήρθαν για να μείνουν και να τους πάρουν τη δική τους γη. Από την άλλη οι μεταναστευτικοί πληθυσμοί έχουν έντονο το πρόβλημα της γλώσσας ,του φόβου ότι είναι ανεπιθύμητοι, μένουν στο περιθώριο φοβούμενοι ότι θα χάσουν την πολιτιστική τους ταυτότητα, αντιμετωπίζουν πρόβλημα στην ένταξη τους στην καινούρια κοινωνία και σαν φυσικό επακόλουθο επέρχεται ο στιγματισμός τους .

1.1 Πολυτισμικότητα και εκπαίδευση.

Αντιλαμβανόμαστε ότι στη σημερινή εποχή που ζούμε, ο όρος πολυπολιτισμικότητα έχει εδραιωθεί πλέον στη δική μας αλλά ευρύτερα και στις περισσότερες ευρωπαϊκές κοινωνίες.

Έχουν ειπωθεί άπειροι ορισμοί για τον όρο «πολυπολιτισμικότητα», όπως ότι Πολυπολιτισμικότητα είναι ένας σύγχρονος όρος που εκφράζει τη συνύπαρξη και την ελεύθερη επικοινωνία μιας εθνικής –πολιτιστικής κοινότητας, με άλλες ,με τις οποίες συμβιώνει, είτε μέσα στα όρια του εθνικού κράτους ,είτε μέσα στο πλαίσιο ευρύτερων κρατικών ενοτήτων», Ιστορία κοινωνικών επιστημών Β΄ Λυκείου ΟΕΔΒ 2002,176.

Η πολυπολιτισμικότητα των ευρωπαϊκών κοινωνιών επέβαλε την ανάγκη για συνεργασία στο χώρο της εκπαίδευσης, σε ότι αφορά τα προβλήματα των μεταναστών και των μετακινούμενων πληθυσμών ,που ξεκίνησε το 1976 με το ψήφισμα του Συμβουλίου και των υπουργών παιδείας (9/2/1976)και αναφερόταν στο πρώτο πρόγραμμα δράσης στον τομέα της εκπαίδευσης (ΕΕ 38 L , 9/2/1976, στο Μάρκου .1995 όταν έγινε πλέον φανερό ότι η μετανάστευση δεν αποτελούσε παροδικό αλλά μόνιμο φαινόμενο.

Δε θα μπορούσε φυσικά να λείπει από αυτή την συνεργασία και το ελληνικό σχολείο.

Το Υπουργείο Παιδείας που έχει θέσει με σαφήνεια ως κύριο στόχο την απρόσκοπτη και ομαλή ένταξη των παιδιών στο εκπαιδευτικό σύστημα από την προσχολική ηλικία, ενστερνίστηκε την έννοια της πολυπολιτισμικότητας και της διαπολιτιστικής αγωγής στα σχολεία. Την έννοια με άλλα λόγια της αντισταθμιστικής αγωγής ,της αλληλοκατανόησης ,της αλληλοαποδοχής , της καθαίρεσης των διακρίσεων, της αλληλεγγύης και περιλαμβάνει και τις ομάδες που έχουν πολιτισμικές ιδιομορφίες αλλά και τους κατοίκους της κυρίαρχης πολιτιστικής ταυτότητας, με στόχο πάντα το άνοιγμα του σχολείου προς την ευρύτερη κοινωνία.

Παράθεση νόμων και νομοθετικών διαταγμάτων, υπουργικές αποφάσεις όσον αφορά την διαπολιτισμική εκπαίδευση στην Ελλάδα.

Παρακάτω αναφέρουμε κάποιους νόμους ,νομοθετικά διατάγματα και υπουργικές αποφάσεις για τη Διαπολιτισμική εκπαίδευση στην Ελλάδα,

χωρίζοντάς τα σε τρεις περιόδους σύμφωνα με τον Π. Γεωργογιάννη, «Διαπολιτισμική εκπαίδευση» Πάτρα 2004.

1.2 Α' περίοδος δεκαετία 1970.

Την περίοδο αυτή δημιουργείται το πρώτο θεσμικό πλαίσιο για την ίδρυση Σχολείων Παλινοστούντων Μαθητών με νομοθετικό διάταγμα 339/74,ΦΕΚ 61/11-3-74

1.3 Β'περίοδος δεκαετία 1980.

Αυτή η περίοδος χαρακτηρίζεται από την ανάπτυξη του θεσμού των Τάξεων Υποδοχής και των Φροντιστηριακών Τμημάτων. Το 1980 εγκαινιάζεται ο θεσμός των Τάξεων Υποδοχής με την υπουργική απόφαση Φ.818-2/4139/20/10/80.

Τα Φροντιστηριακά τμήματα αρχίζουν να λειτουργούν το 1982. Υπουργική Απόφαση Φ.818/2/Ζ/21/3175/7-9-82. Το 1983 νομοθετούνται με το νόμο Ν.1404/83, άρθρο 45, ΦΕΚ 173/24-11-83. Και η νομοθεσία αυτή συμπληρώθηκε το 1990 ,ΦΕΚ 110 τ.Α, άρθρο 2',παρ. 3, 27-8-1990, ο οποίος τροποποίησε το άρθρο 45 του Ν.1404/1983 και όριζε :

1)την ίδρυση Τάξεων Υποδοχής και Φροντιστηριακών Τμημάτων σε δημόσια σχολεία Α/θμιας και Β/θμιας εκπαίδευσης .

2)Τη ρύθμιση θεμάτων οργάνωσης και λειτουργίας των Τάξεων Υποδοχής και Φροντιστηριακών Τμημάτων.

Το 1984 με Προεδρικό Διάταγμα 435,ΦΕΚ 154,τ.Α'10-10-84 ιδρύονται τα πρώτα σχολεία απόδημων –παλινοστούντων στην Αττική.

Με την υπουργική απόφαση Φ2/378/Γ1/1124/18-12-1994 ,δίνεται το δικαίωμα ένταξης και αλλοδαπών μαθητών που φοιτούν σε σχολεία Α/θμιας και Β/θμιας στις Τάξεις Υποδοχής και στα Φροντιστηριακά Τμήματα ,η δυνατότητα διδασκαλίας της γλώσσας και του πολιτισμού της χώρας προέλευσης των μαθητών και προβλέπει την πρόσληψη εξειδικευμένου προσωπικού για τη για τη στήριξη του έργου και των ίδιων των μαθητών .

1.4 Γ' περίοδος Δεκαετία 1990

Σε αυτήν την περίοδο επεξεργάζονται το Ν.2413/96.(ΦΕΚ124 τ.Α/17-6-1996)

Διαπολιτισμική Εκπαίδευση, σκοπός –περιεχόμενο ,σχολεία διαπολιτισμικής εκπαίδευσης.

Υπουργική απόφαση ,αριθμ.Φ.10/35Γ1/1058/18-9-1998 δημοσιεύτηκε στις 29/10/1998. Μετατροπή και μετονομασία δημόσιων σχολείων σε σχολεία διαπολιτισμικής εκπαίδευσης.

Υπουργική απόφαση Αριθμ.Φ10/20/Γ1/708/17-9-1999(ΦΕΚ 1789/Β/28-9-1999) Διαπολιτισμική εκπαίδευση-Τάξεις υποδοχής –Φροντιστηριακά Τμήματα.

Νόμος 2790/00 (ΦΕΚ24Α/16-2-2000). Αποκατάσταση των παλιννοστούντων ομογενών από την τέως Σοβιετική Ένωση.

Νόμος 2817/00,άρθρο 14,παρ.24 (ΦΕΚ78 α'/14-03-00).Θεσμοθετούνται για κάθε Δημοτικό ,Γυμνάσιο και Ενιαίο Λύκειο Διαπολιτισμικής εκπαίδευσης ξενόγλωσσα προγράμματα σπουδών αντίστοιχα του Ελληνικού αναλυτικού προγράμματος που λειτουργούν παράλληλα με αυτό.

Νόμος 2910/01,άρθρο .40 παρ.1,2 .Ορίζεται με την παρ1 ότι : « υποχρεωτική φοίτηση των ανήλικων αλλοδαπών που υπάγονται στην ελληνική επικράτεια ,όπως και των ημεδαπών. Με την παρ.2 ορίστηκε ότι : «οι αλλοδαποί μαθητές έχουν χωρίς περιορισμούς πρόσβαση στις δραστηριότητες της σχολικής ή εκπαιδευτικής κοινότητας».

1.5 Αναλυτικά προγράμματα

Ως συνήθως εννοούμε κάποιες γραπτές διδακτικές προτάσεις .Τα αναλυτικά προγράμματα έχουν ως κατευθυντήριες γραμμές ,τους στόχους ,το περιεχόμενο, τις μεθόδους που χρησιμοποιεί ,τις διαδικασίες και τέλος την αξιολόγηση. Τα αναλυτικά προγράμματα καθορίζονται από το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο στη χώρα μας .

Τα ΑΠΣ από τη μεταπολίτευση μέχρι και το 1997 στη χώρα μας θα λέγαμε ότι δεν ήταν ανοιχτά αφού κύριο στοιχείο τους ήταν η δασκαλοκεντρική μέθοδος . Κυρίως από το 1975έως το 1985 επιχειρήθηκε κάποιος εκσυγχρονισμός

στο σχολείο όμως διέπονταν από μονοπολιτισμικότητα ,μονογλωσσία και εθνοκεντρισμό. Μ.Δαμανάκης, (2000:322.)

Μετά το 1997 και ως το 2003 βλέπουμε να γίνονται πιο ευέλικτα και να έχουν σαν στόχο τη βιωματική μάθηση και την κατάκτηση της γνώσης μέσα από τη σύνδεση πολλών γνωστικών αντικειμένων, επιχειρείται όπως βλέπουμε η διαθεματική προσέγγιση της γνώσης.

Ακόμη και στα Νέα Αναλυτικά προγράμματα του νηπιαγωγείου βλέπουμε ότι, κύριος στόχος της προσχολικής εκπαίδευσης είναι να θέτει τις βάσεις για την ολόπλευρη ανάπτυξη των παιδιών και τη μετέπειτα στάση τους προς μάθηση. Στο Νέο Αναλυτικό Πρόγραμμα του 2011 τη σελίδα 19 αναφέρεται ότι κάθε παιδί είναι μοναδικό και όλα τα παιδιά έχουν δικαίωμα σε μια εκπαίδευση η οποία σέβεται την προσωπικότητα, τη γλωσσική, κοινωνική και πολιτισμική ταυτότητα και τις ανάγκες τους . Το νηπιαγωγείο και το πρόγραμμα του οφείλει να δείχνει σεβασμό στα παιδιά και τις οικογένειες τους, ανεξάρτητα από τις γλωσσικές, κοινωνικές και πολιτισμικές τους ταυτότητες ή το οικονομικό τους επίπεδο. Όλα τα παιδιά έχουν τα ίδια δικαιώματα και την ανάγκη να αισθανθούν ότι γίνονται αποδεκτά γι' αυτό που είναι. Η συνεργασία σχολείου-οικογένειας βοηθάει τα παιδιά να αισθανθούν ότι η τάξη τους αποτελεί ένα συναισθηματικά ασφαλές πλαίσιο μέσα στο οποίο μπορούν να εκφραστούν ακόμα κι αν δεν μιλάνε ελληνικά ή δεν έχουν τις ίδιες εμπειρίες με τους συμμαθητές τους, Νέο Αναλυτικό πρόγραμμα σπουδών στο νηπιαγωγείο 2011 σελ.19.

Γενικά σε όλα τα Σύγχρονα Αναλυτικά προγράμματα σπουδών της χώρας μας, μία από τις βασικότερες αρχές που τα διέπει είναι :

Η ενίσχυση της πολιτισμικής και γλωσσικής ταυτότητας στο πλαίσιο μιας πολυπολιτισμικής κοινωνίας

Η ελαχιστοποίηση των αποστάσεων και η παγκοσμιοποίηση της οικονομίας, με τις νέες δυνατότητες επικοινωνίας και ανταλλαγής πολιτιστικών αγαθών, εντάσσει τα άτομα σε ένα πολυπολιτισμικό περιβάλλον. Η χώρα μας, ως πλήρες και ισότιμο μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης, πρέπει να προωθεί την ανάπτυξη σε όλους τους τομείς μέσα από την αμοιβαία κατανόηση και συνεργασία με τους άλλους ευρωπαϊκούς λαούς. Επιπλέον, όπως συμβαίνει με όλες τις ευρωπαϊκές κοινωνίες, η σύνθεση της ελληνικής κοινωνίας μεταβάλλεται συνεχώς, εμπλουτιζόμενη με άτομα και φορείς διαφορετικών γλωσσικών και πολιτισμικών παραδόσεων, με αποτέλεσμα την αύξηση της πολιτισμικής ποικιλότητας, κατάσταση που μπορεί να θεωρηθεί υγιής υπό το

πρίσμα της αναζωογόνησης των κυρίαρχων παραδόσεων. Η πραγματικότητα αυτή επιβάλλει στον κάθε πολίτη να αποδέχεται και να σέβεται την πολιτισμική ετερότητα των συμπολιτών του, ώστε όλοι να ζουν αρμονικά σε ένα περιβάλλον πολιτισμικής, εθνικής και γλωσσικής πολυμορφίας. Η κατάσταση αυτή απαιτεί την ανάπτυξη κοινωνικών δεξιοτήτων, δεξιοτήτων επικοινωνίας, συνεργασίας και συμμετοχής όλων στις σύγχρονες κοινωνικές εξελίξεις. Για την ομαλή κοινωνική ένταξη κάθε ατόμου απαιτείται η ανάπτυξη της ικανότητας «επικοινωνίας» με το κοινωνικό του περιβάλλον, τόσο μέσα από τη γνώση της μητρικής του γλώσσας, αλλά και άλλων γλωσσών, όσο και μέσα από την ενημέρωσή του για την ιστορία και την πολιτισμική παράδοση όχι μόνο της δικής του αλλά και των άλλων εθνικών, θρησκευτικών και πολιτισμικών ομάδων. Απαραίτητη είναι, επίσης, η ανάπτυξη της ικανότητας κάθε ατόμου να εργάζεται σε ομάδες και να αξιοποιεί τις γνώσεις και τις δεξιότητές του για την επίτευξη συλλογικών στόχων.

Για την επίτευξη, επομένως, αρμονικής κοινωνικής ένταξης και συμβίωσης, είναι απαραίτητο κάθε άτομο να μάθει να συμβιώνει με τους άλλους, σεβόμενο τον πολιτισμό και τη γλώσσα τους. Ταυτόχρονα, όμως, πρέπει να διατηρεί την εθνική και πολιτισμική του ταυτότητα μέσα από την ανάπτυξη της εθνικής, πολιτιστικής, γλωσσικής και θρησκευτικής αγωγής. Εξάλλου, αποτελεί θέση όλων των χωρών της Ε.Ε. η προστασία της ιδιαίτερης φυσιογνωμίας της εθνικής εκπαίδευσης και η αποδοχή των εθνικών ποικιλομορφιών και, συνεπώς, των στοιχείων εκείνων, τα οποία συμβάλλουν στη διαμόρφωση της εθνικής και πολιτισμικής ταυτότητας του μαθητή – αυριανού πολίτη.

Βλέπουμε λοιπόν το άνοιγμα του σχολείου προς τα έξω, να αρχίζει να καλλιεργεί την κριτική στάση και το σεβασμό των μαθητών στην αποδοχή των εθνικών ποικιλομορφιών. Αμβλύνει τους φανατισμούς και τις αρνητικές στάσεις και συμπεριφορές και δημιουργεί εκείνες τις προϋποθέσεις ώστε οι μαθητές να αποδέχονται τη διαφορετικότητα. Όχι μόνο οφείλουμε να έχουμε συνύπαρξη διαφορετικών πολιτισμών αλλά και να προσπαθούμε για αμοιβαία αλληλογνωριμία και δημιουργία στενών σχέσεων φιλίας. Χωρίς αυτό να σημαίνει ότι δείχνοντας υπερβάλλοντα ζήλο θα μειώσουμε το δικό μας ελληνικό πολιτισμό τη δική μας πολιτιστική κουλτούρα.

Κύριο ρόλο σε αυτό θα παίζει ο εκπαιδευτικός που πρέπει να εκσυγχρονίσει να ανανεώσει τους στόχους του και τις επιδιώξεις του ενόψει των

νέων δεδομένων και των νέων πολυποίκιλτων κοινωνιών. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον δείχνει το Υπουργείο Παιδείας για την επιμόρφωση των εκπαιδευτικών.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο : ΤΑ ΣΧΟΛΙΚΑ ΕΓΧΕΙΡΙΔΙΑ ΚΑΙ Η ΕΙΚΟΝΑ ΤΟΥ «ΑΛΛΟΥ»

Η εικόνα του «άλλου», του «γείτονα» στα σχολικά εγχειρίδια ,έχει γίνει αντικείμενο πολλών ερευνών σε διάφορα πανεπιστήμια ,συνέδρια, διαλέξεις, επιστημονικά περιοδικά. Το σχολικό εγχειρίδιο εδώ και πολλούς αιώνες, αποτελεί το κέντρο βάρους της εκπαιδευτικής διαδικασίας. Από τον 18^ο αιώνα που η εκπαίδευση έγινε υποχρεωτική, καθιερώθηκε και η χρήση του σχολικού εγχειριδίου, άσχετα που τότε το σχολικό βιβλίο θύμιζε στη χρήση του πάπυρο και χαρτί Ξωχέλλης, (2002:11) Σχολικά εγχειρίδια, νοούνται, τα βιβλία, που σκοπό έχουν να μεταδώσουν την απαραίτητη σχολική γνώση στους μαθητές και είναι γραμμένα, βάση του Αναλυτικού προγράμματος ,το οποίο Α.Π, έχει συγκεκριμένη διδακτέα ύλη και πρέπει πάντα να ανταποκρίνεται στην εκάστοτε ηλικία του μαθητή και στην εκπαιδευτική επιστημονική πραγματικότητα της εποχής που γράφεται.

Στο νηπιαγωγείο υπάρχει Αναλυτικό Πρόγραμμα που είναι πιο ελεύθερο και αφήνει περιθώρια στους εκπαιδευτικούς ,να ελίσσονται με μεγαλύτερη άνεση, σε ότι αφορά την ολόπλευρη και ισόρροπη ανάπτυξη του νηπίου. Με τα σχολικά εγχειρίδια μαθητής και εκπαιδευτικός έρχονται σε άμεση επαφή, επικοινωνούν μεταξύ τους, ενώ αναπτύσσονται σχέσεις αλληλεπίδρασης και με τους συμμαθητές, αφού μέσα στην τάξη εργάζονται με βάση αυτά τα σχολικά εγχειρίδια. Βέβαια τα εν λόγω εγχειρίδια δεν πρέπει να μεταδίδουν μόνο ξερές γνώσεις στο μαθητή. Οφείλουν να προάγουν θετικές στάσεις και αξίες για την εικόνα του άλλου, να καλλιεργούν πρότυπα συμπεριφοράς ώστε να σχετίζονται με το συναισθηματικό κόσμο και την προσωπικότητα του μαθητή .Επηρεάζουν σε μεγάλο βαθμό απόψεις ,επιλογές, πεποιθήσεις και συμπεριφορές των μαθητών. Σύμφωνα με τον Ξωχέλλη, το σχολικό βιβλίο εκτός του ότι είναι βασικό στο πλαίσιο της διδασκαλίας, παίζει σημαντικό ρόλο στην κοινωνικοποίηση της νέας γενιάς ,σαν δίαυλος για τη μεταβίβαση αξιών, προτύπων συμπεριφοράς και για την εκμάθηση κοινωνικών ρόλων(Π. Ξωχέλλης:96)

Η διεθνή έρευνα για τα σχολικά εγχειρίδια ξεκινά το 19^ο αιώνα με την Κίνηση για την Ειρήνη. Ξεκινά μετά τον πρώτο Παγκόσμιο Πόλεμο, ύστερα από το συμπέρασμα, ότι τα σχολικά βιβλία, ιδιαίτερα της ιστορίας και τα αναγνω-

στικά τροφοδοτούν με προκαταλήψεις, έχουν σοβινιστικές διαθέσεις και φανατισμό, έτσι όμως διαιωνίζεται το μίσος έναντι του « Άλλου». Γι' αυτό μετά από αυτές τις διαπιστώσεις αναπτύχθηκε η Παιδαγωγική της Ειρήνης, όπου αποτελούνταν από εκπαιδευτικούς, που είχαν την άποψη ότι οι εικόνες του εχθρού, όπως παρουσιάζονταν στα σχολικά εγχειρίδια, ήταν το κυριότερο εμπόδιο στην προσπάθεια για την αλληλοκατανόηση των λαών K.P.Frizzsche(1992:173). Ως βασική αρχή της ιδρυτικής πράξης της UNESCO ήταν: «Οι πόλεμοι αρχίζουν στα μυαλά των ανθρώπων. Αν λοιπόν θέλει κανείς να εμποδίσει τους πολέμους, πρέπει να αλλάξει τα μυαλά των ανθρώπων». Συμπέρασμα, μετά την ιδρυτική πράξη της UNESCO, ήταν πως πρέπει να αλλάξουν τα σχολικά εγχειρίδια, μόνο έτσι θα αλλάξουν και τα μυαλά των ανθρώπων. Οπότε δημιουργούνται ερευνητικές μονάδες με κύριο στόχο τη μελέτη των σχολικών εγχειριδίων(A. Καψάλης & Δ. Θεοδώρου:196).

Το 1960 κέντρο μελέτης των σχολικών εγχειριδίων στο Συμβούλιο της Ευρώπης, είναι το γερμανικό, ερευνητικό κέντρο ινστιτούτο Georg Eckert που ιδρύθηκε το 1951 K.P.Fritzsche (1992:178). Το ερευνητικό αυτό κέντρο ερευνά σε διεθνή επίπεδο τα σχολικά εγχειρίδια και το διδακτικό τους υλικό, στη γεωγραφία, στην ιστορία, στις κοινωνικές επιστήμες και κύριο στόχο έχει την αμοιβαία κατανόηση των λαών και τη συμβολή τους στην Ειρήνη. Σκοπός της έρευνας αυτού του ινστιτούτου, είναι να εντοπίσει και να εξαλείψει, τις προκαταλήψεις ανάμεσα στους λαούς και τις κοινωνικές ομάδες ή μειονότητες, που μεταδίδονται μέσω των σχολικών εγχειριδίων(Π. Ξωχέλλης 1995:10)

Προέκυψαν οι παρακάτω θεματικές κατηγορίες, σε ότι αφορά τη διεθνή έρευνα, βάσει της οποίας, γίνεται και η σχολική έρευνα, του σχολικού βιβλίου στην Ελλάδα, σύμφωνα με τον Λιάζο(διδακτορική διατριβή):

- Γίνονται έρευνες, για να διαπιστωθούν οι προκαταλήψεις, η προπαγάνδα και τα εχθρικά αισθήματα, απέναντι στους λαούς που διακατέχονται από εχθρικές σχέσεις.
- Γίνονται έρευνες, για να δουν την ιδεολογική ανάλυση του περιεχομένου, για να ερευνηθούν οι αξίες, οι θεσμοί σε μια κοινωνία.
- Γίνονται έρευνες με βάση τα παιδαγωγικά και επιστημονικά κριτήρια, για να διαπιστωθεί, η καταλληλότητά τους σαν διδακτικά μέσα A. Καψάλης& Δ. Χαραλάμπους(1995:209).

Κατά τον Fritzsche, τον 20^ο αιώνα, τους ειδικούς, για την έρευνα των σχολικών εγχειριδίων, τους απασχόλησαν τέσσερις μεγάλες ενότητες

προβλημάτων, πάντα βέβαια σε σχέση με τις ιστορικο-πολιτικές συνθήκες και εξελίξεις. Αυτές ήταν:

1). Η πρώτη ενότητα-πρόβλημα θα λέγαμε, είναι οι αναλύσεις των σχολικών εγχειριδίων σε πρώην πολεμικούς αντιπάλους. Οι προσπάθειες σε αυτή την ενότητα γίνονται, στο να εντοπίσουν την εικόνα του εχθρού και τα στερεότυπα, στα σχολικά εγχειρίδια και φυσικά να διατυπώσουν προτάσεις πώς να απαλλαγούν από όλα αυτά. Για παράδειγμα έρευνες που έχουν γίνει σε σχολικά εγχειρίδια των πρώην πολεμικών αντιπάλων Γερμανίας – Γαλλίας και Γερμανίας – Πολωνίας, για να αναλύσουν οι ειδικοί την εικόνα του εχθρού και τα στερεότυπα που επικρατούσαν στα σχολικά εγχειρίδιά τους, το αποτέλεσμα ήταν, οι Γάλλοι εκπαιδευτικοί, κατάφεραν να βελτιώσουν τα σχολικά εγχειρίδιά τους απαλείφοντας εκείνα τα σημεία, όπου μιλούσαν για τον πολεμικό αντίπαλο με φανατισμό. Έκαναν μια «λίστα» με εκείνα τα σχολικά εγχειρίδια, όπου το περιεχόμενό τους ήταν αρκετά σοβινιστικό. Αυτό που πέτυχαν ήταν, να αναθεωρηθούν τα σχολικά εγχειρίδια και σε λίγα χρόνια να καταργηθούν.

2). Έπρεπε μετά το Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, στο πλαίσιο των ψυχροπολεμικών αντιπαραθέσεων Ανατολής-Δύσης, μέσα από τις αναλύσεις των σχολικών εγχειριδίων, να εξαλειφθούν, σε ότι αφορά τις εικόνες του εχθρού, τόσο του αντικομμουνισμού, όσο και του αντιιμπεριαλισμού .

3). Στη δεκαετία του 1980, το ερευνητικό ενδιαφέρον στρέφεται προς την αντιπαραθεση Βορρά-Νότου, το πώς παρουσιάζονται στα σχολικά εγχειρίδια οι λιγότερο αναπτυγμένες χώρες στα σχολικά βιβλία των αναπτυγμένων χωρών και αντίστροφα. Αντικείμενο έρευνας, εκτός από τις προκαταλήψεις και τις εικόνες του εχθρού απέναντι στους «άλλους» λαούς, έγιναν και οι κοινωνικές προκαταλήψεις, για παράδειγμα, ο τρόπος που παρουσιάζονται οι εθνικές, θρησκευτικές, πολιτισμικές και άλλες μειονότητες στα σχολικά εγχειρίδια.

4). Στη δεκαετία του 1990, οι επιστήμονες μετά τα γεγονότα που έγιναν στο χώρο των Βαλκανίων, στρέφονται στη μελέτη της εικόνας του «άλλου» στα σχολικά εγχειρίδια των Βαλκανικών χωρών.

Η έκρηξη μεταναστευτικού ρεύματος ,οδήγησε σχεδόν όλες τις χώρες σε κοινωνικές αλλαγές που όφειλαν και οφείλουν να εξασφαλίσουν την ισότιμη συμμετοχή όλων των πολιτιστικών μονάδων στο κοινωνικό γίγνεσθαι σύμφωνα με τους Αντρέου , Γκόλια, Κασίδου (: 23).

Οι περισσότερες έρευνες που έχουν γίνει αφορούν ,τις περισσότερες φορές τους όμορους λαούς και περισσότερο τους Τούρκους εξαιτίας ιστορικοπολιτικών λόγων και φυσικά εξαιτίας της συνεχούς διαμάχης μεταξύ αυτών των δύο λαών.

2.1 Η ΕΙΚΟΝΑ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΑ ΜΕΣΑ ΑΠΟ ΤΑ ΤΟΥΡΚΙΚΑ ΣΧΟΛΙΚΑ ΕΓΧΕΙΡΙΔΙΑ

Ας προσπαθήσουμε να δούμε την εικόνα του Έλληνα μέσα από τα σχολικά τουρκικά εγχειρίδια .Σύμφωνα με τον Μήλλα Η. σε ότι αφορά την ιστορία της παιδείας στη σύγχρονη Τουρκία διαφέρει πάρα πολύ από εκείνη της Ελλάδας. Η παιδεία στην Τουρκία ήταν υπόθεση του κράτους και είχε πάντα τον έλεγχο του κράτους. Ενώ στην Ελλάδα η παιδεία ήταν υπόθεση των κοινοτήτων και διανοούμενων ,λαϊκών φορέων ,οπότε και καρποφόρησε όπου υπήρχε συμπαγής ελληνικός πληθυσμός.

Από τα πολύ παλιά χρόνια στο οθωμανικό κράτος είχε ένα κύριο σκοπό, να μάθουν τα παιδιά γραφή και ανάγνωση και τις αρχές του Ισλάμ, το κοράνι ιερό βιβλίο για τους Τούρκους. Αυτό το βλέπουμε και στο δεύτερο διήγημα του Νετζατί Τζουμαλί «Μακεδονία 1900» όπου περιγράφει τον παππού του ,ουσιαστικά δίνοντας μεγάλη σημασία στο κοράνι και προσπαθώντας να γράψει και να δημιουργήσει ένα καλλιτέχνημα ,για να αφήσει από ένα σε όλα τα παιδιά του. Η γλώσσα τους ήταν ανάμεικτη με αραβικά και περσικά . Πρώτη φορά Υπουργείο Παιδείας στην Τουρκία έγινε το 1857 ,έως τότε κέντρα μάθησης ήταν τα σχολεία της γειτονιάς (sibyan) ,οι συντεχνίες που τα παιδιά μάθαιναν και μια τέχνη, αλλά και τα τάγματα (θρησκευτικές ενότητες Ahi birlikleri, tekke,zavije). Φυσικά υπήρχαν και ανώτερες σχολές τα «οτζάκ» των γενίτσαρων (σχολές Enderum) και οι μεντρεσέδες. Όσοι έβγαιναν από αυτές τις σχολές υπηρετούσαν ως δημόσιοι υπάλληλοι θα λέγαμε ιερείς, στρατιωτικοί, διανοούμενοι. Το 1857 που έγινε για πρώτη φορά Υπουργείο Παιδείας οι μεσαίες και ανώτερες σχολές έπαιρναν επιχορηγήσεις από το κράτος. Δεν ευνοήθηκαν προσπάθειες για λαϊκή συμμετοχή στη χρηματοδότηση των σχολείων πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης και γι'αυτό το κράτος έβαζε ειδικούς φόρους για την παιδεία (salma). Κίνημα Νεοτούρκων 1908 ,σταθμός για τη

σύγχρονη Τουρκία. Μεγάλες αναταράξεις με ελληνοτουρκικές συγκρούσεις, Μακεδονικός αγώνας , Βαλκανικοί πόλεμοι (1912-1913) Α' παγκόσμιος πόλεμος (1914-1918) όπου οι Έλληνες της Μ.Ασίας εκδιώκονται . Το οθωμανικό κράτος και οι Νεότουρκοι δεν επέβαλλαν την απόλυτη συγκεντρωτική και τουρκοκεντρική παιδεία , όπως έκανε το Κεμαλικό καθεστώς ,όπως ένας νόμος του 1881 αλλά και του 1910 , αναγνώριζε το δικαίωμα στα «μιλλέτ» να διδάσκονται στα δικά τους σχολεία και στη γλώσσα που προτιμούν Ηρ. Μήλλα (.54-56). Όταν ιδρύθηκε το νέο κράτος τον Οκτώβριο του 1923 «Δημοκρατία της Τουρκίας» έγιναν μια σειρά μεταρρυθμίσεων που ονομάστηκαν και «Μεταρρυθμίσεις του Ατατούρκ». Σε ότι αφορά την Παιδεία εξέδωσε έναν νόμο στις 3/3 1924 ,το νόμο « Ενοποίηση της Παιδείας» (Tevhid-I Tedrisat) όπου μόνο το Υπουργείο Παιδείας θα είχε τον κύριο έλεγχο της παιδείας , ακόμα και θα ιδρύει αυτό και μόνο αυτό έχοντας τον αποκλειστικό έλεγχο ακόμα και στις θρησκευτικές σχολές. Σύμφωνα πάλι με τον Η. Μήλλα την περίοδο 1931-1933 η θέση των Ελλήνων στα σχολικά εγχειρίδια θα λέγαμε ήταν εχθρική, υποτιμητική. Οι Έλληνες ήταν αυτοί που στόχο είχαν να πραγματοποιήσουν τη Μεγάλη Ιδέα ,να κατακτήσουν ξανά το Βυζάντιο και να διώξουν τους Τούρκους. Παρουσιάζουν τους Έλληνες σαν μια υπαρκτή απειλή στα σχολικά τους εγχειρίδια. Εμμέσως πλην σαφώς κατηγορούν το Δυτικό κόσμο ,ότι εκθειάζουν τους Αρχαίους Έλληνες και τους Νεοέλληνες ως απόγονους των αρχαίων Ελλήνων ,ενώ υποτιμούν σε μεγάλο βαθμό το πόσο ανώτεροι είναι οι Τούρκοι και πως αυτοί ήταν απόγονοι όλης της Ανατολίας. Στο 1^ο σχολικό τους βιβλίο (tarih1) δηλώνουν ευθαρσώς πως η ανθρωπότητα ,κακώς αποδίδει τον πολιτισμό στους Έλληνες ,θα έπρεπε να αναγνωριστεί και η συμβολή των Τούρκων (Μήλλας:σελ.81) Στο 2^ο σχολικό βιβλίο (tarih) παρουσιάζεται το Βυζάντιο σαν ένα κράτος της «Ανατολίας» χωρίς να συνδέεται με ελληνισμό και ότι η γλώσσα των ορθόδοξων βυζαντινών δεν είναι ελληνική (yunanca) αλλά γραικική (Grekce) ή ρωμαίικη (Rumca) .Και πάλι φαίνεται πως μόνο οι Τούρκοι είναι απόγονοι των αρχαίων λαών της Ανατολίας. Στο 3^ο βιβλίο (tarih3) παρουσιάζουν τους Έλληνες σαν να μην έχουν προγόνους και ιστορία. Καταλήγουν πως παρασύρονται οι Έλληνες από τις Μεγάλες Δυνάμεις της Δύσης και εξεγείρονται . Χαρακτηρίζουν τους Έλληνες με αρνητικές εκφράσεις «ποταπά , χυδαία υλικά συμφέροντα», «υποκρισία» Μήλλας (84) .Θέλουν μέσα από το σχολικό εγχειρίδιο να δημιουργήσουν ένα έθνος κράτος με την απόλυτη κυριαρχία των Τούρκων. Στο 4^ο τέλος βιβλίο τους οι Έλληνες χαρακτηρίζονται εχθροί του

έθνους ,μια καινούρια αντίληψη .Δεν αναφέρουν ούτε για αρχαίους ,ούτε ότι έχουν σχέση με τους αρχαίους Τούρκους ,αλλά με την υποστήριξη πάντα της Δύσης είναι εχθροί οι Έλληνες.

Στη δεκαετία του '50 τονίζονται τα δημοκρατικά ιδεώδη ,αφού έχουμε έναν πολυκομματικό σύστημα διακυβέρνησης. Ενώ στη δεκαετία του '70 στα σχολικά εγχειρίδια δίνεται βαρύτητα στο ότι κύριο συστατικό του έθνους είναι το ισλάμ και ο τουρκισμός σύμφωνα με τον Μήλλα.

Μέχρι και το 1993 στα σχολικά εγχειρίδια της Τουρκίας βλέπουμε τους Τούρκους ως ιδρυτές των πανάρχαιων πολιτισμών. Όμως παρατηρούνται αλλαγές μετά το 1993 ,αφαιρούνται παράγραφοι που παρουσίαζαν τους Έλληνες ως βάρβαρους .Βέβαια διατηρούν την άποψη ότι οι Ίωνες δεν ήταν Έλληνες.

Σε ότι αφορά την εικόνα του Έλληνα μέσα στα σχολικά εγχειρίδια της όμορης χώρας σύμφωνα με τον Μήλλα παρουσιάζουν τους Έλληνες :

- Οι Έλληνες γενικά είναι οι μισητοί ,εθνικοί εχθροί της Τουρκίας
- Φυσικά και οι Φαναριώτες είναι εχθροί.
- Το Βυζάντιο αναφέρεται ως πολιτισμός της Ανατολής αφού και μέχρι πρόσφατα ,στα σχολικά εγχειρίδια έλεγαν πως οι Τούρκοι είναι απόγονοι όλων των πανάρχαιων πολιτισμών.
- Οι Έλληνες, οι Ρωμιοί, έχουν διαφορές με τους μουσουλμάνους, είναι οι «άλλοι».
- Οι Έλληνες είναι αυτοί που βιαιοπραγούν που εισβάλλουν σε ξένα χωρικά ύδατα.
- Η Δύση κακώς υποστηρίζει τους Έλληνες και αυτοί με τη σειρά τους στρέφονται ενάντια στους Τούρκους, ακολουθώντας την εκπλήρωση της Μεγάλης ιδέας.

Με όλα αυτά, καταλαβαίνουμε πως το όμορο κράτος, σε ό,τι αφορά την εικόνα μας και έτσι όπως εμφανίζεται και αποτυπώνεται στα σχολικά εγχειρίδια διακατέχεται από φόβο σχετικά με τα κυριαρχικά του δικαιώματα. Τα σχολικά εγχειρίδια πάντα παρουσιάζουν τους Τούρκους να είναι πολύ καλοί με τους όμορους λαούς.

Αλλά και σε μια έρευνα που έχουν κάνει οι Α. Ισμουρλιάδου και Φ. Τολούδη για τα σχολικά εγχειρίδια της ιστορίας στην εκπαίδευση των Βαλκανίων, για τη δεκαετία 1980-1990 στο βιβλίο της ιστορίας της Γ' Γυμνασίου όπου αναφέρεται στην περίοδο διακυβέρνησης της Τουρκίας από τον

Κεμάλ Ατατούρκ και την περίοδο 1996-1998 για τις πρώτες τάξεις της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης όπου τα σχολικά εγχειρίδια αναφερόταν σε μια μεγάλη χρονική περίοδο από τη δημιουργία του Έθνους (11^ο αιώνα) έως τον Α' παγκόσμιο πόλεμο. Υπάρχουν αναφορές σε όλους τους Βαλκάνιους λαούς, όμως οι περισσότερες αναφορές είναι για τους Έλληνες. Ισχυρλιάδου Α, Τολούδη Φ (2002: 42).

Ανάλογη είναι και η έρευνα των Δ. Λουκίδου, Θ. Θεοδοσίου στα σχολικά εγχειρίδια της μητρικής γλώσσας στην εκπαίδευση των Βαλκανικών κρατών, τις δεκαετίες '80, '90. Σύμφωνα με τις Λουκίδου Θεοδοσίου, « τα τουρκικά σχολικά εγχειρίδια είναι τα μοναδικά εγχειρίδια γλώσσας που και στις δυο δεκαετίες δεν αναφέρονται σε κανέναν άλλο λαό παρά μόνο στους Έλληνες που παρουσιάζονται κυρίως σε πολεμικά και στρατιωτικά γεγονότα του παρελθόντος. Εμφανίζουν τους Έλληνες ως βίαιους και αντίπαλους της ειρήνης, συνήθως με το προσωνύμιο εχθρός που λειτουργεί συνειρμικά στη συνείδηση των παιδιών εχθρός=Έλληνας». Δ. Λουκίδου, Θεοδοσίου Θ. (2002: 63-76).

Μα και σε έρευνα των Μπονίδη και Μπουραντά, σε ότι αφορά την εικονογράφηση των σχολικών εγχειριδίων του γλωσσικού μαθήματος για τον «εθνικό εαυτό» και τον «εθνικό άλλο» στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση, καταλήγουν στο συμπέρασμα ότι τα τουρκικά σχολικά εγχειρίδια χαρακτηρίζονται από έντονο ατατουρκισμό και εθνοκεντρισμό και προσπαθούν να διαμορφώσουν μια κλειστή εθνική ταυτότητα, ώστε όλο αυτό να αποτελέσει εμπόδιο στο να κατανοήσουν τον «άλλον»(Κ. Μπονίδης, Α. Μπουραντάς :77-85).

Σύμφωνα με την έρευνα της Ευαγγέλου (2004) που ασχολήθηκε με τα αναγνωστικά βιβλία της Τουρκίας, σε ότι αφορά την εικόνα του Έλληνα, καταλήγει στο συμπέρασμα ότι η λέξη «εχθρός» προσδιορίζει τον Έλληνα Μ Ευαγγέλου(Θεσσαλονίκη 2004.)

Βλέπουμε ότι τα σχολικά εγχειρίδια των Τούρκων αντικατοπτρίζουν την επίσημη θέση του κράτους και η ιστοριογραφία, αντικατοπτρίζει τις θέσεις της ακαδημαϊκής κοινότητας, που όμως και αυτή ελέγχεται από το κράτος. Για το πώς βλέπουν τον Έλληνα στην **τούρκικη λογοτεχνία**, δε διαφέρει και πολύ από τα σχολικά εγχειρίδιά τους. Αν και μέσα από τη λογοτεχνία, είναι εμφανής οι διαφορετικές ιδεολογίες που σηματοδοτούν την κοινωνία της Τουρκίας. Εξάλλου το λογοτεχνικό έργο απευθύνεται σε όλες τις ευρύτερες κοινωνικές ομάδες και φανερώνει, έναν περίσσιο κόσμο εθνικών στερεοτύπων, αντιφάσεων, αναζητή-

σεων και φαντασιώσεων. Σύμφωνα με τα συμπεράσματα από την έρευνα του Μήλλα στα λογοτεχνικά τουρκικά κείμενα οι Έλληνες παρουσιάζονται ως:

Άλλοτε παρουσιάζονται ως θετικά πρόσωπα, ως συναινετικοί και συνεργάσιμοι ,λιγοστές φορές ,όμως.

- Παρουσιάζουν τον Έλληνα ως εχθρό ,ως ξένο, ως άλλο που πάντα θέλει την εδαφική ακεραιότητα των Τούρκων.
- Οι Έλληνες είναι πολύ κατώτεροι και από ηθικής άποψης,από τους Τούρκους.
- Είναι ,ιδιαίτερα οι αξιωματούχοι Έλληνες βάρβαροι, που διψούν για αίμα ,βρώμικοι, έχουν υπεροπτική στάση απέναντι στους Τούρκους.
- Οι Ελληνίδες είναι ανήθικες.
- Άλλοι τους χαρακτηρίζουν τους Έλληνες ως θρασύδειλους, αιμοβόρους και γενικά εχθρούς του τουρκικού κράτους.
- Όμως έχουμε και μυθιστορήματα που δηλώνουν πως όλοι οι άνθρωποι έχουν ευαισθησίες ,καλοσύνη, όπως ο Νετζατί Τζουμαλί ,ο συγγραφέας που εκθειάζει τη φιλία, την καλοσύνη, την αγάπη μεταξύ των λαών.

Σίγουρα οι απόψεις και γνώμες των συγγραφέων της λογοτεχνίας, είναι ανάλογες και συνυφασμένες με την κάθε εποχή και τα ιστορικά δρώμενα, για την εικόνα του Έλληνα. Εποχή με θετική στάση εξωτερικής πολιτικής απέδιδε ανάλογο θετικό κλίμα στην παρουσίαση των Ελλήνων ,ενώ εποχή κρίσιμη και επικίνδυνη για τα δρώμενα της πολιτικής των εθνικών θεμάτων απέδιδε αρνητικό και καθόλου κολακευτικό ύφος στην παρουσίαση «ημών». Πάντα η Ελλάδα αποτελούσε για τους γείτονες πηγή ανασφάλειας ,ανησυχίας και απειλής εδαφικής, κυριαρχικής οπότε φρόντιζε με κατάλληλους χειρισμούς αυτό το μήνυμα να διαχέεται από γενιά σε γενιά και κυρίως μέσα από τα σχολικά εγχειρίδια που αποτελούν πηγή ενημέρωσης και ιστορικής γνώσης των μεταγενέστερων.

Το παραπάνω συμπέρασμα είναι εμφανές και στην έρευνα δε, του κ. Μήλλα που καταλαβαίνουμε ότι η εικόνα του Έλληνα κάθε φορά μεταβάλλεται , όπως μεταβάλλονται και οι ιστορικές στιγμές, μέσα στο χρόνο. Από τη μια οι Έλληνες

είναι καλοί, ηθικοί, έχουν αισθήματα και από την άλλη κακοί ,ανέντιμοι , αιμοβόροι , αλλά πάντα είναι αλλόθρησκοι ,άπιστοι και διαφορετικοί.

2.2 Η ΕΙΚΟΝΑ ΤΟΥ ΤΟΥΡΚΟΥ ΜΕΣΑ ΑΠΟ ΤΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΣΧΟΛΙΚΑ ΕΓΧΕΙΡΙΔΙΑ

Όμως και στην Ελλάδα, όπως θα δούμε παρακάτω, σε διάφορες έρευνες που έχουν γίνει κατά καιρούς, η εικόνα του Τούρκου στα σχολικά ελληνικά εγχειρίδια, δεν απέχει και πολύ από την εικόνα του Έλληνα στα τουρκικά σχολικά εγχειρίδια. Ανάλογα με τις ιστορικοπολιτικές εξελίξεις αλλάζει και η εικόνα του Τούρκου στα σχολικά εγχειρίδια.

Η εικόνα του «Άλλου», όπως παρουσιάζεται σε γραπτά κείμενα πριν το 1821, γενικά είναι ουδέτερη (Μήλλας:213). Πριν την ίδρυση του ελληνικού κράτους έθνους, παρατηρούμε ότι χρησιμοποιούν περισσότερο τον όρο «εμείς» δεν βλέπουν τον «Άλλο» με βάση τη θρησκεία ή τη γλώσσα που μιλούσε. Και αυτό γιατί ακόμα δεν είχαν αποκτήσει «εθνική συνείδηση», σύμφωνα με το Μήλλα, ο οποίος αναφέρει σαν παράδειγμα τους λόγους του Ρήγα Φεραίου. Μετά την ίδρυση του νέου ελληνικού κράτους η εικόνα του Τούρκου αλλάζει και έχουμε αρνητική εικόνα γι' αυτόν. Με την ίδρυση του ελληνικού κράτους (1821-1831), η εκπαίδευση σαν κρατικός θεσμός πλέον παίζει αποφασιστικό ρόλο. Το έθνος –κράτος προσπαθεί να φέρει μια ομοιομορφία σε όλες τις κοινωνικές πεποιθήσεις, προσπαθεί να εμπεδώσει μια εθνική ταυτότητα, μια «κοινή συνείδηση». Ο «Άλλος» σίγουρα πρέπει να παρουσιαστεί σαν εχθρός, σαν αρνητικός, γιατί αλλιώς δε θα είχε, σύμφωνα με το Μήλλα, νόημα η επανάσταση και οι θυσίες που έκαναν για να γίνει το νέο ελληνικό εθνικό κράτος (Μήλλα:301). Στα σχολικά βιβλία του 1834-1914 ο Τούρκος παρουσιάζεται ως «τύραννος» και απειλεί τη ζωή των Ελλήνων, όπως, και τη συγκεκριμένη χρονική στιγμή, το ίδιο παρουσιάζονται και οι Βούλγαροι, μα οι Τούρκοι εξακολουθούν να είναι οι αιώνιοι εχθροί. Τα σχολικά εγχειρίδια αυτής της εποχής είναι επηρεασμένα από την Μεγάλη Ιδέα. Όμως το αποκορύφωμα του αρνητικού «Άλλου», ήταν στα χρόνια του Πρώτου Παγκοσμίου Πολέμου, τότε η ελληνική εθνική ταυτότητα, οργανώνεται σε ένα ενιαίο σχήμα και μεταδίδεται

μέσα από το σχολικό μηχανισμό. Σύμφωνα με εργασία της Κουλούρη, η μετάδοση αυτή στηρίζεται σε λόγο συμβολικό, σε μια γλώσσα θεατρική, όπου η εικόνα παίζει καθοριστικό ρόλο και εντυπώνεται πολύ πιο βαθιά και μόνιμα στις παιδικές μνήμες (Κουλούρη 1988: 339). Ο Μήλλας τονίζει, πως μετά το 1990, σε ότι αφορά τα σχολικά εγχειρίδια, η εικόνα του «Άλλου» έχει αλλάξει προς το καλύτερο. Πλέον οι Τούρκοι δεν εμφανίζονται και ούτε ταυτίζονται με την «κίτρινη φυλή», δεν αποκαλούνται βάρβαροι, ούτε οι πράξεις τους βαρβαρότητες, δεν συγχέουν τους όρους Οθωμανός, Τούρκος, δεν ταυτίζονται με το «φανατισμό», με «σφαγές», με «θηριωδίες», δεν παρουσιάζονται να έχουν ως βασικό στόχο και σκοπό τους, τον ανθελληνισμό.

Σε έρευνα του Α. Ηρακλείδη, στα αγγλικά, σε σχολικά εγχειρίδια του 1977-79, καταλήγει στο συμπέρασμα ότι είναι εθνοκεντρικά, ότι δεν βοηθούν στην υγιή διαπαιδαγώγηση των νέων, ότι καλλιεργούν εθνικά στερεότυπα σε ότι αφορά τη σχέση με τον «Άλλον». Οι Τούρκοι παρουσιάζονται πάντα ως κατώτεροι, ενώ οι Έλληνες ως δικαιότεροι, ανώτεροι. Υπερτονίζονται οι ελληνοτουρκικές συγκρούσεις και η εθνική ιστορία. Ο Ηρακλείδης συμπερασματικά λέει ότι τα σχολικά αυτά βιβλία αναπαράγουν μια υπεραπλουστευμένη εικόνα του «Άλλου» και του «Εμείς», όπου τα μέρη, με μια παιδική αντίληψη, εμφανίζονται ως άσπρα ή μαύρα, ως καλά ή κακά. Α. Ηρακλείδης (1980 αρ.38,)

Ο Ν. Άχλης, ο οποίος έκανε έρευνα σε σχολικά εγχειρίδια του γυμνασίου και λυκείου του 1979-1980, επίσης οι Τούρκοι εμφανίζονται ως εχθροί, φιλοπόλεμοι, έχουν κατακτητικές τάσεις, δεν τους ενδιέφερε τίποτε, από εμπόριο, ναυτιλία αλλά μόνο τους χαρακτηρίζει η σκληρότητα, οι τρομοκρατικές τους πράξεις. Γενικά οι Τούρκοι εμφανίζονται με πολλά αρνητικά χαρακτηριστικά. Παρουσιάζονται ως σαν νομαδική στρατιωτική φυλή με ασιατικό χαρακτήρα, ως αλαζόνες, με άγρια ένστικτα, οργανώνουν σκλαβοπάζαρα, και γενικά είναι μια φυλή ασυμβίβαστη με το πνεύμα και τον ανθρωπισμό της Ευρώπης. Έχουν θρησκευτικό φανατισμό μέσα τους και ιδιαίτερα εναντίον των Ελλήνων και προσπαθούν να εξοντώσουν τον ελληνισμό με διάφορα μέσα. Και ο Άχλης καταλήγει στο συμπέρασμα ότι τέτοια σχολικά εγχειρίδια, γεμίζουν τις παιδικές ψυχές με μίσος και εχθρότητα για τον «Άλλον»

Σε έρευνα των Λουκίδου, Θεοδοσίου (δείγμα της έρευνάς τους, τα βιβλία της μητρικής γλώσσας που διδάσκονταν κατά το πρώτο μισό της δεκαετίας του 1990 στα σχολεία υποχρεωτικής εκπαίδευσης των πέντε βαλκανικών κρατών και για τη δεκαετία του 1980 δειγματοληπτικά έγινε η έρευνα σε δυο εγχειρίδια από

κάθε κράτος) φαίνεται ότι η εξωτερική πολιτική πως παίζει ρόλο και επηρεάζει την εικόνα του Άλλου (γεγονότα στην Κύπρο) εξακολουθεί ο Τούρκος να παρουσιάζεται ως εχθρός και χαρακτηρίζεται από την πολεμική και στρατιωτική του δράση ,τόσο στο παρελθόν, όσο και τώρα στις δεκαετίες όπου έγινε η έρευνα. Λουκίδου- Θεοδοσίου:67-71)

Σε ότι αφορά την εικόνα του «Άλλου», στην εικονογράφηση των ελληνικών σχολικών εγχειριδίων, στο μάθημα της γλώσσας, σε έρευνα των Μπονίδη- Αντωνίου- Μπουραντά ,ο εθνικά «άλλος», ο Τούρκος ή δεν υπάρχει καθόλου ή παρουσιάζεται ως νικημένος. Όταν δεν απουσιάζει, φαίνεται σαν «διακοσμητικό στοιχείο», έτσι δίνει τη δυνατότητα στον εθνικά «εαυτό» να δράσει ανάλογα (βλ.εγχειρίδιο Δ' τάξης τ.3^ο. σελ. 9, 102, 104 και στο παράρτημα εικόνα 2 και 4). Εικόνες που μπορούν να σοκάρουν την ευαίσθητη ψυχή των παιδιών, υπάρχουν πολλές, που δείχνουν ότι οι εθνικοί ήρωες είναι έτοιμοι να πολεμήσουν, έτοιμοι να κατατροπώσουν τον εχθρό, τον «Άλλον», τον Τούρκο. Για παράδειγμα εθνικοί ήρωες όπως ο Καραϊσκάκης, ο Κωνσταντίνος Παλαιολόγος, τους δείχνουν να έχουν έτοιμο ,υψωμένο το σπαθί τους για να σκοτώσουν τον εθνικά «Άλλον» (βλ. Δ' τάξη. τ.3^ο. σ.98, ΣΤ' τάξη τ. 3^ο. σ.105). Οι εθνικοί «Άλλοι» καίγονται ζωντανοί και ο εθνικά « Εαυτός» γελά απέναντι στο τόσο φρικιαστικό θέαμα (βλ. Δ' τάξη τ.3^ο. σ. 102-104 στο παράρτημα εικόνα 4). Όταν είναι να δείξουν τον εθνικά «Άλλο» το δείχνουν σε μακρινό πλάνο . Οι Τούρκοι στο φόντο του βιβλίου καίγονται (βλ. Δ' τάξη, τ.3^ο.σ.103 και Ε 'τάξη τ. 3^ο. σ.120, στο παράρτημα εικόνα 4), ή πηγαίνουν προς την Ανατολή(βλ. ΣΤ' τάξη τ.3^ο, σ.122). Στο 2^ο τεύχος της Β' τάξης υπάρχει εικόνα όπου δείχνει αεροπλάνα που, σύμφωνα με το κείμενο, είναι τουρκικά και κατέλαβαν την Κύπρο. Οι εικόνες στα σχολικά ελληνικά εγχειρίδια του γλωσσικού μαθήματος εμπεριέχουν αυτοστερεότυπα και ετεροστερεότυπα. Αυτό δείχνει πως αποβλέπουν, στο να δημιουργήσουν μια εθνική ταυτότητα στους μαθητές ,το ίδιο βέβαια και οι Τούρκοι, που σύμφωνα με το Μπονίδη κυριαρχεί στα σχολικά τους εγχειρίδια η ιδεολογία του Ατατουρκισμού, η παρουσίαση του Κεμάλ με μεταφυσικές ιδιότητες, ο εθνοκεντρισμός. Τα τουρκικά εγχειρίδια εμπεριέχουν πλήθος αυτοστερεοτύπων.

Σε έρευνα των Κυρίδη- Ντίνα που έγινε σε παιδιά Δημοτικών σχολείων και Λυκείων της χώρας μας ,έχουν καταγραφεί και εδώ πάρα πολλές αρνητικές αναφορές για τους Τούρκους, τους οποίους θεωρούν ως βασικούς εχθρούς της πατρίδας μας.

Σε σχετική έρευνα των Ισμουρλιάδου, Τολούδη στα ελληνικά σχολικά εγχειρίδια της Ιστορίας για την περίοδο 1980-1990 και για την περίοδο 1990-2000 στη συντριπτική του πλειοψηφία αναφέρονται περισσότερο στους Τούρκους παρά στους υπόλοιπους βαλκανικούς λαούς. Η θεματογραφία των σχολικών εγχειριδίων και στις δύο δεκαετίες αφορά περισσότερο τη στρατιωτική οργάνωση και τις πολεμικές επιχειρήσεις. Φυσικά από τη θεματογραφία λείπουν οι αναφορές ή είναι ελάχιστες σε ότι αφορά τις περιόδους ειρηνικής συνύπαρξης των Ελλήνων με τους γειτονικούς λαούς, ,στις αλληλεπιδράσεις που δέχτηκαν από αυτούς τους λαούς, στα κοινά πολιτισμικά στοιχεία που δημιουργήθηκαν με το πέρασμα τόσων χρόνων κοινής συμβίωσης στον ίδιο γεωγραφικό χώρο και κάτω από την οθωμανική διοίκηση (Ισμουρλιάδου-Τολούδη:42).

Ο Τούρκος και ο Έλληνας στη «ζωγραφική των νηπίων», έρευνα των Βαμβακίδου-Κυρίδη- Μπέσσα ο Τούρκος εξακολουθεί να αποτελεί τον βασικό «Άλλο». Διότι σύμφωνα με τον Αβδελά « Οι κοινωνικές και οι ιδεολογικές φορτίσεις σηματοδεύουν τα παιδιά από την πρώτη ηλικία, ώστε να ασκούνται στην υπερηφάνεια των εθνοθηρησκευτικών επετειών» (Αβδελά Ε:189). Όπως τονίζει ο Ferro «Η εικόνα που έχουμε για τους άλλους ή και για εμάς εξαρτάται από την ιστορία που μας αφηγήθηκαν από παιδιά». Τα συμπεράσματα από την έρευνα που έγινε στα ιχνογραφήματα των νηπίων είναι ότι παρ' όλο το μικρό της ηλικίας τους στη μορφική απόδοση του Έλληνα κυριαρχούσε το μπλέ χρώμα και οι αποχρώσεις του δηλαδή

το εθνικό γαλάζιο ,ενώ για τους Τούρκους το κόκκινο. Ως χρώμα επίθεσης και σύγκρουσης μεταξύ Ελλήνων και Τούρκων χρησιμοποίησαν το μαύρο χρώμα. Έφτιαξαν τους Έλληνες, σε ότι αφορά το σχήμα στις ανθρώπινες μορφές, μεγαλόσωμους σαν ρομπότ, ενώ τους Τούρκους, μικρόσωμους με στοιχεία που έμοιαζαν με ανθρώπους. Χρησιμοποίησαν ως αντικείμενα, τη σημαία, το όπλο, ξίφος ,κράνος-φέσι, καράβι ,τσαρούχια, φουστάνελα. Από όλα τα παραπάνω και με αυτά που έχουμε υπόψη μας, σύμφωνα με τον Πασχαλίδη ότι η ταυτότητα μπορεί να εντοπιστεί στην εικαστική έκφραση των νηπίων με ιστορική θεματική γιατί ο Τούρκος στην επίσημη ελληνική ιστορία, στα ΜΜΕ, στις εθνικές γιορτές, αποτελεί τον σημαντικό «Άλλον που συγκροτείται στο πλαίσιο ενός συμβολικού ανταγωνισμού, μιας εθνικής εχθρότητας» (Πασχαλίδης:15-22), καταλήγουμε στο συμπέρασμα πως το θέμα της εικόνας του «Άλλου», του γείτονα, του εθνικού εχθρού, αλλά και η ελληνική ταυτότητα εμποτίζεται από τη νηπιακή ηλικία κατά

τη διαδικασία της κοινωνικοποίησης με την πρόσληψη αισθητικών και συμβολικών παραδόσεων (Βαμβακίδου κά:67), φυσικά ο ρόλος του νηπιαγωγού ,είναι διαμεσολαβητικός, και κύριο μέλημά του είναι η κοινωνικοποίηση και όχι η παραγωγή συγκεκριμένης γνώσης, ως προς την ιστορία, την πολιτική αγωγή ,των θρησκευτικών και άλλων μαθημάτων.

Σύμφωνα με το Μήλλα και στην ελληνική ιστοριογραφία η εικόνα του «Άλλου» του Τούρκου, αν και δεν έχουν γίνει πολλές έρευνες, παραμένει η ίδια. Αρνητική αλλά και ουδέτερη περιστασιακά όμως. Ο Τούρκος και στην ελληνική ιστοριογραφία είναι ο βάρβαρος, παρ' όλο που έχουν γίνει μεγάλα βήματα, ώστε η ελληνική ιστοριογραφία να ξεφύγει από τον έντονο εθνικιστικό χαρακτήρα της.

Στην ελληνική λογοτεχνία η εικόνα του Τούρκου διαφέρει από ότι η εικόνα του Έλληνα, στην τούρκικη λογοτεχνία κι αυτό γιατί η εθνική συνείδηση των Ελλήνων έχει ήδη δημιουργηθεί. Το τούρκικο μυθιστόρημα αρχίζει από το 1870, δυο δεκαετίες πριν να εκφραστεί η ιδέα μιας τούρκικης ενιαίας εθνικής οντότητας και τρεις δεκαετίες πριν έρθουν οι Νεότουρκοι στην εξουσία. Γι'αυτό και οι Τούρκοι σε αυτή την περίοδο, την περίοδο των οθωμανιστών δεν αναφέρουν ή κρατούν ουδετερότητα σε ότι αφορά τον «Άλλον», τον Έλληνα. Έπρεπε οι Τούρκοι συγγραφείς να βάλουν το λιθαράκι τους κι αυτοί, ώστε να παγιωθεί μια εθνική ταυτότητα. Έτσι πάντα ο Τούρκος είχε θετικά στοιχεία, ενώ ο Έλληνας ήταν ο αρνητικά «Άλλος» Το ελληνικό μυθιστόρημα, σε σχέση με το τούρκικο, είναι λιγότερο υπερβολικό στον αρνητικό «Άλλο» και λιγότερο πολιτικοποιημένο, σύμφωνα με το Μήλλα. Η συνοχή που έχει η ελληνική κοινωνία στο θέμα της εθνικής ταυτότητας, αντικατοπτρίζεται και στο ελληνικό μυθιστόρημα, μέσα από την εικόνα του «Άλλου».

Στα ελληνικά μυθιστορήματα τα γενικά χαρακτηριστικά που επικρατούν είναι(Μήλλας:329):

- Πάντα ο ελληνικός λαός είναι διαφορετικός από τους άλλους λαούς και έχει ιδιαίτερα χαρακτηριστικά.
- Σύγχρονοι και Αρχαίοι Έλληνες ταυτίζονται και έχουν μια διαχρονικότητα που ξεκινά πάντα από τα αρχαία χρόνια.
- Τα ιδιαίτερα αυτά χαρακτηριστικά των Ελλήνων πάντα είναι θετικά στο ελληνικό μυθιστόρημα.

- Ο «Άλλος» μπορεί να εμφανίζεται με διάφορα ονόματα, όπως Οθωμανός, αγαρηνός, Τούρκος, Τουρκαλβανός, Άραβας και είναι αυτός που έχει σχέση με την τουρκοκρατία, είναι αυτός που τους επέφερε τη σκλαβιά ,τους στέρησε την ελευθερία.

- Ο «Άλλος» παρουσιάζεται ως αρνητικός κυρίως, ιδιαίτερα με το ρόλο που έπαιξε στο παρελθόν.

- Γυναίκες και παιδιά, ως προς την εικόνα του «Άλλου», του Τούρκου παρουσιάζονται θετικά.

- Παρουσιάζουν την Τουρκία ως «Ανατολή» και την Ελλάδα ως «Δύση».

Από όλα τα παραπάνω συμπεραίνουμε :

- Πως ο εθνικός «εαυτός» είναι αυτός που συγκεντρώνει, όλες τις αρετές και τα προτερήματα σε όλες τις εκφάνσεις της ζωής. Πάντα είναι πρότυπο συμπεριφοράς και αξιών, άρα μπορεί να διδάξει το πρέπον στον «Άλλον» ο οποίος «Άλλος» πρέπει να ακολουθήσει τις συμβουλές και παραινήσεις του (Λεοντσίνης 1994:193-194, Μήλλας, 2001:24)

- Δίνεται έμφαση, στις πολεμικές συγκρούσεις και ιδιαίτερα στο μάθημα της ιστορίας, βλέπουμε τα κατορθώματα των Ελλήνων ακόμη από τα αρχαία χρόνια μέχρι και σήμερα για να καλλιεργείται η εθνική υπερηφάνεια (Αβδελ, 1998:31).

- Φυσικά κανένας λόγος δε γίνεται για τις ειρηνικές περιόδους συμβίωσης, για το πώς αλληλεπιδρούσαν πολιτισμικά ο «εαυτός» και ο «άλλος» και που στη σημερινή εποχή το θεωρούμε δεδομένο.(Άχλης, 1983:35-39, Μπονίδης, 1995:30)

- Οι καλές σχέσεις ,με τον όμορο λαό, οφείλεται πάντα στις πρωτοβουλίες που παίρνει η Ελλάδα κι έτσι αναπτύσσονται καλές σχέσεις γειτνίασης.(Μπονίδης1995:30)

- Ενώ έχουμε πλήθος αναφορών, ότι το ελληνικό έθνος διατηρεί τη συνέχειά του, από τα αρχαία χρόνια έως και σήμερα και αυτό το βλέπουμε μέσα από τη θρησκεία, τη γλώσσα, τα ήθη ,τα έθιμα κ.ά, δεν υπάρχουν αναφορές για τη θρησκεία και τον πολιτισμό του «Άλλου», μόνο σε περίπτωση που θα έχουν σχέση με τον εθνικό «Εαυτό». Γιατί σίγουρα η όποια επίδραση που θα είχαν από τον πολιτισμό του «Άλλου», θα είχε επιπτώσεις στον «Εαυτό» (Διαμαντόπουλος κ.ά, 1995:50)

➤ Οι Τούρκοι συγκεντρώνουν τις περισσότερες αρνητικές αναφορές και φυσικά πάντα είναι η μεγάλη απειλή για τους Έλληνες. (Ξωχέλλης κ.ά, 2000 79-80)

Ασφαλώς σήμερα, έχουν αμβλυνθεί οι αρνητικοί χαρακτηρισμοί για τον «Άλλο»/ γείτονα, όμως η αρνητική αξιολόγηση παραμένει σταθερή, όπως είδαμε και στις παραπάνω έρευνες που έχουν γίνει..

2.3. ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ ΣΕ ΟΤΙ ΑΦΟΡΑ ΤΑ ΣΧΟΛΙΚΑ ΕΓΧΕΙΡΙΔΙΑ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΙΑΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ.

Στον 21^ο αιώνα που ζούμε η άμβλυνση των αρνητικών χαρακτηρισμών σε ότι αφορά τον «Άλλον», οφείλεται περισσότερο στην ανασυγκρότηση των διεθνών σκηνικών, στην ανάπτυξη των διπλωματικών σχέσεων με το όμορο κράτος, όπως και στην οικονομική ανάπτυξη της Ελλάδας. Οπότε δεν ευνοεί τη χώρα μας, στο να υπεισέρχεται σε τέτοιου είδους κρίσεις από τη μια και από την άλλη πρέπει και να αφουγκράζεται την επιθυμία και τα «θέλω» των πολιτών της για ειρηνική διαβίωση και συμβίωση μεταξύ του «Εαυτού» και του « Άλλου». Η εικόνα τόσο του Έλληνα στα σχολικά εγχειρίδια της Τουρκίας, όσο και του Τούρκου στα σχολικά εγχειρίδια της Ελλάδας, αλλάζει στο πέρασμα των χρόνων και σε κάθε ιστορική στιγμή. Στη σημερινή εποχή, οι χαρακτηρισμοί για τον «Άλλον»/ γείτονα είναι πιο ανώδυνοι. Από τις έρευνες που έχουν γίνει όπως είδαμε παραπάνω και στους δυο λαούς, οι απόψεις είναι παρεμφερείς. Τις περισσότερες φορές ο «Άλλος» είναι εχθρός, είναι υπαίτιος όλων των κακών του ενός ή του άλλου κράτους. Φυσικά πρέπει να γίνουν ακόμη περισσότερα βήματα, ώστε να μπορούν οι όμορες χώρες να αντιμετωπίσουν το παρελθόν τους και να δεχτούν τον «Άλλον» χωρίς προκαταλήψεις, συνδέοντάς τον πάντα με το παρελθόν.

Η πολυπολιτισμικότητα υφίσταται σε όλον τον κόσμο. Η Διαπολιτισμική εκπαίδευση αγωνίζεται, κατά των διακρίσεων και φυσικά για μια παγκόσμια πολυπολιτισμική κοινότητα. Το σημερινό σχολείο, όπως τόνισε και ο Ress σε μια έρευνα του που έκανε στα 1976, πρέπει να κατανοήσει, ότι η ιστορική σκέψη

των μαθητών συγκροτείται ευκολότερα, όταν οι μαθητές εθίζονται στην εξήγηση και όχι στην περιγραφή των ιστορικών γεγονότων και φυσικά να μπορούν οι μαθητές να χρησιμοποιούν τις έννοιες του κινήτρου και της προοπτικής (Κόκκινος, 1998:302). Μέσα από τα σχολικά εγχειρίδια πρέπει να καλλιεργηθεί η κριτική στάση των μαθητών, απέναντι στον οποιοδήποτε «Άλλο». Τα σχολικά βιβλία πρέπει να αφαιρέσουν τους φανατισμούς και τα μίσση και τις μη αιτιολογημένες στάσεις και συμπεριφορές και να δημιουργήσουν, όλες εκείνες τις προϋποθέσεις, ώστε οι μαθητές να είναι σε θέση να αποδεχτούν τη διαφορετικότητα. Στα σύγχρονα σχολικά εγχειρίδια, τόσο της Τουρκίας, όσο και της Ελλάδας θα πρέπει να τονίζονται οι ειρηνικές περίοδοι που είχαν οι δυο λαοί μεταξύ τους, να περιγράφονται και εικόνες από την καθημερινή ζωή των άλλων λαών. Με αυτό τον τρόπο, δε θα συνεχίζει να διατηρείται αυτός ο φαύλος κύκλος που εμποδίζει κάθε αντικειμενική γνώση και φυσικά κάθε αλληλοκατανόηση των λαών. Πρωταρχικός στόχος λοιπόν για όλες τις διεπιστημονικές ομάδες που συγγράφουν τα σχολικά εγχειρίδια, θα πρέπει να είναι η αλληλοκατανόηση, η συνεργασία, ο σεβασμός στη διαφορετικότητα, η ειρηνική συνύπαρξη των λαών. Επίσης θα πρέπει να παρουσιάζεται το πολιτισμικό παρελθόν κάθε λαού με σεβασμό προς τα ιστορικά δεδομένα, με τέτοιο τρόπο, ώστε να γίνεται κατανοητή και να ενδυναμώνεται η εθνική και πολιτιστική ταυτότητα κάθε λαού, να υπερτονίζονται εκείνα τα στοιχεία που ενώνουν τους δυο λαούς και όχι εκείνα που τους χωρίζουν. Οι μισαλλοδοξίες, οι προκαταλήψεις, ο φανατισμός, τα στερεότυπα και εικόνες του «εχθρού» πρέπει να εκλείπουν από όλα τα σχολικά εγχειρίδια.

Βέβαια, δε θα πρέπει να παραλείψουμε, πως σημαντικό και καθοριστικό ρόλο παίζει και ο εκπαιδευτικός, ο οποίος με τη δική του μεσολάβηση κάθε κείμενο μπορεί να ενισχυθεί, να ακυρωθεί ή να μεταμορφωθεί στα μάτια των μαθητών. Ο τρόπος με τον οποίο παρουσιάζουν οι εκπαιδευτικοί «τον Άλλο» λαό, είναι σημαντικότερος, γιατί καθορίζει, στην ευαίσθητη αυτή παιδική ηλικία, τις μετέπειτα στάσεις και θέσεις των αυριανών πολιτών. Η αποδοχή και η αλληλοκατανόηση για τον «Άλλο» καλλιεργούνται μέσα στο σχολείο και ως ένα σημείο διαμορφώνονται από τους εκπαιδευτικούς. Χρέος λοιπόν του κάθε εκπαιδευτικού είναι να καλλιεργεί την θετική και κριτική σκέψη των μαθητών του, να θέτει προβληματισμούς, έτσι ώστε τα παιδιά να αντιλαμβάνονται και να δίνουν λογικές εξηγήσεις. Μόνο τότε θα μπορούμε να ελπίζουμε σε έναν κόσμο

ειρηνικό, σε έναν κόσμο αρμονικής συνύπαρξης και αλληλοκατανόησης με τον «Άλλο»

Το σύγχρονο σχολείο πρέπει να έχει ως στόχο, όχι μόνο να καλλιεργήσει και να ενδυναμώσει την εθνική ταυτότητα των μαθητών, αλλά να καλλιεργήσει στους μαθητές την αποδοχή του «Άλλου» και τον πολιτισμό του σαν ισάξιο και ισότιμο. Να εξαλείψει κάθε προκατάληψη ρατσισμό, φανατισμό, κάθε στάση αρνητική για τον «Άλλο», με τον οποίο καλούμαστε να πορευθούμε ειρηνικά και να συνεργαστούμε για μια ειρηνική κοινωνία .

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο : *NETZATI TZOYMAI*

Ο Immanuel Kant το 1795 είχε πει : «Κανείς άνθρωπος δεν έχει μεγαλύτερο δικαίωμα να βρίσκεται σε ορισμένο μέρος της γης απ' ό,τι κάποιος άλλος» Ή όπως λέει και ο θυμόσοφος λαός μας «όπου γης ,πατρίς».

Το φαινόμενο της πολυπολιτισμικότητας δεν είναι σημερινό .Αν ανατρέξουμε στην ιστορία θα δούμε πως ανέκαθεν υπήρχε η συμβίωση διαφορετικών λαών και πολιτισμών. Λόγοι πολλοί ,οικονομικοί ,θρησκευτικοί, εξερευνήσεις και άλλοι ,που έφεραν αυτήν την σύμπραξη και συμβίωση αυτών των διαφορετικών λαών. Πολλές φορές η συμβίωση ήταν ειρηνική άλλες πάλι όχι . Προσπαθούσαν οι λαοί που είχαν την υπεροχή να κατακερματίσουν και να εξοντώσουν τον κατώτερο λαό και να επιβάλλουν και να διαδώσουν το δικό τους πολιτισμό. Έτσι βρίσκονταν σε διαμάχες και η ίδια η ιστορία μας διδάσκει το πόσο καταστροφικό ήταν αυτό για τους λαούς .

Ο Βολταίρος έλεγε: «Δε γνωρίζω κανέναν λαό που να πλούτισε ,ύστερα από μια νίκη σε έναν πόλεμο».

Η χώρα μας δεν υπήρξε μονοπολιτισμική πάντα ζούσαν και συνυπήρχαν πληθυσμιακές ομάδες με διαφορετικές θρησκείες ,διαφορετική κουλτούρα, διαφορετικές αξίες. Ανάμεσα σε αυτές τις ομάδες με διαφορετική θρησκεία, γλώσσα, αξίες γεννήθηκε και ο Νετζατί Τζουμαλί . Ήταν ο άνθρωπος που είχε μέσα του την έννοια της πολυπολιτισμικότητας ακόμη από τότε .Ήταν ο άνθρωπος που δεν εχθρεύτηκε μα αγάπησε τον άλλον ,τον απέναντι κι ας μην είχαν την ίδια θρησκεία, τα ίδια ήθη και έθιμα παρ' όλο που έζησε την προσφυγιά και πολλές δυσάρεστες γι'αυτόν θύμησης. Δεν επηρεάστηκε από εθνικιστικές και πολιτικές καταστάσεις ,αντίθετα, είδε τα πράγματα ,σε μια πολύ δύσκολη περίοδο της ιστορίας, με το δικό του μάτι και μπόρεσε να δει τον άνθρωπο που δεν τον ένωνε μαζί του παρά μόνο η κοινή γη με σεβασμό και κατανόηση. Κατέγραψε τις αφηγήσεις των προγόνων του, ονειρεύτηκε μέσα από αυτές και τα όνειρά του με περισσή στοργή τα περιέβαλε στα 11 διηγήματά του .

Μέσα από τα 11 αυτά διηγήματα νοερά ταξιδεύουμε κι εμείς με τον συγγραφέα στη Φλώρινα ,σε μια δύσκολη ιστορικά στιγμή για Έλληνες, Τούρκους, Βούλγαρους. Ο συγγραφέας μας παρουσιάζει την πραγματικότητα, αληθινές εικόνες εκείνης της εποχής ,πρόσωπα ζωντανά που αγαπούν ,που μισούν ,που έχουν ευαισθησίες .Όπως θα δούμε παρακάτω ,στο ιστορικό πλαίσιο της εποχής ο Τζουμαλί διηγείται για διαμάχες και αντιπαραθέσεις τριών διαφορετικών λαών Τούρκων Βουλγάρων και Ελλήνων χωρίς όμως να υποστηρίζει τον έναν ή τον άλλον παρά μόνο υποστηρίζει αυτούς που αγωνίζονται για την αλήθεια.

3.1 ΛΙΓΑ ΛΟΓΙΑ ΓΙΑ ΤΟ ΣΥΓΓΡΑΦΕΑ

Το λογοτεχνικό ρεύμα του ρεαλισμού.

Ο συγγραφέας ανήκει στο λογοτεχνικό ρεύμα του κοινωνικού ρεαλισμού. Θα προσπαθήσουμε με λίγα λόγια να δώσουμε τα βασικά χαρακτηριστικά αυτού του λογοτεχνικού ρεύματος. Το ρεύμα του ρεαλισμού εμφανίζεται στα μισά του 19^{ου} αιώνα, αρχικά στη Γαλλία. Κύριος εκπρόσωπος του, είναι ο Gustav Flaubert με το μυθιστόρημα «Μαντάμ Μποβαρί». Σε αυτό το λογοτεχνικό ρεύμα, οι λογοτέχνες προσπαθούν να αποδώσουν, πιστά την πραγματικότητα, όπως την αντιλαμβάνονται και τη βιώνουν. Θετικά στοιχεία στο ρεαλιστικό μυθιστόρημα είναι : α)να πείσουν τον αναγνώστη, β)να περιγράψουν τα γεγονότα, όσο το δυνατόν με μεγαλύτερη αντικειμενικότητα. Όταν ο συγγραφέας απεικονίζει, πιστά τις κοινωνικές σχέσεις, τότε έχουμε τη γέννηση του κοινωνικού ρεαλισμού, όπου και ανήκει ο συγγραφέας Νετζατί Τζουμαλί. Τα γενικά χαρακτηριστικά του ρεαλισμού στη λογοτεχνία είναι:

- Οι λογοτέχνες διαλέγουν το θέμα τους, από τη σύγχρονη πραγματικότητα.
- Προσπαθούν να αποδώσουν αντικειμενικά την πραγματικότητα, χωρίς να ωραιοποιούν τις καταστάσεις, χωρίς να τις εξιδανικεύουν, αλλά τα κείμενά τους διακατέχονται, από κριτική διάθεση.
- Δεν ηρωποιούν τους πρωταγωνιστές του έργου τους, οι οποίοι, είναι απλοί, συνηθισμένοι, καθημερινοί ανθρώπινοι τύποι.
- Προσπαθούν να αποκαλύψουν την ψυχολογία του ήρωα, μέσα από τις πράξεις τους και τις συμπεριφορές τους.
- Περιγράφουν με σαφήνεια και λεπτομερέστατα την εξωτερική πραγματικότητα με αρκετή δόση αλήθειας και πιστότητα.
- Στο ρεύμα του ρεαλισμού, έχουμε μια αληθινή, ρεαλιστική οργάνωση σε ότι αφορά την πλοκή. Σε αντίθεση με το ρομαντισμό, απουσιάζουν οι ήρωες που σώζονται ως εκ θαύματος ή ήρωες που εμφανίζονται ξαφνικά την πιο κατάλληλη στιγμή σαν από μηχανής θεοί.
- Παρόλο που ο ρεαλισμός είναι αντίθετος με το ρομαντισμό, δεν λείπουν στοιχεία ρομαντισμού και σε αυτά τα λογοτεχνικά κείμενα. Υπάρχει

πάντα το υποκειμενικό στοιχείο, απλά δεν υπερτονίζεται, όπως γίνεται στο ρομαντισμό.

Γεννημένος στη Φλώρινα το 1921. Η γέννησή του συμπίπτει με την ανταλλαγή των πληθυσμών. Σε ηλικία δύο ετών με την οικογένεια του εγκαθίσταται στα Βουρλά της Μ.Ασίας. Τα χρόνια που θα ακολουθήσουν είναι δύσκολα ,χρόνια προσφυγιάς ,γεμάτα δυσκολίες, γεμάτα αγωνίες μα και ελπίδες για ένα καλύτερο αύριο .Μετά την αποφοίτησή του από το Γυμνάσιο της Σμύρνης ,σπουδάζει νομική στη σχολή της Άγκυρας(1941). Τα πρώτα του ποιήματα τα δημοσιεύει ακόμα φοιτητής στη Νομική Σχολή της Άγκυρας . Το 1943 δημοσιεύει την πρώτη του συλλογή από ποιήματα με τίτλο «Ο δρόμος του Κιζίλ-τσουλού» . Διαβάζει εφημερίδες ,περιοδικά , τη Βίβλο, Πούσκιν, Τσέχωφ, Πιραντέλο , Γκογκόλ Χεμινγκουέη και άλλους και επηρεάζεται από αυτούς . Η γλώσσα στα έργα του είναι απλή ,μιλάει για τον απλό λαό ,τον έρωτα ,τη ζωή.

Ζει την προσφυγιά , μεγαλώνει με θύμησες και αφηγήσεις για τα φρικτά εγκλήματα που επέφεραν οι πόλεμοι. Από απλή οικογένεια γεμάτη σεβασμό στις παραδόσεις τους στα έργα του μιλά για τις θυσίες του απλού λαού που βρίσκεται στη λαίλαπα των συγκρούσεων και στερώντας τον από τις απλές καθημερινές χαρές που προσφέρει η ζωή. Καταλαβαίνει την έννοια της θυσίας του απλού λαού ως το υπέρτατο αγαθό τον αγώνα για την αξία που έχει η ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ . Πιστεύει πώς στο τέλος θα υπερτερήσει η δικαιοσύνη ,η ελευθερία το θάρρος του απλού λαού.

Εργάστηκε ως δικηγόρος στα Βουρλά της Σμύρνης από το 1951 έως το 1957. Καθώς δικηγορεί ,γνωρίζει προβλήματα ,καταστάσεις ,ανθρώπους και όλα αυτά του δίνουν έμπνευση και πλούσιο υλικό για τα έργα του. Παρόλο που σπούδασε Νομική η λογοτεχνία τον συνεπήρε. Δούλεψε όλα τα είδη του λόγου ,ποίηση, διήγημα , θέατρο ,μυθιστόρημα. Το πρώτο του θεατρικό έργο το δημοσίευσε το 1949 με τίτλο «Άδεια Κούνια». Την πρώτη συλλογή διηγημάτων τη δημοσίευσε το 1955 με τίτλο «Yalniz Kadin- μοναχική γυναίκα». Το 1956 δημοσίευσε το έργο του με τίτλο «Degisik gozle"- με άλλο μάτι» και το 1957 το έργο του «Χαραμάδα Ήλιου». Εμπνευσμένος από όλα όσα απασχολούσαν τους χωρικούς της Ανατολής ,προσπαθούσε να περιγράψει την καθημερινή ζωή και σε ότι αφορά τις επικρατούσες παραδοσιακές αντιλήψεις να τονίσει τα όρια που βάζουν αυτές και να καυτηριάσει τις ξεπερασμένες αυτές αντιλήψεις. Εξέφρασε τις δυσκολίες που αντιμετώπιζαν με τις αρχές εξουσίας ,της δικαιοσύνης ,εξέφραζε την δίκαιη απλή ζωή.

Εργάστηκε και στο γραφείο τύπου της Τούρκικης πρεσβείας στη Γαλλία το 1957 και το 1959 γυρνώντας από τη Γαλλία γίνεται συντάκτης στο ραδιοφωνικό σταθμό της Κωνσταντινούπολης. Εκείνη τη χρονιά δημοσιεύει το πρώτο του μυθιστόρημα «Ο καιρός του καπνού» που αμέσως γυρίστηκε ταινία και γνώρισε μεγάλη επιτυχία.

Γράφει και πολλά θεατρικά έργα και δημοσιεύει και μεταφράσεις ποιημάτων του Apollinaire, του Merimee και του Hughes. Το 1969 δημοσιεύει μια συλλογή διηγημάτων με τίτλο «Μάτι δεν κλείνω σαν μεγαλώσει το φεγγάρι». Το μυθιστόρημα του που έγινε και τηλεοπτική σειρά τη δεκαετία του 1970 γνωρίζοντας τεράστια επιτυχία είχε τίτλο «Ζελίς». Συμμετέχει ενεργά στην πνευματική ζωή της χώρας του, είναι επιτυχημένος, αρθρογραφεί, γράφει λογοτεχνία. Κυριότερες ποιητικές συλλογές: "Yagmurlu deniz" ("Βροχερή θάλασσα", βραβείο ποίησης της Ένωσης για την Τουρκική Γλώσσα, 1969), "Ceylan agidi" ("Ο θρήνος της γαζέλας", 1974), "Bozkirda bir atli" ("Ο καβαλάρης της στέπας", 1981). Το μυθιστόρημα «Βροχές και χρώματα» το δημοσιεύει το 1973 που εκτυλίσσεται στην Μακεδονία και το 1974 δημοσιεύει τη συλλογή έντεκα διηγημάτων με τίτλο «Μακεδονία 1900». Το 1978 δημοσιεύει το μυθιστόρημα «Ντυλά Χανούμ» και το τελευταίο του μυθιστόρημα «Έρημα βουνά» το δημοσιεύει το 1994. Το 1995 παίρνει τρία μεγάλα λογοτεχνικά βραβεία γι' αυτό το τελευταίο του μυθιστόρημα (Βραβείο Ορχάν Κεμάλ, Βραβείο Γιουνούς Ναντί, Βραβείο Ασίμ Ακσού) όλα τα παραπάνω μυθιστορήματα ξεδιπλώνονται στην περιοχή της Δυτικής Μακεδονίας και ιδιαίτερα στην πόλη που γεννήθηκε στην Φλώρινα.

Πέθανε ο Νετζατί Τζουμαλί στις 11 Ιανουαρίου του 2001 στην Κωνσταντινούπολη όλα τα βιογραφικά στοιχεία του συγγραφέα πάρθηκαν από τη μεταφράστρια των διηγημάτων του Ανθή Καρρά και συγκεκριμένα 1) «Νετζατί Τζουμαλί (1921-2001) Ένας Φλωριναίος από την Κωνσταντινούπολη» περιοδικό Εταιρεία, 35 (Δεκέμβριος 2000), 2) Νετζατί Τζουμαλί, Μακεδονία 1900, Βαλκανικό Άσυλο ποίησης και Πρέσπες 2003, 3) www.iospress.gr Ελευθεροτυπία, 24/7/2005.

Παρακάτω θα περιγράψουμε μέσα σε λίγες γραμμές τα έντεκα διηγήματα του συγγραφέα και θα μεταφερθούμε στην περιοχή της Φλώρινας, όπου συμβιώνουν άλλοτε ειρηνικά και άλλοτε όχι Έλληνες, Τούρκοι, Βούλγαροι και άλλοι λαοί, έτσι ώστε να καταλάβουμε το έργο αυτό του Τζουμαλί «Μακεδονία 1900».

3.2 :ΑΝΑΦΟΡΑ ΣΤΑ 11 ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ

Με την παρούσα εργασία, θα προσπαθήσουμε να αναδείξουμε την πολυπολιτισμικότητα στη Φλώρινα του 1900 και στη γύρω περιοχή και θα εστιάσουμε την μελέτη μας στην εικόνα του Έλληνα και του Τούρκου, εκείνης της εποχής, μέσα από τα μάτια του Τούρκου συγγραφέα Νετζατί Τζουμαλί.

Με τα έντεκα διηγήματα του Νετζατί Τζουμαλί, νοερά ταξιδεύουμε, στην πόλη μας στη Φλώρινα, εκεί γύρω στα 1900, όπου οι πόλεμος διαδέχεται ο ένας τον άλλον και ο αλληλοσπαραγμός ανάμεσα στους λαούς που κατοικούν στη Φλώρινα καλά κρατεί. Μεταξύ τους εχθροί, Έλληνες, Τούρκοι, Βούλγαροι, αλλά συνυπάρχουν και μοιράζονται την ίδια πατρίδα, τη Φλώρινα.

Ο συγγραφέας μέσα από τα έντεκα διηγήματά του, προσπαθεί να περιγράψει με ρεαλισμό, ιστορικά γεγονότα, καταστάσεις από την καθημερινή ζωή, χωρίς να τις ωραιοποιεί, προδιαθέτει στον αναγνώστη, το αίσθημα φιλίας, συνεργασίας, αποδοχής του «Άλλου». Παρόλο που είναι Τούρκος και θα περιμέναμε, να είναι υποκειμενικός σε ότι αφορά τη σχέση Ελλήνων και Τούρκων, ο συγγραφέας προσπαθεί, να αποδώσει όσο το δυνατόν αντικειμενικά την καθημερινότητα των δύο λαών. Δεν διστάζει, όπως θα δούμε παρακάτω, να αναγνωρίσει πως οι Έλληνες αναζητούσαν τη μόρφωση σε αντίθεση με τους Τούρκους, όπως και για το φίλο του, το ράφτη, τον Έλληνα, που παραδεχόταν πως εκείνος ο Έλληνας, μπορούσε να γίνει ένα μαζί του, αλλά και αυτός τον αγαπούσε, ένιωθε ήρεμος όταν τον έβλεπε.

Έντεκα διηγήματα, αγάπης, φιλίας, αδελφοσύνης μεταξύ των λαών, με κύριο χαρακτηριστικό τον κοινωνικό ρεαλισμό. Μέσα από τις συγκινητικές διηγήσεις του πατέρα του Μουσταφά Τζουμαλή, κατάφερε να γράψει έντεκα αριστουργήματα, σαν να τα έζησε ο ίδιος. Το συγκλονιστικό είναι, όπως περιγράφει ο αείμνηστος Σουλιώτης στο προλόγισμα του βιβλίου του συγγραφέα στη σελίδα 7, όταν επισκεπτόμενος τη Φλώρινα, τον Οκτώβριο του 1997, ζήτησε να πάει στο μέρος όπου ήταν χτισμένο το σπίτι τους τότε. Του υπέδειξαν το μέρος και ζήτησε να πάει μόνος του. Ωστόσο δεν στάθηκε στο μέρος όπου του υπέδειξαν, αλλά πήγε δεξιότερα. Δεν ήθελαν να του χαλάσουν το προσκύνημα και να του πουν πως δεν ήταν εδώ κοντά το σπίτι του, αλλά εκεί που του

υπέδειξαν. Γύρισε με κοκκινισμένα μάτια. Μετά από μέρες ο κ.Σουλιώτης πήρε μια πληροφορία από έναν υπερήλικα Φλωριναίο:Το σπίτι του σαράφη Τζουμαλί, πατέρα του συγγραφέα, δε βρισκόταν εκεί που του υπέδειξαν, αλλά λίγα μέτρα πιο δεξιά, ακριβώς εκεί όπου στάθηκε και δάκρυσε ο Νετζατί Τζουμαλί. Είναι πραγματικά συγκλονιστικό για έναν άνθρωπο που έφυγε από την Ελλάδα, μόλις δύο ετών να θυμάται, ακριβώς το σπίτι που γεννήθηκε. Ίσως και οι δικοί του άνθρωποι, να είχαν πάρει μαζί τους, τις πιο καλές αναμνήσεις από τους Έλληνες της Φλώρινας. Ίσως οι διηγήσεις του πατέρα του συγγραφέα να ήταν τόσο παραστατικές και μεστές ,ώστε ο Νετζατί επισκεπτόμενος τη Φλώρινα, ήταν σαν να μην έφυγε ποτέ από αυτή την πόλη. Μέσα από τα έντεκα διηγήματα του, όπως θα δούμε παρακάτω, δε χάνει την ελπίδα του στον άνθρωπο και δεν παρασύρεται από προκαταλήψεις και εθνικισμούς, αλλά προσπαθεί να είναι αμερόληπτος, πιστεύοντας πως η μόρφωση έχει μεγάλη δύναμη και πως πρέπει ο καθένας να αγωνίζεται για να βρει τη δική του αλήθεια για τον κόσμο. Καταλαβαίνουμε λοιπόν πως μέσα από τη λογοτεχνία πάντα βλέπουμε τα πράγματα πιο ευαισθητοποιημένα, πάντα ανοίγονται καινούριοι δρόμοι βλέποντας τον άνθρωπο απλό ,χωρίς προκαταλήψεις σε αντίθεση με την ιστορία που πολλές φορές η στυγνή αναφορά των γεγονότων και συμβάντων μας κάνει να μισούμε.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4^ο :ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ.

4.1.ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΕΠΟΧΗΣ

Θα αποτυπώσουμε το ιστορικό υπόβαθρο της εποχής ,όπως το περιγράφουν οι ιστορικοί, αλλά και όπως το περιγράφει ο συγγραφέας Νετζατί Τζουμαλί μέσα από τα λογοτεχνικά του διηγήματα.

Στη Μακεδονία αυτή την εποχή κατοικούν στα εδάφη της χριστιανοί, και μουσουλμάνοι, Έλληνες, Τούρκοι, Σλάβοι, Αλβανοί, Εβραίοι, Βλάχοι, Τσιγγάνοι και Σέρβοι, Μίντσης, Γεώργιος (1997:256). Όλοι αυτοί οι λαοί περιμένουν με ανησυχία, με αδημονία, τις ιστορικοπολιτικές εξελίξεις στον τόπο τους τη Μακεδονία και τον τρόπο με τον οποίο θα καθοριστούν τα σύνορα για κάθε εθνικότητα. Στην πολύπαθη Μακεδονία τα χρόνια αυτά γίνονται σημαντικά γεγονότα, μοναδικό χαρακτηριστικό της κατάστασης οι αναταραχές και ο πόλεμος που ταλαιπωρεί όλους τους λαούς που μένουν στη γη της Μακεδονίας.

Οι χριστιανικοί λαοί άρχισαν να συνεργάζονται για την αντιμετώπιση του κοινού τους αντιπάλου. Στην Ευρώπη η οθωμανική αυτοκρατορία άρχισε να χάνει σημαντικά της εδάφη. Το Μάρτιο του 1870 συστήνεται η Βουλγάρικη Εξαρχία με σουλτανικό φερμάνι ως αυτόνομη ορθόδοξη εκκλησία με έδρα την Κωνσταντινούπολη. Αυτό σήμαινε παραγκωνισμό του ορθόδοξου πατριαρχείου της Κωνσταντινούπολης. Η διχαστική δράση της βουλγάρικης εξαρχίας, επέφερε δυσφορία και αντιδράσεις στην Ελλάδα και περίπου το 1872 οι ορθόδοξοι Έλληνες της Μακεδονίας άρχισαν να χωρίζονται σε εξαρχικούς και πατριαρχικούς. Όσπου το 1893 ιδρύουν οι Βούλγαροι την ΕΜΕΟ (Εσωτερική Μακεδονική Επαναστατική Οργάνωση) σλαβόφωνη εθνικιστική οργάνωση που έπαιξε μεγάλο ρόλο στα πολιτικά πράγματα της Βαλκανικής και ιδιαίτερα της εσωτερικής πολιτικής ζωής της Βουλγαρίας και της Γιουγκοσλαβίας μέχρι τη βίαιη διάλυση της από τον τσάρο Μπόρις Β΄ της Βουλγαρίας το 1934. Αρχικός σκοπός της οργάνωσης η απελευθέρωση της Μακεδονίας από τους Τούρκους. Στη συνέχεια όμως χρησιμοποιήθηκε από τον βουλγαρικό μεγαλοϊδεατισμό προκειμένου μέσω της επιδιωκόμενης αυτονόμησης του γεωγραφικού χώρου της Μακεδονίας, που θα αποτελούσε το πρώτο βήμα, να ακολουθούσε η μελλοντική ενσωμάτωσή του στη Βουλγαρία (Απομνημονεύματα του Δρα Χρίστο Τατάρτσεφ», Υλικό για το Μακεδονικό απελευθερωτικό κίνημα, βιβλίο ΙΧ, Μακεδονικό Επιστημονικό Ινστιτούτο, Σόφια 1928 - поредица "Материяли за историята на македонското освободително движение" на Македонския научен институт, книга ΙΧ, Софια, 1928). Όπως λέει και ο Κ. Βακαλόπουλος στο διάστημα 1897-1904 εκατοντάδες Έλληνες πέφτουν θύματα των κομιτατζήδων επειδή αρνούνται να υπαχθούν στην Εξαρχία. Βακαλόπουλος Κωνσταντίνος.(2001:376-383).

Οι Βούλγαροι στέλνουν κομιτατζήδες στη Μακεδονία εκείνο τον καιρό για να εκφοβίσουν τους Έλληνες αλλά κύριος σκοπός τους να επεκτείνουν τη Βουλγαρία. Οι Έλληνες της Μακεδονίας είναι σε δύσκολη θέση, με μια ελληνική

κυβέρνηση ανήμπορη οικονομικά ,με μηδαμινό στρατό, αδυνατεί να δώσει θάρρος στους Έλληνες της Μακεδονίας.Αυτόν τον καιρό έχουμε τη σύσταση ελληνικής μυστικής οργάνωσης αποτελούμενη κυρίως από στρατιωτικούς, που συστάθηκε στην Αθήνα το Μάιο του 1894 με την ονομασία «Εταιρεία», αργότερα στις 4 Σεπτεμβρίου του 1895 άλλαξε το καταστατικό της και ονομάστηκε «Εθνική εταιρεία» με σκοπό «την αναζωπύρωση του εθνικού φρονήματος ,η επαγρύπνηση επί των συμφερόντων των δούλων Ελλήνων και η προπαρασκευή της απελευθέρωσης αυτών δια πάσης θυσίας» (Ιστορία του Ελληνικού Έθνους ΙΔ' σελ.97 εκδοτική Αθηνών 1977) Ιδρυτές της ήταν οι στρατιωτικοί Χρ, Σολιώτης, Π. Λυκούδης και Αλ. Σοφιανός, αργότερα μνήθηκαν και άλλα πρόσωπα που κατείχαν εξαιρετικές θέσεις στην τότε Αθηναϊκή κοινωνία όπως δικαστικοί, καθηγητές κ.ά. Πρωτοστάτησαν οι Λ. Φωτιάδης, Γ.Σουλιώτης, Κ Πάλλης, Π. Μελάς. Έπρεπε να εξυψώσουν το εθνικό φρόνημα των Ελλήνων της Μακεδονίας.

Το 1903 στις 20 Ιουλίου έχουμε την εξέγερση του Ίλιντεν (ξεκίνησε την ημέρα του προφήτη Ηλία γι αυτό και ονομάστηκε έτσι) από μεγάλη δύναμη ένοπλων μελών της Ανώτατης Μακεδονικής επιτροπής. Στην εξέγερση αυτή, επίκεντρο ήταν το Βιλαέτι του Μοναστηρίου και θύματά της πάρα πολλοί Έλληνες και Βλάχοι, καταστράφηκαν πολλά χωριά ,από τη μανία του Τουρκικού στρατού. Φυσικά και οι απώλειες για τους Βουλγάρους ήταν μεγάλες. Μέχρι την εξέγερση του Ίλιντεν το ελληνικό κράτος, θα λέγαμε ότι δεν είχε προβεί σε καμιά ουσιαστική προσπάθεια ενίσχυσης του Ελληνισμού της Μακεδονίας. Εξάλλου, και το πατριαρχείο Κωνσταντινούπολης κατά τις πρώτες δεκαετίες τήρησε πολύ μετριοπαθή στάση έναντι της Βουλγάρικης Εξαρχίας. Όμως στις αρχές του 20^{ου} αιώνα οι Έλληνες μητροπολίτες της Μακεδονίας, έστελναν δραματικές αναφορές στο Πατριαρχείο για την δύσκολη θέση του λαού της Μακεδονίας. Το ίδιο έκανε και ο νεοδιορισθείς υποπρόξενος στο Μοναστήρι Ιωνας Δραγούμης, που έστελνε αναφορές στην κυβέρνηση των Αθηνών. Παρ' όλο που απέτυχαν αυτές οι αναφορές ,μετά την καταστροφή του Κρουσόβου από τους Τούρκους το καλοκαίρι του 1903 που ξεσήκωσε θύελλα αντιδράσεων στο ελληνικό κράτος ,στην Αθήνα ιδρύθηκε το «Μακεδονικό κοιμίτατο» από τον Δ. Καλαποθάκη, εκδότη της εφημερίδας «ΕΘΝΟΣ», και ανέλαβε αυτό το κοιμίτατο να οργανώσει ένοπλες ομάδες και να διευθύνει τον αγώνα στη Μακεδονία. Μίντσης Γ (Θεσσαλονίκη 1993:58) .Πρωτοπαλίκαρα του αγώνα Π.Μελάς. Σ.Δραγούμης. Λ.Κορομηλάς, Ν Καζάζης και πάρα πολλοί άλλοι με τη

βοήθεια εθελοντών Μακεδόνων, Ηπειρωτών, Θεσσαλών, Κρητικών, Πελοποννήσιων αγωνίζονται να ανακάμψουν τον εκβουλαρισμό της Μακεδονίας. Ο Μακεδο-νικός αγώνας διήρκεσε μέχρι το 1908 όπως περιγράφει και ο Γ.Ι. Μίντσης στο ίδιο βιβλίο του σελ.59 ήταν ένας ανορθόδοξος, σκληρός, μακροχρόνιος και αιματηρός ανταρτοπόλεμος. Το 1908 γίνεται το κίνημα των Νεότουρκων ,αν δεν ξεσπούσε το Νεοτουρκικό κίνημα ίσως να φτάναμε συντομότερα στους Βαλκανικούς πολέμους, Κ. Απ. Βακαλόπουλος «Το νέο ελληνικό έθνος 1204-2000» Ιστορία Ηρόδοτος, :400. Θεσπίστηκε σύνταγμα στην Τουρκία και δόθηκε γενική αμνηστία στους αντάρτες. Με τη νέα πολιτική, που επέβαλλαν οι Νεότουρκοι, δεν ανέχονταν τη διεξαγωγή ανταρτοπόλεμου στη χώρα τους, τότε όλα τα αντάρτικα σώματα, αναγκαστικά παρέδωσαν τα όπλα. Πάλι όμως η κατάσταση είναι ρευστή για Έλληνες ,για Βούλγαρους, Σέρβους, Τούρκους που ζουν στα ίδια εδάφη, κάθε άλλο παρά ισονομία προς όλες τις εθνικότητες υπήρχε. Έτσι οι κυβερνήσεις των βαλκανικών κρατών κατέληξαν στο συμπέρασμα πως μια κοινή αντιμετώπιση κατά της Τουρκίας θα έφερνε το επιθυμητό αποτέλεσμα.

Τον Οκτώβριο του 1912 οι βαλκανικές χώρες (Σερβία, Μαυροβούνιο, Ελλάδα, Βουλγαρία) κηρύττουν πόλεμο εναντίον της Τουρκίας και έληξε, ο πρώτος αυτός Βαλκανικός πόλεμος το Μάιο του 1913 με τη συνθηκολόγηση της Τουρκίας. Μετά τη συνθηκολόγηση της Τουρκίας και το τέλος του Α' Βαλκανικού πολέμου, άρχισαν διαμάχες μεταξύ των συμμάχων των βαλκανικών κρατών για τη διανομή της Μακεδονίας. Αναπόφευκτος ο Β' Βαλκανικός πόλεμος, που είχε άδοξο τέλος για τη Βουλγαρία. Με την είσοδο και της Ρουμανίας στον πόλεμο κατά της Βουλγαρίας, έληξε ο πόλεμος με την υπογραφή της συνθήκης του Βουκουρεστίου τον Αύγουστο του 1913.

Η συνθήκη του Βουκουρεστίου, ρύθμισε τις ενδοσυμμαχικές εκκρεμότητες που είχαν προκύψει από τον Α' Βαλκανικό πόλεμο, αλλά άφηνε ανοιχτά ζητήματα, όπως την τύχη των νησιών του Αιγαίου και τα όρια ανάμεσα στην Ελλάδα και την Αλβανία, «Η Αθήνα των Βαλκανικών πολέμων 1912-1913» πνευματικό κέντρο Δήμου Αθηναίων, Εταιρεία Ελληνικού λογοτεχνικού και ιστορικού αρχείου Αθήνα 1993, :24 » .

Σύμφωνα με τον Κ. Απ Βακαλόπουλο, το 1914-1918 ξεσπά ο Α' Παγκόσμιος Πόλεμος που στην ουσία έδωσε το έναυσμα για να προσελκύσουν τα βαλκανικά κράτη στο πλευρό των Κεντρικών Δυνάμεων και της Αντάντ. Ο Κεμάλ Ατατούρκ αγωνίζεται να σταθεροποιήσει την πολιτική και στρατιωτική

του δύναμη και φυσικά μάχεται για τα τούρκικα συμφέροντα και προσπαθεί να εκδιώξει κάθε τι αλλόθρησκο και αλλοεθνή από τα τούρκικα εδάφη Βακαλόπουλος Απ (2004, 327:351) .Τα βαλκάνια αυτή την κρίσιμη περίοδο λόγω των αντιθέσεων των εθνών που τα αποτελούν γίνονται αφορμή γενικευμένου πολέμου εξαιτίας των αλληλοσυγκρουόμενων διεκδικήσεων και των πόθων των εθνοτήτων που την απαρτίζουν, Κιτρομηλίδη Π (2003 :53). Οι υπόδουλοι λαοί των Βαλκανίων αρχίζουν να έχουν ελπίδα ,ο καθένας τους για ένα μελλοντικό δικό τους κράτος, αλλά δεν μπορούν να περιζώσουν τόσο τα εδάφη τους ,όσο και τους πληθυσμούς που διεκδικούν Έτσι αρχίζουν, είτε με ένοπλες δραστηριότητες είτε με τις διάφορες πολιτικές που ασκούν να επεκτείνονται από το εθνικό κράτος, στις οθωμανικές επαρχίες. Ο καθένας διεκδικεί εδάφη. Η πολύπαθη Μακεδονία βρέθηκε στην πιο δύσκολη θέση, να τη διεκδικούν τέσσερα αντιμαχόμενα στρατόπεδα, ελληνικό, σερβικό, βουλγάρικο, αλβανικό, χωρίς να έχει σίγουρα γεωγραφικά όρια και που η εθνολογική της σύνθεση είναι πολυπολιτισμική. Οι πολιτικοί ,θρησκευτικοί και πολιτισμικοί ανταγωνισμοί που είχαν ,κατέληγαν πάντα σε συγκρούσεις μεταξύ των αλλοεθνών αντιπάλων. Ο Μακεδονικός αγώνας (1903-1908), αδιαμφισβήτητα υπήρξε μεγάλο κομμάτι εναντίον της οθωμανικής αυτοκρατορίας στη Μακεδονία. Όμως δεν μπορούμε να μην αναφέρουμε ,πώς ήταν ένας αγώνας μεταξύ αδερφών χριστιανών των βαλκανίων, όπου αλληλοσπαράσσονταν μεταξύ τους. Έχοντας την απειλή της εξόντωσης, από ένοπλα σώματα ,βλέπουμε πως πολλά χωριά άλλαξαν την τοποθέτησή τους που την είχαν αποκτήσει μετά από προσπάθειες δεκαετιών. Το ραπόρτο της ένοπλης δύναμης τελικά αποδείχτηκε πολύ καλή μέθοδος για να εξυπηρετήσει τις ελληνικές ,βουλγάρικες, σέρβικες ανάγκες συγκρότησης κράτους; Με τους Βαλκανικούς πολέμους (1912-1913)οι Τούρκοι εκδιώκονται από τη Μακεδονία κι έτσι επιβεβαιώνεται η υπεροχή των όπλων απέναντι σε ιδεολογικές μεθόδους προσηλυτισμού, Κωφός Ευάγγελος, (2003,200:221).

Μετά την αυτονομία της Κρήτης γύρω στα 1898, πολλά αντάρτικα σώματα ανεβαίνουν επάνω στη Μακεδονία για να πολεμήσουν κατά των Βουλγάρων μα και των Τούρκων. Αν και η δράση των ανταρτών είχε αρνητικές επιπτώσεις στις ελληνοτουρκικές σχέσεις ,ήταν χρήσιμη γιατί στήριξε την απόφαση πολλών χριστιανικών κοινοτήτων να μείνουν πιστές στο Πατριαρχείο και να διατηρήσουν τα ελληνικά σχολεία τους, Κολιόπουλος Σ. Ιωάννης (2002 :207).

Με τον πρώτο παγκόσμιο πόλεμο(1914-1918), όπως αναφέραμε πιο πάνω και με εμφαντικά πολεμικά και πολιτικά γεγονότα,για όλους, η Μακεδονία ενισχύεται με ελληνικές στρατιωτικές δυνάμεις στις περιοχές Γευγελής και Μοναστηρίου . Σέρβοι, Άγγλοι, Γάλλοι και Έλληνες καταφέρνουν να συνάψουν ανακωχή με τη Βουλγαρία το Σεπτέμβριο του 1918 και με την Τουρκία τον Οκτώβριο του 1918 στο Μούδρο. Βακαλόπουλος Απ Κ., (2001:.471).

Ήδη με το κίνημα των Νεότουρκων οι χριστιανικοί πληθυσμοί περνούν δύσκολα στις περιοχές της Μ. Ασίας και της Θράκης. Οι Τούρκοι αποσκοπούσαν στην εθνολογική αλλοίωση εκτεταμένων μικρασιατικών περιοχών με το εκτοπισμό ελληνικών πληθυσμών σε απομακρυσμένα μέρη και την αντικατάστασή τους από μουσουλμάνικο πληθυσμό. Ο Βενιζέλος είχε βλέψεις στην απελευθέρωση των ελληνικών πληθυσμών. Ο Ελληνικός στρατός έφτασε στη Σμύρνη, γίνονται πολλά επεισόδια ,συμπλοκές και κακοποιήσεις και πολιτών και στρατιωτών. Τον Αύγουστο του 1922 έχουμε την καταστροφή της Σμύρνης. Τραγωδία για τους Έλληνες μα και για τους Τούρκους πολίτες. Με τη συνθήκη της Λωζάννης το 1923 έπρεπε να γίνει υποχρεωτική ανταλλαγή των πληθυσμών, των Ελλήνων ορθοδόξων μα τούρκων υπηκόων της οθωμανικής αυτοκρατορίας και των μουσουλμάνων μα Ελλήνων υπηκόων που ζούσαν στο ελληνικό κράτος. Περίπου 1.220.000 άφησαν τα εδάφη της Τουρκίας και ήρθαν στην Ελλάδα ως πρόσφυγες και 500.000 τούρκοι άφησαν την Ελλάδα όπου ζούσαν και πήγαν στην Τουρκία. Θλιβερή η μοίρα των λαών. Αποτρόπαιη η προσφυγιά. Άνθρωποι που σπάραξαν με την ανταλλαγή των πληθυσμών. Άνθρωποι που έχασαν ότι πιο πολυτιμότερο έχει ο καθένας, την πατρίδα του. Δεν το θέλησαν αυτοί ,μα άλλοι αποφάσισαν γι' αυτούς που όρισαν έτσι τα σύνορα ,που υπέγραψαν αυτές τις συνθήκες. Και οι Τούρκοι που ξεριζώθηκαν από την Ελλάδα, μα και οι Έλληνες που ξεριζώθηκαν από τη Μ.Ασία ,αγαπούσαν και πονούσαν την πατρίδα τους ,εκεί που μεγάλωσαν, εκεί που συμβίωναν όλοι μαζί στον πόνο και στη χαρά. Κι έρχονται σε μια ξένη πατρίδα ,που πρέπει να αρχίσουν από την αρχή μια καινούρια ζωή. Έπρεπε να χάσουν τους φίλους ,τους γείτονες ,τις συνήθειες, τους έρωτες, τις αγάπες τους και να πάνε σε ένα ξένο τόπο.

Το έργο του Νετζατί Τζουμαλί «Μακεδονία 1900» μιλά γι' αυτή την εποχή. Την εποχή της συμβίωσης πολλών πληθυσμών και την αναγκαστική προσφυγιά. Θεωρεί τη Φλώρινα πατρίδα του κι ας έζησε μόνο δύο χρόνια ,αλλά θυμάται μέσα από τα μάτια του πατέρα του ,του παππού του τη Φλώρινα με περισσή

αγάπη, που καμία μα καμία προσφυγιά δεν κατάφερε ποτέ να τη σβήσει από την καρδιά του .

4.2 ΤΟ ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΗΣ ΕΠΟΧΗΣ, ΜΕΣΑ ΑΠΟ ΤΑ ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ ΤΟΥ ΤΖΟΥΜΑΛΙ.

Είναι διάσπαρτες οι αναφορές του συγγραφέα στα ιστορικά γεγονότα εκείνης της εποχής στο βιβλίο που διαπραγματευόμαστε «Μακεδονία 1900» Αναφέρεται στον Α' παγκόσμιο πόλεμο, στους Βαλκανικούς πολέμους, στον πόλεμο της Ανεξαρτησίας, στον πόλεμο της Ανατολής, στο πολιτικό γίνεσθαι που επικρατεί εκείνη την εποχή στην Ελλάδα, στην πολιτική που ακολουθούσαν οι Βούλγαροι, στο Ρωσοτουρκικό πόλεμο, στη νίκη των Ελλήνων.

1) Ο Α' και ο Β' Βαλκανικός πόλεμος υπερτερούν σε αναφορές (οκτώ στον αριθμό αναφορές) μέσα στα διηγήματα του Νετζατί.

Στο 1^ο διήγημα, σελ.37 «Μετά το Βαλκανικό πόλεμο και ώσπου να με πάρουν στρατιώτη οι σχέσεις μας ήταν συνέχεια κακές». Στο ίδιο διήγημα σελ.41 «ο Βαλκανικός Πόλεμος, ο Δεύτερος Βαλκανικός Πόλεμος...». Στο 7^ο διήγημα σελ.145 «Μέχρι το Βαλκανικό πόλεμο ήταν ένας ήσυχος άνθρωπος... Έπειτα ξέσπασε ο Βαλκανικός Πόλεμος. Ο Τζαβίτ πασάς νίκησε τους Έλληνες. Μπήκε ο στρατός του στα Καυλάρια. Τράπηκαν οι Έλληνες σε φυγή. Όταν επιτέθηκαν ξοπίσω τους οι Σέρβοι, ο Τζαβίτ πασάς πέρασε από τη Φλώρινα κι αποτραβήχτηκε στο Μοναστήρι». Στο ίδιο διήγημα σελ.147 «Τον Ιούνιο άρχισαν να πολεμούν οι Έλληνες και οι Σέρβοι τους Βούλγαρους. Οι φυγόδικοι που ήταν στα βουνά ξεχάστηκαν. Κέρδισαν τον πόλεμο οι Σέρβοι και οι Έλληνες και μοίρασαν μεταξύ τους και τη Μακεδονία». Στη σελίδα 168 του ίδιου διηγήματος λέει «οι μουσουλμάνοι και οι Βούλγαροι έτρεφαν μετά τον Πρώτο και δεύτερο Βαλκανικό Πόλεμο αισθήματα εχθρικά απέναντι από το Βενιζέλο». Στο 9^ο διήγημα στη σελίδα 181 αναφέρει «Πέρασαν άλλοι τρεις μήνες. Ξέσπασε ο Βαλκανικός πόλεμος. Το Νοέμβριο φάνηκαν δύο ελληνικά αεροπλάνα πάνω απ' τη Φλώρινα» Στο 11^ο διήγημα στη σελίδα 202 αναφέρει «Δεκαεννιά χρονών ήμουν όταν ξέσπασε ο Βαλκανικός πόλεμος. Τα μέρη που' χαμε γεννηθεί, που

‘χαμε ζήσει τα παιδικά μας χρόνια και τα ξέραμε για πατρίδα μας είχαν αλλάξει χέρια».

2) Για τον πόλεμο της Ανεξαρτησίας με το κίνημα των Νεότουρκων καταγράψαμε πέντε αναφορές και συγκεκριμένα : Στο δεύτερο διήγημα στη σελίδα 30 αναφέρει «Εκείνη τη μέρα ήταν ή την επόμενη που ακούσαμε πως διακηρύχθηκε η Ελευθερία», στο ίδιο διήγημα στη σελίδα 41 γράφει «Παρακολούθησε τον Πόλεμο της Ανεξαρτησίας διαβάζοντας το κοράνι και κάνοντας προσευχές» .Στο 5^ο διήγημα στη σελίδα 90 αναφέρει «Τη διακήρυξη της Ελευθερίας την υποδέχτηκαν με κανονιοβολισμούς, επίσημες τελετές, εορτασμούς και λαμπαδηδρομίες που διαρκούσαν έως αργά τη νύχτα». Και στο ίδιο διήγημα στη σελίδα 99 αναφέρει «Από τον τρόπο που αντιδρούσαν τους έβλεπε να αντιμετωπίζουν τη διακήρυξη της ελευθερίας ανάλογα με τον τρόπο ζωής που έκαναν κι όχι ανάλογα με τη γλώσσα και τη θρησκεία τους» και στο τελευταίο διήγημα στη σελίδα 203 βλέπουμε να μιλά πάλι για το κίνημα των Νεότουρκων «Όλοι μαζί Τούρκοι, Ρωμιοί, Βούλγαροι, Σέρβοι, Αλβανοί, δεν είχαμε πανηγυρίσει με γιορτές το 1908 την Ελευθερία και το Σύνταγμα, απόδειξη ότι δεχόμασταν την ισότητα και την αδελφότητα μεταξύ των λαών των Βαλκανίων»

3) Σε ότι αφορά τον πόλεμο της Ανατολής καταγράψαμε έξι αναφορές ,συγκεκριμένα : Στο 2^ο διήγημα στη σελίδα 42 «Όταν υπογράφηκε η συνθήκη της Λωζάννης κι άκουσε πως θα μας ανταλλάξουν ως Τούρκους της Δυτικής Μακεδονίας με τους Ρωμιούς της Ανατολής, δεν ήθελε να το πιστέψει». Στο 11^ο διήγημα βλέπουμε αρκετές αναφορές για τον πόλεμο στην Ανατολή, στη σελίδα 199 «Ήταν η μέρα που επρόκειτο να αποβιβασθούν οι Έλληνες στη Σμύρνη», στη σελίδα 200 «Ο Βενιζέλος θα βγάλει σήμερα στρατό στη Σμύρνη», στη σελίδα 207 «Τις μέρες που άκουσα στο μαγαζί του Αρσένιου ότι οι Έλληνες πήραν μετά τη Σμύρνη το Σαρουχάν και τα’ Αϊδίνη, άκουσα και πως ο Μουσταφά Κεμάλ πασάς πέρασε στην Ανατολ. Οι Έλληνες πήραν το Ουσάκ, το Μπαλίκεσιρ, την Κιουτάχεια. Ο Μουσταφά Κεμάλ πασάς πέρασε από το Ερζερούμ στη Σεβάστεια, απ’ τη Σεβάστεια στην Άγκυρα. Τύλιξε ο πόλεμος με τους τσέτες απ’ άκρου σ’ άκρο τα δυτικά παράλια της Μικράς Ασίας» και στη σελίδα 211 «κυκλοφορούσαν διάφορα νέα και διαδόσεις που δεν ξέραμε αν ήταν αλήθεια ή ψέματα. Λέγαν πως γέμιζαν τα τζαμιά με Έλληνες αιχμαλώτους και τους σκότωναν όλους, πως είχαν περάσει χιλιάδες Ρωμιοί απ’ το σπαθί, πως

καίγονταν όλες οι πόλεις και οι κωμοπόλεις στα παράλια. Κι έφτασε στο τέλος η μέρα που πήρανε στη Σμύρνη».

4) Τρεις αναφορές καταγράψαμε που αναφέρετε στον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο. Στο 2^ο διήγημα, στη σελίδα 41 «...ο Πρώτος Παγκόσμιος Πόλεμος και ο Πόλεμος της Ανεξαρτησίας δεν ήταν παρά πόλεμοι που ένας διαδεχόταν στα μάτια του τον άλλον». Στο 7^ο διήγημα, στη σελίδα 147 «Και ξαφνικά ξέσπασε ο Πρώτος Παγκόσμιος Πόλεμος. Η Ελλάδα είχε μείνει έξω απ' τον πόλεμο» και στο 8^ο διήγημα στη σελίδα 182 «Ήταν Αύγουστος του 1914. Ένας καινούριος πόλεμος είχε αρχίσει στον κόσμο. Οι Γερμανοί είχαν επιτεθεί στους Γάλλους. Διαδιδόταν πως οι Αυστριακοί ετοιμάζονταν να επιτεθούν στους Σέρβους. Αν άκουγε κανείς αυτά που έλεγαν ο πόλεμος θα εξαπλωνόταν σύντομα σε όλο τον κόσμο».

5) Ιστορικές αναφορές σε ότι αφορά ,την πολιτική κατάσταση που επικρατούσε εκείνη την εποχή στο εσωτερικό της Ελλάδας ,καταγράψαμε τέσσερις στον αριθμό. Στο 7^ο διήγημα, στη σελίδα 148 «Το καλοκαίρι του 1916 έγιναν φασαρίες πάλι στην Ελλάδα, ο Βενιζέλος έφυγε κρυφά απ' την Αθήνα και πήγε στη Σαλονίκη. Στη Σαλονίκη ενώθηκε με τους αξιωματικούς κι έριξε στο τέλος το βασιλιά. Ξανάγινε πρωθυπουργός. Άρχισε πάλι επίμονο το κυνηγητό των χωροφυλάκων. Αναζωπυρώθηκαν τα παλιά μίσση στο λαό», στο ίδιο διήγημα στη σελίδα 150 περιγράφει την κατάσταση που επικρατούσε στην πόλη της Θεσσαλονίκης μια πολυπολιτισμικής πόλης ,που την ονόμαζαν Μασσαλία της Ανατολικής Μεσογείου, «Η παρουσία του μικρού εθελοντικού στρατού του Βενιζέλου που είχε έρθει να βοηθήσει πλάι στους Γάλλους και στους Σέρβους είχε επηρεάσει τους τη ζωή της πόλης. Οι Αγγλογάλλοι στρατιώτες και οι αξιωματικοί τους, πάνω από πενήντα χιλιάδες όλοι μαζί, άφηναν όλα τους τα λεφτά στις ταβέρνες και στα μπουρδέλα της πόλης», στο 8^ο διήγημα, στη σελίδα 167 γίνεται εκτενή αναφορά στην πολιτική σκηνή που επικρατούσε εκείνη την εποχή στην Ελλάδα, αναφέρει «Το 1916 ήταν χρονιά μεγάλης σύγχυσης και πάλι στη Μακεδονία. Ο Πρώτος Παγκόσμιος Πόλεμος έφερε αντιμέτωπους το βασιλιά Κωνσταντίνο με τον Πρωθυπουργό Βενιζέλο. Ο Βενιζέλος ήθελε πως και πώς να επεκτείνει τα ελληνικά εδάφη. Πίστευε πως θα νικούσαν στον πόλεμο οι Αγγλογάλλοι κι ήθελε να πάρει μέρος μαζί τους στον πόλεμο για να μπορέσει να πάρει μερίδιο στο τέλος του πολέμου. Ο Βασιλιάς Κωνσταντίνος ήταν ανιψιός του Γερμανού αυτοκράτορα . Ήθελε να κρατήσει την Ελλάδα έξω απ' τον πόλεμο για να αποτρέψει το ενδεχόμενο να χρησιμοποιηθεί ο ελληνικός στρατός

εναντίον των Γερμανών... Το Νοέμβριο του 1915 οι Γάλλοι ποδοπάτησαν την ουδετερότητα της Ελλάδας. Αποβίβασαν 30.000 στρατιώτες στη Σαλονίκη για να βοηθήσουν τους Σέρβους, ανοίγοντας έτσι μέτωπο στη Μακεδονία κατά των Αυστριακών. Ο Βενιζέλος κατέφυγε από Αθήνα στη Σαλονίκη. Δημιούργησε σχέσεις μέσα στο στρατό ...Τους πρώτους μήνες του 1916 η Ελλάδα ήταν διχασμένη στα δύο. Μία κυβέρνηση ο βασιλιά στην Αθήνα, άλλη κυβέρνηση ο Βενιζέλος στη Σαλονίκη», στο ίδιο διήγημα στη σελίδα 169 « Είχε πει τότε πως ο Βενιζέλος, δεν τα έχει με τους μουσουλμάνους και τους Βούλγαρους αλλά με το βασιλιά Κωνσταντίνο και πως σε ένα μήνα, άμεσα θα είχαν μοιράσει μεταξύ τους τα πόνια».

6) Ο συγγραφέας έχει κάνει αναφορές και στην πολιτική που ακολουθούσαν οι Βούλγαροι, καταγράψαμε πέντε αναφορές. Στο 5^ο διήγημα στη σελίδα 90 «Την διακήρυξη της Ελευθερίας συνόδευε γενική αμνηστία, οι Βούλγαροι Κομιτατζήδες που χρόνια τώρα τριγυρνούσαν στα βουνά είχαν αμνηστευθεί χωρίς να παραδώσουν τα όπλα. Έβλεπες στις φωτογραφίες των εφημερίδων ξακουστούς κομιτατζήδες και βοϊβόδες πλάι πλάι, χέρι με χέρι με τα πρωτοπαλίκαρα του Κομιτάτου Ενώσεως και Πρόοδου», στο ίδιο διήγημα στη σελίδα 92 «Τρία χρόνια τώρα όποτε έβλεπαν οι Ρωμιοί ή οι Τούρκοι τον καπετάν Ζολέ ειδοποιούσαν αμέσως το καρακόλι που τον είδαν», στη σελίδα 96 «Οι Βούλγαροι Κομιτατζήδες έκαναν κάθε τόσο επιθέσεις για να διώξουν απ' το χωριό τους Τούρκους και τους Ρωμιούς», στη σελίδα 100 «Από τη στιγμή που άρχισε η ειρήνη εκείνοι έχασαν κάθε λόγο ύπαρξης. Είχαν, για σωστούς ή λάθος σκοπούς, ανάλογα με την ερμηνεία που τους έδιναν οι ίδιοι, βρει στον πόλεμο την ευτυχία τους. Και τριγυρνώντας ακόμα πάλι έτσι όλοι μαζί στα βουνά που είχαν τρομοκρατήσει με τα όπλα τους ήταν σαν να συνέχιζαν τους καβγάδες τους» και τέλος στο ίδιο διήγημα στη σελίδα 104, «Οι Σαντραλιστές κομιτατζήδες όπως ο καπετάν Ζολές πολεμούσαν για να στήσουν στη Μακεδονία ένα ανεξάρτητο βουλγάρικο κράτος» και στη ίδια σελίδα «Γιατί δε ζητούσαν λογαριασμό για κείνη την αιματοβαμμένη μέρα του προφήτη Ηλία στα 1903, που ξέσπασαν ξαφνικά φωτιές σε εκατοντάδες χωριά και πόλεις που σκοτώθηκαν άντρες, βιάστηκαν γυναίκες και κορίτσια;».

7) Για τις νίκες των Ελλήνων εντοπίσαμε δύο καταγραφές. Στο 2^ο διήγημα στη σελίδα 41 «Παρόλο που η Φλώρινα είχε περάσει στα χέρια των Ελλήνων εκείνος την έβλεπε ακόμη σαν μια οθωμανική πολιτεία». Στο 7^ο διήγημα στη

σελίδα 147 «Κέρδισαν τον πόλεμο οι Σέρβοι και οι Έλληνες και μοίρασαν μεταξύ τους τη Μακεδονία»

Ο Νετζατί Τζουμαλί περιγράφει μέσα από τα διηγήματα και τα ιστορικά γεγονότα εκείνης της εποχής. Ιδιαίτερα στο 5^ο διήγημα «Ο θάνατος του καπετάν Ζολέ» αναφέρει πόσο τρομοκρατημένοι ήταν οι κάτοικοι της Μακεδονίας από τη δράση και τα εγκλήματα των Βούλγαρων κομιτατζήδων και την πίκρα που ένιωθαν όλοι οι λαοί που κατοικούσαν στη Μακεδονία εκείνο τον καιρό για τους πολέμους και τα δεινά που είχαν επιφέρει σε όλους. Και στο 7^ο διήγημα «Ο καπτάν Αρίφ και ο γιος του», αναφέρει ότι μετά την απελευθέρωση της Μακεδονίας, ο μουσουλμανικός λαός τράβηξε πολλά και περιγράφει την πόλη της Θεσσαλονίκης, όπου συμπορεύονται πάρα πολλές εθνικότητες κι έτσι φτιάχνουν μια πολυπολιτισμική πόλη, όπου το μόνο που θέλουν είναι η ειρήνη. Τονίζει επίσης πως ο ένας πόλεμος διαδεχόταν τον άλλον, χωρίς σταματημό. Όμως όταν πρόκειται για ιστορικά γεγονότα, βλέπουμε ότι τα αναφέρει με τα μάτια ενός μουσουλμάνου, για παράδειγμα στην καταστροφή της Σμύρνης ή στο σημείο όπου η Φλώρινα είχε περάσει στα χέρια των Ελλήνων. Παρ' όλα αυτά προσπαθεί να είναι, όσο αυτό είναι δυνατό, αντικειμενικός στα γεγονότα εκείνης της εποχής που διαδραματίζονται στην περιοχή της Μακεδονίας.

4.3 ΣΧΕΣΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ-ΙΣΤΟΡΙΑΣ.

Οριστική απάντηση για τη σχέση που διέπει το δίπολο ιστορία-λογοτεχνία δεν μπορεί να δοθεί μέχρι και σήμερα. Ιστορία και λογοτεχνία είναι θα λέγαμε συγκοινωνούντα δοχεία. Πολλές φορές διαβάζοντας ένα ποίημα ή ένα λογοτεχνικό έργο, θέλουμε να ανατρέξουμε πίσω στην ιστορία, να συνδεθούμε με το παρελθόν και να συγκρίνουμε αν αυτά που μάθαμε στη σχολική ιστορία συγκλίνουν με αυτά που λέει ο λογοτέχνης ή έχουν αποσιωπηθεί. Όμως απαραίτητο είναι και το ιστορικό πλησίασμα, για να μπορεί κάποιος, να προσπαθήσει να επεξηγήσει, ένα λογοτεχνικό έργο. Γιατί πολλοί συγγραφείς, ποιητές, στηρίζονται και παίρνουν αφορμή για να γράψουν το λογοτεχνικό τους κείμενο στην ιστορία.

Βέβαια ο Αριστοτέλης συγκρίνοντας την ιστορία με την ποίηση στο κεφάλαιο 9 «Περί ποιητικής» λέει: «ο γαρ ιστορικός και ο ποιητής ου τω ή

έμμετρον λέγειν ή άμετρα διαφέρουσιν... αλλά τούτω διαφέρει, τω τον μεν τα γενόμενα λέγειν ή το δε οια αν γένοιτο. Διο και φιλοσοφώτερον και σπουδαιότερον ποίησις ιστορίας εστίν (1451b5-9). Λέει λοιπόν «ο ιστορικός και ο ποιητής δεν διαφοροποιούνται κατά το ότι γράφουν έμμετρα ή χωρίς μέτρο. Η διαφορά τους είναι η εξής: ο ένας παρουσιάζει αυτά που έγιναν, ο άλλος αυτά που θα μπορούσαν να γίνουν. Και καταλήγει στο συμπέρασμα ότι: «Διό και φιλοσοφώτερον και σπουδαιότερον ποίησις ιστορίας εστίν. Η μεν γαρ ποίησις μάλλον τα καθόλου, η δ' ιστορία τα καθ' έκαστον λέγει». (Η ποίηση είναι κάτι το φιλοσοφικότερον και σοβαρότερο από την ιστορία γιατί η ποίηση εκθέτει μάλλον το γενικό, ενώ η ιστορία το ειδικό).

Όμως δε μπορεί να μην υπάρχει άρρηκτη σχέση μεταξύ τέχνης και επιστήμης.

Τις στενές σχέσεις που διέπουν τη λογοτεχνία με την ιστορία τις συναντάμε στα έμμετρα ,επικά ,ηρωικά αφηγηματικά ποιήματα. Αλλά τις συναντάμε και στα ιστορικά μυθιστορήματα, όπου ο ιστορικός μπορεί να αντλήσει πολλές πληροφορίες.

Σύμφωνα με την Αθανασοπούλου Αφροδίτη ,το είδος του ιστορικού μυθιστορήματος για παράδειγμα εκείνο που άκμασε το 19^ο αιώνα ,θα μπορούσε να φωτίσει επαρκώς μια όψη αυτής της ουσιαστικής σχέσης λογοτεχνίας-ιστορίας. Άρα το ιστορικό μυθιστόρημα είχε το φυσικό χάρισμα να είναι αγαπητό στο λαό και να παγιωθεί στη συλλογική συνείδηση μιας ορισμένης ιστορικής αντίληψης για το έθνος ,για τη συνέχειά του, την ενότητά του και την αίγλη του . Επομένως μια οπτική της συνεργασίας ιστορίας –λογοτεχνίας είναι η ιδεολογική χρήση ή η χειραγώγησή τους.

Πολλές φορές όμως ,όταν η λογοτεχνία αλλά και η ιστορία υπηρετούν κάποιο σκοπό ή μια ιδεολογία τότε η αλήθεια εκ των πραγμάτων παραχαράσσεται και αποσιωπούνται αυτά που πραγματικά συνέβησαν ή συμβαίνουν. «Που πραγματικά συνέβησαν ή συμβαίνουν» ποια άραγε και τι είναι πραγματικότητα τελικά; Επί της ουσίας θα λέγαμε ότι δεν υπάρχει πραγματικότητα αλλά πολλές όψεις της πραγματικότητας , πολλές οπτικές γωνίες που μέσα από αυτές βλέπουμε την πραγματικότητα. Υπάρχει ένας «ιστορικός» και ένας «λογοτεχνικός» τρόπος θέασης της πραγματικότητας. Η ιστορική οπτική μας δίνει το γενικό πλάνο, μας δίνει το μηχανισμό κίνησης του κοινωνικού γίνεσθαι στη διαχρονία του, ενώ η λογοτεχνική οπτική προσπαθεί να αναλύσει αυτό το γενικό πλάνο στα συστατικά του μέρη, που είναι τα άτομα,

τα προσωπικά τους βιώματα, αισθήματα, πιστεύω.(Αθανασοπούλου:3). Τα ιστορικά γεγονότα αναπόφευκτα επηρεάζουν ,επενεργούν, διαρρυθμίζουν τις ατομικές ζωές και τις συνειδήσεις αλλά και η ιστορία που έχει βιωθεί, ο τρόπος με τον οποίο τα γεγονότα καθρεφτίζουν την ατομική συνείδηση ,επιδρά δίνοντας το νόημα κάθε φορά στην ιστορική εξέλιξη.

Συμπερασματικά λοιπόν λέμε πως δε μελετούμε την ιστορία για να καταλάβουμε τη λογοτεχνία, μα ούτε και το αντίστροφο. Διαβάζουμε και τα δυο, όπως λέει και η Αθανασοπούλου, για να καταλάβουμε την ανθρώπινη περιπέτεια εν όλω, στη διαχρονία της και στην πολυσύνθετη ουσία της, ανιχνεύοντας στο διάνυσμα του χρόνου και των τόπων και μέσα από τις ατομικές ιστορίες που την ενσαρκώνουν κάθε φορά. Άρα δεν προηγείται η ιστορική προσέγγιση και ακολουθεί η λογοτεχνική.

Ιστορία και λογοτεχνία πρέπει να βρίσκονται σε διαλεκτική σχέση μεταξύ τους, να φωτίζουν την ίδια ιστορική πραγματικότητα και η καθεμιά να δίνει από την πλευρά της ,τις δικές τις ερμηνείες. Ο Charles Beard τονίζει: «Η ιστορία που γράφεται από γενιά σε γενιά αλλάζει στη μορφή και στο περιεχόμενό της ανάλογα με τα ενδιαφέροντα και τις διανοητικές προκαταλήψεις κάθε εποχής Κόκκινος(21)

Όπως τονίζει ο Ι.Νεράντζης ο λογοτέχνης , ο μυθιστοριογράφος ,είναι ένας ιστορικός της εποχής του και το ιστορικό μυθιστόρημα είναι η μυθιστορηματοποίηση της ιστορίας: το ήθος μιας κοινωνίας, το ήθος μιας εποχής, το ήθος μερικών ανθρώπων, που ο ίδιος ο μυθιστοριογράφος τους ανυψώνει στην περιωπή συμβόλων, ακόμη και η ιδιοσυγκρασία του μυθιστοριογράφου, όπως εκφράζεται μέσα από τα κείμενά του, επιτρέπουν την πληρέστερη ιστορική εποπτεία. Φανταστείτε για παράδειγμα να έλειπαν οι μεγάλες μορφές της ρώσικης πεζογραφίας ,ένας Τολστόι , ένας Ντοστογιέφσκι ; Δε θα μπορούσαμε να αισθανθούμε την ουσία της προεπαναστατικής Ρωσίας.

Και η Σ. Ντενίση λέει για το ελληνικό μυθιστόρημα: Η ωφέλεια, από την ανάγνωση του καλού ιστορικού μυθιστορήματος, παρέχεται με δυο τρόπους, πλουτίζοντας τη γλώσσα των αναγνωστών και κάνοντας γνωστή την άγνωστη σε πολλούς ιστορία της ζωής του ελληνικού έθνους.

Ο Χαλκιαδάκης υποστηρίζει πως τα περισσότερα λογοτεχνικά έργα, βρίσκονται σε στενή σχέση με το ιστορικό πλαίσιο της εποχής που γράφτηκαν και ότι προσφέρουν ,εκτός από το λογοτεχνικό τους χαρακτήρα και σημαντικές πληροφορίες ιστορικής αξίας, γιατί καθρεφτίζουν την περιρρέουσα ατμόσφαιρα

και την νοοτροπία της συγκεκριμένης ιστορικής περιόδου. Αλλά τα λογοτεχνικά έργα δεν μπορούν να είναι υποκατάστατα των ιστορικών πηγών γιατί υπάρχει ο κίνδυνος της υπερβολής ή της εξιδανίκευσης των γεγονότων που περιγράφονται.

Η λογοτεχνία, είναι από μόνη της ένα ταξίδι στα πέρατα του κόσμου. Διαδίδονται ιδέες και απόψεις σε όλες τις γλώσσες του κόσμου. Όπως αναφέρει η Αμπαζοπούλου είναι μια λεπτή διαδικασία όπου συνέχεια αναζητάμε την ταυτότητά μας και φυσικά η λογοτεχνία δημιουργεί εικόνες του «εαυτού» και του «άλλου», οικοδομώντας το κοινωνικό φαντασιακό Αμπαζοπούλου(1998:107) Φυσικά σύμφωνα με τον Δεληκάρη, οι εικόνες που περιγράφονται σε ένα λογοτεχνικό κείμενο, έχουν μια ιδεολογική φόρτιση και προσπαθούν να δουν τον ξένο, ανάλογα με την αρχηγική ερμηνεία της κάθε κυρίαρχης ομάδας, που πάντα προσπαθεί να πετύχει την επίτευξη ευστάθειας σε ότι αφορά τη θέση της και την καταγωγή της μέσα στην ιστορία και να διεκδικήσει το προνόμιο, να είναι ο μόνος που γνωρίζει, την προνομιακή διαχείριση του εθνικού χώρου και χρόνου Δεληκάρης Β (2004:107).

Η Αποστολίδου τονίζει, πως για πολλές δεκαετίες, το λογοτεχνικό κείμενο, το χρησιμοποιούσαν σαν μέσο ιδεολογικού διαποτισμού, που κύριο στόχο είχε την ισχυροποίηση αξιών και πολιτισμικών χαρακτηριστικών ενός έθνους Αποστολίδου Β(15-40). Βέβαια μέσα από τα λογοτεχνικά κείμενα καλλιεργήθηκε η ιδέα του ανόθευτου εθνικού κράτους και αυτά τα κείμενα ήταν η αιτία στο να σχηματιστεί η εθνική ταυτότητα και η εσωστρέφεια Μούσιου Ολ. (2001-2002:243-252)

Μέσα από τη λογοτεχνία επίσης, έχουμε μια δυναμική παρουσία στους πολιτισμούς και στις γλώσσες «των άλλων», έτσι επιτυγχάνεται η πολυφωνία και αποδυναμώνεται η εξουσία των θρύλων και των παραδόσεων Δεληκάρη Β.(2004:107).

Πέρα από τα ιστορικά γεγονότα που περιγράφονται σε ένα λογοτεχνικό κείμενο, έχουμε και μια σπουδαιότατη μαρτυρία σε ότι αφορά τον «Άλλον». Το λογοτεχνικό κείμενο είναι φορέας και των κύριων χαρακτηριστικών μιας κοινωνίας, αλλά και φορέας μιας ενέργειας που αλληλεπιδρά, με τη θέση και τη δομή της σε μια αειφόρο εξέλιξη και δημιουργία. Όπως και το λογοτεχνικό αριστούργημα του Νετζατί Τζουμαλί, περιγράφει ιστορικά γεγονότα, τα περισσότερα με ουδέτερη περιγραφή, αλλά επηρεάζει και τα συναισθήματά μας και τη στάση μας και τις προθέσεις μας απέναντι στις άλλες εθνότητες, γιατί δημιουργεί συναισθήματα συμπάθειας και ευεξίας. Είναι ένα λογοτεχνικό κείμενο που

αποτελεί συνδεδετικό κρίκο, ανάμεσα στους ανθρώπους, γιατί υπογραμμίζει πολλές φορές τα κοινά χαρακτηριστικά των πολιτισμών που περιγράφει.

Σύμφωνα με τον Ακριτόπουλο, σήμερα πλέον αρχίζει να λησμονιέται, ο παραδοσιακός ρόλος του εθνικού πλαισίου και του λογοτεχνικού κανόνα, όπου η λογοτεχνία χρησιμοποιούνταν σαν μεταδότης εθνικών αξιών και εθνικής ιδεολογίας. Σήμερα στα λογοτεχνικά κείμενα, γίνεται προσπάθεια, αποδοχής και διαμόρφωσης θετικών αντιλήψεων για τα πολιτισμικά χαρακτηριστικά των άλλων λαών. Προβάλλεται η διαφορετικότητα, οι δημοκρατικές ιδέες, η αποτροπή στο να αναπαράγουν προκαταλήψεις και στερεότυπα Ακριτόπουλος Α.(2004:215).

Είναι αλήθεια πως ο συγγραφέας ενός λογοτεχνικού έργου μπορεί να δώσει το στίγμα της κάθε ιστορικής στιγμής με το συγκεκριμένο ύφος, την φόρτιση των συναισθημάτων που διαπερνούν στην ατμόσφαιρα μιας εποχής. Η περιγραφή που κάνει ένας λογοτέχνης, διανθίζοντας το έργο του με εκφράσεις, με μαρτυρίες ανθρώπων, με συναισθήματα, γενικά με τη λογοτεχνική του αύρα, διαφέρει από την ξερή αποτύπωση των γεγονότων. Βέβαια χωρίς τις ιστορικές πηγές ενός τόπου δεν μπορεί να δημιουργήσει ο λογοτέχνης. Λογοτεχνία και ιστορία λοιπόν είναι δυο έννοιες που έχουν άρρηκτες σχέσεις μεταξύ τους. Οι ιστορικές πηγές δίνουν μορφή στη λογοτεχνία μιας περιόδου, αλλά και τα λογοτεχνικά δημιουργήματα περιγράφουν με γλαφυρό τρόπο την ιστορία μιας περιόδου. Άλλωστε ο Ricoeur P.είχε πεί ως ορισμό της ιστορίας: «Η ιστορία είναι αφήγηση με την οποία επιχειρείται η αναγωγή των γεγονότων του παρελθόντος, στο συμβολικό επίπεδο προκειμένου το ανθρώπινο ον να συνειδητοποιήσει την ιστορικότητα του κόσμου και του ατόμου. Η αφήγηση είναι το σημαίνον και η ιστορία το σημαινόμενο ή αλλιώς, η ανακάλυψη του κρυμμένου νοήματος» Κόκκινος Γ.(1998:439)

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ: ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο ΤΑ ΕΝΤΕΚΑ ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ ΤΟΥ ΝΕΤΖΑΤΙ ΤΖΟΥΜΑΛΙ

Περιοχή Φλώρινας κάπου στα 1900. Καταστάσεις πολύ δύσκολες για τους λαούς που συμβιώνουν , Τούρκοι, Έλληνες , Βούλγαροι και άλλοι , εχθροί μισητοί αλλά κατοικούν στον ίδιο τόπο , στην ίδια πατρίδα. Μα και σε όλη τη Μακεδονία.

1^ο διήγημα «ΤΟ ΣΠΙΤΙ ΜΑΣ»

Ξεκινά ο συγγραφέας με μια γλαφυρή περιγραφή της γενικής εικόνας της Φλώρινας . Αναφέρει ότι το σπίτι του είναι χτισμένο δίπλα εκεί που ξεκινά ο ρωμέικος μαχαλάς. Με κομψότητα και εκφραστικό πλούτο περιγράφει με κάθε λεπτομέρεια το σπίτι του και τη γειτονιά του . Κύριο πρόσωπο στο διήγημα αυτό είναι ο παππούς του Τζουμαλί , ο πατέρας δηλαδή του Μουσταφά . Μας περιγράφει πως στην πόλη υπήρχε το τάγμα των Τούρκων Σκοπευτών και πως αξιωματικοί πηγαινοέρχονταν στο σπίτι του.

Περιγράφει τους πανηγυρισμούς στο σταθμό του τρένου στη Φλώρινα , όταν αποκαθίσταται το σύνταγμα και η ισότητα όλων των υπηκόων της οθωμανικής αυτοκρατορίας. Η πλούσια σε λεπτομέρειες περιγραφή του σπιτιού του , της αυλής , όπου ήταν τόπος παιχνιδιού για τον Μουσταφά αι τις αδερφές του , ο βυσσινόκηπος κρύβουν μια έντονη επιθυμία για την πατρίδα.

2^ο διήγημα «Ο ΠΑΤΕΡΑΣ ΜΟΥ»

Σε αυτό το διήγημα μιλά ο συγγραφέας για τον παππού του τον Ιμπραήμ. Περιγράφει τους τσακωμούς που είχε με το γιο του Μουσταφά , το άγχος του για το πώς μεγαλώνει ο γιος του . Ο Ιμπραήμ ήταν πολύ θρήσκος , όλη την ώρα έγραφε το κοράνι για να το αφήσει ως κληρονομιά ένα για κάθε παιδί . Τίμιος απέφευγε τις φασαρίες , τηρούσε πιστά τις παραδόσεις . Αναφέρει ιστορικά γεγονότα που διαδραματίζονται εκείνη την εποχή στη Φλώρινα αλλά οι

περιγραφές του δεν διακατέχονται από μίσος. Περιγράφει με τόσο συγκινητικό ,μοναδικό τρόπο τη στιγμή που πρέπει να εγκαταλείψουν τη Φλώρινα και να πάνε στην Τουρκία .Πώς, ως την τελευταία στιγμή που έμπαινε στο καράβι έλεγε και ξανάλεγε «Αχ δεν ‘έπρεπε να αφήσω εγώ τη Φλώρινα» Βλέπουμε πως τη θεωρούσε πατρίδα του τη Φλώρινα ,πως δεν ήθελε με τίποτε να την εγκαταλείψει .

3° διήγημα «Ο ΘΕΙΟΣ ΜΟΥ».

Ριζά μπέης ,θείος του Μουσταφά .Κεντρικό πρόσωπο αυτού του διηγήματος .Ένας λεβέντης όπου τα ανιψιά τον περίμεναν πάντα με ανυπομονησία, είναι ο αδερφός της μητέρας του Μουσταφά της Εσμά. Ο Ριζά μπέης κατοικεί στην Κορυτσά .Πάντα όταν επισκέπτεται την αδερφή του είναι με γεμάτα χέρια και αυτό ενθουσιάζει τον Μουσταφά και τις αδερφές του . Υπεραγαπά τα ανίψια του ,αλλά και ο Μουσταφά του έχει ιδιαίτερη αδυναμία .Η αγκαλιά του θείου του φαίνεται σαν πελώριο δέντρο ,σε αντίθεση με τον πολύ αυστηρό πατέρα του .Ο Ριζά μπέης φέρνει νέα από την Κορυτσά και καταστάσεις που βιώνουν, όπως επιθέσεις Αλβανών και Βουλγάρων κομιτατζήδων, όπως οι καβγάδες που έχουν για τα βοσκοτόπια.

4° διήγημα «ΝΤΙΛΑ ΧΑΝΟΥΜ»

Πρωταγωνιστικό ρόλο παίζει σε αυτό το διήγημα η Ντιλά Χανούμ και ο έρωτας που γεννιέται ανάμεσα σε αυτήν και το Ριζά Μπέη .Αρβανιτοπούλα μεγαλωμένη σε πλούσια οικογένεια με χιλιάδες γιδοπρόβατα παντρεύεται τον Αρναούτ Μπέη . Ο άντρας της σκοτώνεται σε μια σύγκρουση για τα βοσκοτόπια στο Μπογκραντίτς .Κατηγορούν άδικα για το χαμό του Αρναούτ Μπέη ,τον Ριζά Μπέη τον θείο του Μουσταφά .Η Ντιλά Χανούμ πληρώνει με τα μισά κοπάδια της αυτόν που θα της φέρει ζωντανό τον φονιά του άντρα της .Σε μια συνάντηση όμως ,βγαίνοντας αυτή η ίδια να ψάξει τον φονιά του άντρα της ,βρίσκεται με το Ριζά Μπέη και τον ερωτεύεται. Βρίσκεται σε μεγάλο δίλημμα .Από τη μια ο θάνατος του άντρα της ,από την άλλη ο έρωτας με το Ριζά Μπέη. Να κάει το χρέος της ; Σκοτώνοντας τον υποτιθέμενο φονιά του ή να ακολουθήσει την καρδιά της ; Τη λύση την έδωσε ο θάνατος της από τα ίδια τα χέρια της.

5° διήγημα «Ο ΘΑΝΑΤΟΣ ΤΟΥ ΚΑΠΕΤΑΝ ΖΟΛΕ»

«Όλοι έχουν δικαίωμα στα Βαλκάνια να οπλοφορούν και να έχουν στο σπίτι τους όπλα» από το ίδιο το βιβλίο σελίδα 106. Ο συγγραφέας εδώ περιγράφει με κάθε λεπτομέρεια τα σπαραχτικά γεγονότα που διαδραματίζονται στην περιοχή της Φλώρινας. Ο κομιτατζής Ζολέ ,ο φόβος και ο τρόμος όλων των υπόλοιπων Ελλήνων ,Τούρκων .Σκοτώνεται από τον Τούρκο νεαρό Σαντετίν (εκδικήθηκε για το θάνατο του πατέρα του) Περιγράφει ο συγγραφέας την πίκρα ,τον πόνο ,τον φόβο του απλού λαού που δε θέλει τίποτε άλλο ,παρά να εργάζεται στην πατρίδα του με ειρήνη αλλά δεν τον αφήνουν. Το 5^ο διήγημα είναι μια εύηχη ωδή, θα λέγαμε ένα υπέροχο άσμα που εξυμνεί την αγάπη και την φιλία που πρέπει να έχουν οι λαοί μεταξύ τους.

6^ο διήγημα «ΑΙΜΑ ΛΥΚΟΥ»

Ο Σαντετίν ,ο νεαρός που σκότωσε τον Καπετάν Ζολέ ,πρωταγωνιστεί στο 6^ο διήγημα .Ένας νεαρός που από αθώο και απλό παιδί εξελίσσεται σε αντάρτη-προστάτη των Τούρκων και των Ελλήνων χωρικών. Παρόλο το νεαρό της ηλικίας του ζει σαν αγρίμι κυνηγημένος ,από τους Βούλγαρους κομιτατζήδες .Τριγυρνά στα βουνά και πάντα εκδικείται τα εγκλήματα των Βουλγάρων. Πήρε εκδίκηση ,για το θάνατο του πατέρα του ,τότε στη Νέβεσκα (Νυμφαίο) που τον σκότωσε ο Ζολέ. Η εκδίκηση φέρνει εκδίκηση και σταματά μόνο με θάνατο. Σε αυτήν την πολυβασανισμένη του ζωή προστίθεται και ο έρωτας του Σαντετίν .Ερωτεύθηκε παράφορα την Ζεχρά εκεί στο δρόμο που την είδε ,πάνω στην άμαξα με την οικογένειά της ,πήγαινε στα Καυλάρια (Πτολεμαΐδα) .Την έψαξε, τη ζήτησε από τον πατέρα της .Εκείνος δεν μπορούσε να διανοηθεί ότι θα έδινε την κόρη του σε έναν άνθρωπο σαν τον Σαντετίν .Πούλησε ότι είχε και δεν είχε κι έφυγε για το Μοναστήρι. Στην προσπάθειά του να προλάβει την άμαξα ,άνθρωποι του Ζολέ του είχαν στήσει καρτέρι και τον σκότωσαν.

7^ο «Ο καπτάν Αρίφ και ο γιος του»

Πρωταγωνιστές στο διήγημα αυτό είναι ο καπτάν Αρίφ και ο γιος του .Το 1912 με τον πόλεμο είχαν σκοτώσει δύο Έλληνες στρατιώτες .Γι αυτό τους το έγκλημα καταδικάστηκαν σε απαγχονισμό από ελληνικό δικαστήριο το 1917 στη Θεσσαλονίκη, στην ελληνική πλέον Μακεδονία. Ο συγγραφέας παραθέτει πολλά

ιστορικά στοιχεία αυτής της περιόδου και μας δείχνει πόσο κακό μπορεί να κάνει ο πόλεμος και στις δυο πλευρές .Περιγράφει τη Θεσσαλονίκη της εποχής εκείνης σαν μια πόλη «όπου έσμιγαν άνθρωποι από κάθε θρησκεία και γλώσσα. Την έλεγαν η Μασσαλία της Ανατολικής Μεσογείου». Είναι μια γραπτή διακήρυξη το 7^ο διήγημα θα λέγαμε κατά του πολέμου.

8^ο «Ο ΜΑΒΗΣ ΤΕΝΤΖΕΡΗΣ»

Το 1916 και πάλι «χρονιά σύγχυση στη Μακεδονία» όπως λέει και ο συγγραφέας. Η οικογένεια του Μουσταφά έπρεπε να φύγει στην Κορυτσά κι όταν ηρεμούσαν τα πράγματα θα ξαναγυρνούσαν στη Φλώρινα. Η μητέρα του Μουσταφά μέσα στον πανικό της έκρυψε μέσα στο μαβή τέντζερη όλα τα χρυσαφικά της και τον έθαψε μέσα στην κοπριά. Όλο το διήγημα περιγράφει το αστείο αυτό επεισόδιο με το μαβή τέντζερη και πως το έβλεπαν οι δυο Έλληνες όλο το διάστημα υποψιασμένοι πώς κάτι ακριβό και καλό κρύβει ο τέντζερης μα δεν τον πείραξαν ώσπου ήρθαν από την Κορυτσά τα αφεντικά του . Παρόλο που επικρατούσε πολιτική αναταραχή στη Φλώρινα Έλληνες και Τούρκοι έπιναν το ρακί μαζί.

9^ο « ΤΟ ΑΕΡΟΠΛΑΝΟ»

«Η μόρφωση απομάκρυνε τα παιδιά από την πατρική εστία ,από τη μικρή πόλη» αυτή τη νοοτροπία είχαν οι Τούρκοι για το θέμα της μόρφωσης των παιδιών .Ευτυχισμένοι ήταν μόνο όταν ασχολούνταν με τη γεωργία σε αντίθεση με τους Έλληνες. Ο Μουσταφά μετά από απόφαση του πατέρα του φεύγει για σπουδές στην Κωνσταντινούπολη παρόλες τις αντιδράσεις ολόκληρου του τούρκικου μαχαλά ,πως έδινε το κακό παράδειγμα στα δικά τους τα παιδιά. Καθόλου καλά δεν τα πήγαιναν με την τεχνολογία και όταν τους αφηγείται ο Μουσταφά τι είδε στην Κωνσταντινούπολη και τους είπε για το αεροπλάνο τότε τον έβρισαν μη πιστεύοντάς τον αφού δεν το έλεγε μέσα το κοράνι. Στο μεταξύ ξεκινά ο βαλκανικός πόλεμος και στη Φλώρινα δυο αεροπλάνα βομβαρδίζουν τις σιδηροδρομικές γραμμές.

10^ο « ΦΟΒΟΣ»

Φόβος για τη ζωή ,φόβος για το θάνατο που περιτριγυρίζει τα πάντα τα βουνά ,τα σπίτια τους δρόμους ,όλα γύρω του .Σε αυτό το διήγημα ο συγγραφέας κάνει μια όσμωση τη ζωή με το θάνατο ,τον Τούρκο με τον Έλληνα ,τη χαρά με τη λύπη. Περιγράφει απλές καθημερινές χαρές ,ερωτεύεται και στενοχωριέται με κάθε άδικο θάνατο.

11° « ΈΝΑΣ ΕΙΣΑΓΓΕΛΕΑΣ ΜΙΑ ΦΟΡΑ...»

Φυσικά στο τελευταίο διήγημα έχουμε τις περισσότερες αρνητικές αναφορές για τους Έλληνες ,όχι όμως για όλους αλλά τους φανατισμένους, που ζητούν να εκδικηθούν τους μουσουλμάνους της πόλης τους.

Ο εισαγγελέας της Φλώρινας ,σώζει την τελευταία στιγμή από τα εκδικητικά σχέδια των φανατικών βενιζελικών ,τον τούρκικο μαχαλά. Σε μια τόσο κρίσιμη καμπή της ιστορίας ,η έννοια της φιλίας νικά ,ανάμεσα σε Τούρκους και Έλληνες. Θα χαρακτηρίζαμε το διήγημα παρόλα τα δραματικά γεγονότα που εκτυλίσσονται και παρόλες τις αρνητικές αναφορές προς τους Έλληνες ως ύμνο προς τη φιλία .Τελικά όπως λέει και ο συγγραφέας στο τέλος «Να όμως που ένας εισαγγελέας καμιά φορά συνετίζει εκατό τέτοιους τρελούς και σώζει εκατοντάδες ψυχές.

Επηρεασμένος ο συγγραφέας σε όλα του τα διηγήματα ,από το ρεύμα του κοινωνικού ρεαλισμού .Τα θέματά του είναι παρμένα από τη σύγχρονη πραγματικότητα ,την καθημερινότητα και παρουσιάζει και περιγράφει αυτήν την καθημερινότητα χωρίς εξιδανικεύσεις και χωρίς εξωραϊσμούς αλλά με αντικειμενικότητα.

Παρουσιάζει τα πρόσωπα των διηγημάτων του με ευαισθησίες ,με εσωτερικές συγκρούσεις, με συναισθήματα και σκέψεις. Προσπαθεί να αποκαλύψει την ψυχολογία των προσώπων πιο πολύ μέσω των πράξεων τους και να ερμηνεύσει την συμπεριφορά τους .

Η οικογένεια του Νετζαντίν Τζουμαλί και ιδιαίτερα ο παππούς του ,ζουν ανάμεσα σε αλλοεθνείς και αλλόθρησκους . Είναι από τους πρώτους ανθρώπους που εντάσσεται στο κίνημα των Νεότουρκων αλλά απογοητεύεται .Ζει τον εθνικό φανατισμό ,στις δυο πρώτες δεκαετίες του αιώνα ,απογοητεύεται ,πικραίνεται ,δε θέλει να δεχτεί την ήττα των τούρκων στους βαλκανικούς πολέμους .Δε θέλει να συμβιβαστεί με την πραγματικότητα και να αφήσει τη

Φλώρινά του το 1923, θέλει να θαφτεί στη γη του τη Φλώρινα. Όμως τα ίδια συναισθήματα βιώνει και ο πατέρας του Νετζατί Τζουμαλί ,ο Μουσταφά, αλλά αυτός σαν νεώτερος δέχεται το «η γη δεν έχει πατρίδα ,δεν έχει θρησκεία ,αλλά είναι για όλο τον κόσμο» λέει στο 5^ο διήγημα.

Ο Νετζατί Τζουμαλί ,απεικονίζει πιστά τη ζωή, της δίνει τον κοινωνικό της χαρακτήρα. Περιγράφει τον άνθρωπο με τις χαρές του με τις λύπες του ,τις αγωνίες τους , στην καθημερινή τους ζωή. Πιστεύει στην κοινωνική ισότητα ,στο ότι έχει μεγάλη δύναμη η γνώση. Αναφέρεται και περιγράφει τον έρωτα ,τη γυναίκα τις ανθρώπινες σχέσεις. Με το ύφος της προσωπικής του μαρτυρίας, μεταβάλλει το κείμενο σε ντοκουμέντο και γνωρίζουμε μέσα από τις σελίδες των διηγημάτων του στη Φλώρινα με τις δύο όψεις ,και την οθωμανική και την ελληνική(Καραμπατάκη Ν: σελ.65-66)

Και στα 11 διηγήματα του ο Νετζατί Τζουμαλί ,προσπαθεί και αποδίδει θα λέγαμε ,όχι τόσο τις συγκρούσεις μεταξύ των αλλοεθνών αλλά περιγράφει την ειρηνική συνύπαρξη των εθνοτήτων .Υπογραμμίζει τη διαφύλαξη και το πόσο μεγάλη αξία έχει η λέξη ΕΙΡΗΝΗ για την συμβίωση των αλλοεθνών και κάτω από την προστασία του οθωμανικού κράτους και ανεξάρτητα απ' αυτήν μετά το 1908. Ναι μεν τους βάζει σε αντίπαλα στρατόπεδα, αλλά όχι με βάση τις θρησκευτικές ή εθνικές διαφορές τους αλλά με βάση ,από τη μια μεριά, σε αυτούς που έχουν το θρησκευτικό και εθνικό φανατισμό μέσα τους ,και από την άλλη σε αυτούς που αγωνίζονται για τον άνθρωπο ,το γείτονά τους, είτε Τούρκος είναι αυτός ,είτε Ρωμιός. Περιγράφει Τούρκους και Ρωμιούς να γλεντάν μαζί ,να κλαίνε μαζί, να έχουν τις ίδιες ανασφάλειες. «Στην Φλώρινα όλοι τον ήξεραν σαν τον Αρσένιο το ράφτη . Μπαινοβγαίναμε στο μαγαζί του κι ούτε που μας περνούσε από το μυαλό πώς ήταν Ρωμιός κι ορθόδοξος» λέει ο συγγραφέας στο τελευταίο του διήγημα ,τον περιγράφει με τα καλύτερα λόγια ,θέλοντας να τονίσει ότι ο απλός λαός δεν είχε πρόβλημα και ότι όλα ξεκινούσαν από την πολιτική.

Εκθειάζει την πολυπολιτισμικότητα ,δείχνει σεβασμό στις όποιες διαφορές (θρησκευτικές ,γλωσσικές) όλων όσων συμβιώνουν εκείνο τον καιρό στη Φλώρινα.

Τονίζει τη φιλία ανάμεσα στους Ρωμιούς και τους Τούρκους.

Επηρεασμένος ,όπως τονίσαμε παραπάνω, από το ρεύμα του κοινωνικού ρεαλισμού περιγράφει εγκλήματα και τραγικές σκηνές πολέμου ,αλλά η γεύση που αφήνει τελικά ,μετά από όλη αυτή τη σκληρή περιγραφή σε αυτόν που

διαβάζει τα διηγήματά του δεν είναι το μίσος ,αλλά η αηδία και η αποστροφή προς τον πόλεμο.

Δείχνει αγάπη και λατρεία για τη Φλώρινα και όλους τους ανθρώπους που συμβιώνουν στην τούτη την πόλη, μα αγαπά και τη δική του πατρίδα .Αρνείται να πιστέψει ,πως η πατρίδα του φέρθηκε με τόση βαναυσότητα και έκανε τόσα εγκλήματα στους πληθυσμούς. Στο 11^ο διήγημά του περιγράφει την καταστροφή της Σμύρνης χρησιμοποιώντας ελάχιστες αγριότητες αυτού του τραγικού γεγονότος .Δεν περιγράφει τις βαρβαρότητες που έγιναν ,προσπαθώντας να απαλύνει τα γεγονότα. Γράφει «κυκλοφορούσαν διάφορα νέα και διαδόσεις ,που δεν ξέραμε αν ήταν αλήθεια ή ψέματα. Έλεγαν πως γέμιζαν τα τζαμιά με Έλληνες αιχμαλώτους και τους σκότωναν όλους ,πως είχαν περάσει χιλιάδες Ρωμιοί από το σπαθί , πως καίγονταν όλες οι πόλεις και οι κωμοπόλεις στα παράλια. Κι έφτασε στο τέλος η μέρα που πήρανε τη Σμύρνη. Εξ απαλών ονύχων βλέπουμε α περιγράφει την καταστροφή της Σμύρνης ,ενώ όλοι ξέρουμε πως έγιναν απερίγραπτες αγριότητες στον ελληνικό πληθυσμό που ζούσε εκεί.

Αντίθετα στο ίδιο διήγημα βλέπουμε πώς περιγράφει τους βενιζελικούς ο Μουσταφά (πατέρας του Νετζατίν). «Ναι εγώ ξέρω .Τους ξέρω εγώ αυτούς τους αφηνιασμένους .Ξέρω τι θα κάνουν τα κορίτσια και στις γυναίκες αν πέσουν ζωντανές στα χέρια τους .Ξέρω πως ξεκοιλιάζουν τα παιδιά με το μαχαίρι .

Την ίδια περιγραφή με όλες τις φρικαλεότητες που έγιναν από Βούλγαρους περιγράφει λεπτομερέστατα. Για παράδειγμα στο 5^ο διήγημα περιγράφει τα εγκλήματα του κομιτατζή Ζολέ με κάθε ανατριχιαστική λεπτομέρεια, «τον σκότωσαν κλωτσοβολώντας τον με τα κοντάκια των όπλων τους...» «πήραν το αιμόφυρτο κουφάρι του πατέρα του ,με τα κόκκαλα σπασμένα και το πρόσωπο αγνώριστο . Αλλά και στο 6^ο διήγημα «Αίμα λύκου» η ίδια περιγραφή, «τα κεφάλια των νεκρών ήταν αποκομμένα από το σώμα τους» «οι μπαλτάδες ήταν βουτηγμένοι στο αίμα».

Ο συγγραφέας, βλέπουμε από τα παραπάνω, σε ότι αφορά την πατρίδα του, «τον εαυτό του» κάνει μια πιο ανάλαφρη περιγραφή δεν περιγράφει με φρικιαστικές λεπτομέρειες αυτά που κάναν οι δικοί του πατριώτες στους άλλους. Ενώ είναι πιο αντικειμενικός στις περιγραφές τους που αφορούν Έλληνες και Βούλγαρους.

Αυτό όμως δεν τον κάνει να μη λυπάται και να μη νιώθει πόνο για όλες τις εγκληματικές ενέργειες , δεν τον κάνει να μη νιώθει αγάπη για την πατρίδα του, αλλά να μπορεί να βλέπει με μάτι καθάριο και τον «απέναντι του» τον Έλληνα,

το Βούλγαρο και να τους δικαιολογεί λέγοντας πάντα πικραμένος στα διηγήματά του «έτσι είναι ο πόλεμος».

Όλα τα διηγήματα του διακατέχονται από ρεαλισμό .Παρουσιάζει τους χαρακτήρες των ανθρώπων και την καθημερινή τους ζωή με αγάπη. Δεν μπορεί όμως να μη χρησιμοποιήσει και τη φαντασία του ,αν και φαίνεται στα διηγήματά του ότι μας δίνει αναλυτικές περιγραφές των πραγμάτων. Φυσικά είχε πληροφορίες και προσωπικές εμπειρίες από τον πατέρα του ,αλλά σίγουρα συμπληρώνει με τη φαντασία του ,όλα τα κενά που υπάρχουν σε ότι αφορά την άντληση των στοιχείων που περιγράφει.

Ο Νετζατί Τζουμαλί γράφει με ρεαλισμό και φαντασία ταυτόχρονα, δημιουργεί ένα καλλιτέχνημα όπου από τη μια μεριά εντάσσεται στον πραγματικό αισθητό κόσμο και από την άλλη στο φανταστικό. Το έργο του είναι έργο γεμάτο ζωντάνια ,γεμάτο μνήμες και φαντασία.

Τα 11 διηγήματα του Νετζατί Τζουμαλί είναι γεμάτα με αναφορές προς τους άλλους (Έλληνες ,Βούλγαρους, Αρβανίτες ,Τσιγγάνους ,Εβραίους, Βλάχους) σε σχέση με τους Τούρκους τους ημέτερους ως προς τον συγγραφέα. Διακρίνουμε μια πολυπολιτισμική κοινωνία στην τότε Φλώρινα ,που ήταν σε εμπόλεμη κατάσταση και πολύ δύσκολες ιστορικά συνθήκες.

Πώς όμως ,με ποιο κριτήριο θα δούμε αυτό το διαχωρισμό; Του Τούρκου από τον Έλληνα; Ο Ι. Κολιόπουλος λέει πως κριτήριο διαχωρισμού είναι μόνο η γλώσσα και όχι ο τόπος όπου μένει κάποιος ή η θρησκεία. .Κολιόπουλος Σ.Ι (2003:..141-144.)

Στην προκειμένη περίπτωση έχουμε έναν κοινό τόπο τη Φλώρινα και έχουμε πολλές γλώσσες (τούρκικα ,ελληνικά ,σέρβικα, αρβανίτικα, βλάχικα, τσιγγάνικα) αλλά και πολλές θρησκείες (χριστιανισμός, ιουδαϊσμός, μουσουλμανισμός . Μπορεί όπως λέει και ο Ι. Κολιόπουλος κύριος διαχωρισμός από τον άλλο να είναι η γλώσσα και να αποτελεί το πιο βασικό στοιχείο για την ταυτότητα του άλλου ,μα και η θρησκεία ,δεν αποτελεί στοιχείο διαχωρισμού; Όλοι ξέρουμε πως οι Έλληνες είναι χριστιανοί ,οι Τούρκοι μουσουλμάνοι ,οι Εβραίοι είναι Ιουδαίοι ,οι Σέρβοι και Βούλγαροι χριστιανοί.

Σε αυτή την ενότητα θα δούμε πώς παρουσιάζει ο συγγραφέας τον Έλληνα και πως τον Τούρκο μέσα από τις αναφορές του.

1.1 ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΗ ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ

Τα έντεκα διηγήματα του Νετζατί Τζουμαλί, τα αναλύσαμε με τις αρχές της ανάλυσης περιεχομένου, έτσι ώστε να μπορεί να γίνει μια αντικειμενική, ποσοτική και συστηματική περιγραφή περιγραφή σε ότι αφορά τα περιεχόμενα των αναφορών που κάνει ο συγγραφέας. Σύμφωνα με τον Βάμβουκα ως κύρια μονάδα ανάλυσης, χρησιμοποιήθηκε η σημασιολογική ή θεματική ανάλυση των λέξεων. Το θέμα μας είναι η εικόνα του Έλληνα και του Τούρκου μέσα από τις αναφορές του συγγραφέα. Βέβαια στα έντεκα διηγήματά του ο συγγραφέας έχει πάρα πολλές αναφορές και σε άλλους λαούς που κατοικούν στην πόλη της Φλώρινας, όπως Βούλγαρους, Σέρβους, Τσιγγάνους, Αρβανίτες και άλλους. Όμως εμείς επικεντρωθήκαμε στους δύο όμορους, αιώνιους λαούς Έλληνες και Τούρκους για να επισημάνουμε πώς βλέπει ο συγγραφέας και τους δυο αυτούς λαούς.

Χωρίσαμε τις αναφορές του συγγραφέα σε ουδέτερες, θετικές και αρνητικές και το κάναμε αυτό το διαχωρισμό για να δούμε τον τρόπο με τον οποίο παρουσιάζει ο συγγραφέας τις δυο αυτές εθνικότητες και φυσικά τους πρωταγωνιστές τους.

Περισσότερο σταθήκαμε στο ύφος του συγγραφέα με το οποίο εκφράζεται, γιατί πολλές φορές παρουσιάζει αρνητικά γεγονότα για τη μια ή την άλλη εθνικότητα, αλλά τα παρουσιάζει με ουδετερότητα και όχι με εμπαιγμό και φανατισμό, ούτε με προσωπική εμπάθεια. Οπότε παρόλο που το περιεχόμενο μιας αναφοράς είναι αρνητικό, το βάζουμε στην κατηγορία με τις ουδέτερες αναφορές. Δεν θα αναφερθούμε βέβαια στο άμεσο συγγενικό οικογενειακό περιβάλλον του συγγραφέα γιατί οι αναφορές του θα έχουν δόση υποκειμενισμού. Αρνητικές αναφορές θεωρήσαμε αυτές που από τη μια περιέχουν αρνητικά γεγονότα και περιγραφές αλλά από την άλλη, ο αναγνώστης όταν θα τις διαβάσει θα επηρεαστεί αρνητικά.

1.2 ΤΟ ΔΕΙΓΜΑ

ΤΟ ΔΕΙΓΜΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ.

Ως δείγμα της έρευνας χρησιμοποιήθηκαν τα 11 διηγήματα του Νετζατί Τζουμαλί στο «Μακεδονία 1900»

- 1°. «Το σπίτι μας»
- 2°. «Ο πατέρας μου»
- 3°. «Ο θεός μου»
- 4°. «Ντιλά Χανούμ»
- 5°. «Ο θάνατος του καπετάν Ζολέ»
- 6°. «Αίμα λύκου».
- 7°. «Ο καπτάν Αρίφ και ο γιος του».
- 8°. «Ο μαβής τέντζερης»
- 9°. «Το αεροπλάνο»
- 10°. «Ο φόβος»
11. «Ένας εισαγγελέας καμιά φορά».

1.3:ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΚΑΙ ΕΡΜΗΝΕΙΑ

Αναφερθήκαμε στις δυο εθνότητες και χωρίσαμε τις αναφορές του Νετζατί Τζουμαλί σε ουδέτερες αναφορές ,σε θετικές και αρνητικές αναφορές τόσο για την τούρκικη εθνότητα όσο και για την ελληνική.

ΜΟΥΣΟΥΛΜΑΝΟΙ	ΕΛΛΗΝΕΣ
A. Ουδέτερες αναφορές	A. Ουδέτερες
B. Θετικές αναφορές	B.Θετικές αναφορές
Γ. Αρνητικές αναφορές	Γ.Αρνητικές αναφορές

Δώσαμε το χαρακτηρισμό στις αναφορές (ουδέτερες ,θετικές ,αρνητικές) για να δείξουμε πώς προσεγγίζει και πως τις παρουσιάζει τις δύο εθνότητες ο συγγραφέας. Σταθήκαμε περισσότερο στο ύφος και στον τρόπο έκφρασης του συγγραφέα και όχι τόσο αυτό καθαυτό στην περιγραφή των προσώπων και γεγονότων. Έχουμε πολλές φορές αρνητικές αναφορές στις περιγραφές του, αλλά το ύφος του συγγραφέα όπως τις γράφει δε σε προκαλεί φανατισμό και μίσος για την απέναντι εθνότητα γι' αυτό και τις βάλουμε στις ουδέτερες αναφορές . Φυσικά και δεν αναφερόμαστε στις αναφορές που κάνει για την οικογένειά του γιατί σίγουρα έχουν δόσεις υποκειμενικότητας οι αναφορές του ,που είναι εντελώς

δικαιολογημένη. Τέλος ως αρνητικές αναφορές βάλαμε αυτές τις αναφορές που περιγράφουν αρνητικά πρόσωπα και γεγονότα και μας επηρέασαν όντως αρνητικά στην ανάγνωση.

ΘΕΤΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ ΣΕ ΜΟΥΣΟΥΛΜΑΝΟΥΣ :

1^η «Συζητούσαν ώρες ατέλειωτες για την δικαιοσύνη και την ορθότητα του ισλάμ ,έλεγαν ιστορίες για τη Μέκκα και τη Μεδίνα ,έπλεκαν εγκώμια για τα τζαμιά της Κωνσταντινούπολης» 2^ο διήγημα «ο πατέρας μου» σελ.33

2^η «Κι εκείνος και οι φίλοι του ήταν από τους ανθρώπους που δεν αμφέβαλαν ούτε ως οθωμανοί ,ούτε ως άτομα ,στιγμή για τον εαυτό τους. Θεωρούσαν ότι είχαν δίκιο ό,τι κι αν άκουγαν. Γι' αυτούς ό,τι κι αν έκαναν οι Οθωμανοί είχαν δίκιο» 2^ο διήγημα «Ο πατέρας μου» σελ.33

3^η «Τα κοράνι ήταν η μεγαλύτερη πηγή ευτυχίας για τον πατέρα μου.» 2^ο διήγημα «Ο πατέρας μου» σελ.37.

4^η «Του άρεσαν οι φιλίες ,η καλή παρέα και η κουβέντα.4^ο διήγημα «Ντιλά Χανούμ»σελ .57.

5^η Όπως εκείνος γνώριζε τη φήμη του Ζολέ ,θα γνώριζε σίγουρα κι ο Ζολές τη δική του ,θα ήξερε πόσους κομιτατζήδες είχε ταΐσει χώμα. 5^ο διήγημα «Ο θάνατος του καπετάν Ζολέ» σελ.93

6^η «Μα γκιαούρης είναι ,μα μουσουλμάνος είναι, αν δεν είναι τρελός ,κανένας δε σκοτώνει ποτέ του σ'αυτόν τον κόσμο μόνο για ένα άλογο ή για ένα πακέτο τσιγάρα» 10^ο διήγημα «Ο φόβος» σελ197.

7^η .Εμείς δεν ήμασταν που χτες βράδυ ακόμα πονούσαμε παρά με τον Ξενοφώντα ,το Ζαχαρία και τους άλλους Ρωμιούς για το θάνατο του Αριστείδη, εμείς δεν ήμασταν που σε λίγο θα αγκαλιάζαμε το Δημήτρη στο Σόροβιτς ; Είχαμε συναντηθεί τούτη την έρημη πρωινή ώρα ,στην άκρη αυτού του ερημικού δάσους ,σαν άνθρωπο με άνθρωπο. Κανείς ανάμεσά τους δε βγήκε να πει ,χτυπήστε τους ,σκοτώστε τους. Δεν είχαν δει ούτε τους εαυτούς τους σαν στρατιώτες, ούτε εμάς σαν εχθρούς» 10^ο διήγημα σελ 197.

8^η .Ήταν μάλιστα το μαγαζί του το στέκι όλων των ντόπιων που ,όποια κι αν ήταν η γλώσσα κι η θρησκεία τους, ορθόδοξοι ,μουσουλμάνοι, Ρωμιοί ,Βούλγαροι ,Σέρβοι ,Βλάχοι ,Αλβανοί, ή Τούρκοι, ήθελαν να ζήσουν μαζί χωρίς φασαρίες και έριδες.

9^η. Θεωρούσα ακόμα ότι ήμουν από τη μοίρα μου προορισμένος να είμαι ένα από τα παλιά αφεντικά της Μακεδονίας. Φώναζε μέσα στις φλέβες μου το αίμα πώς είμαι Οθωμανός. Ή μάλλον πως στον κόσμο τούτο όταν ήρθα ,ανήκα σ' αυτούς που είχαν τη δύναμη στη γη που ζούσα. Και γι' αυτό εγώ δεν μπορούσα να του μιλώ με την ανοικτή εγκαρδιότητα που μου 'δειχνε εκείνος. 11^ο διήγημα «Ένας εισαγγελέας καμιά φορά» σελ.203.

10^η. Όλοι μαζί ,Τούρκοι ,Ρωμιοί ,Βούλγαροι, Σέρβοι, Αλβανοί δεν είχαμε πανηγυρίσει με γιορτές το 1908 την Ελευθερία και το Σύνταγμα, απόδειξη ότι δεχόμασταν την ισότητα και την αδελφότητα μεταξύ των λαών των Βαλκανίων;» 11^ο διήγημα «Ένας εισαγγελέας καμιά φορά» σελ.203.

11^η. «Το Μουσταφά Κεμάλ πασά τον είχα λίγο πριν τους Βαλκανικούς Πολέμους στη Σαλονίκη. Ήταν ωραίος άνθρωπος .Σου 'φερνε στο νου ωραίες ηλιόλουστες μέρες . Το ανάστημα ,το παρουσιαστικό του πιο πολύ απ' ην ομορφιά του μιλούσαν από μόνα τους σε όποιον τον έβλεπε .Πρέπει να ήταν τότε ταγματάρχης. Ξεχώριζε ανάμεσα στους στρατηγούς ,στους συνταγματάρχες, έπεφτε το μάτι σου σ' αυτόν και δεν γύριζες να κοιτάξεις άλλον. 11^ο διήγημα «Ένας εισαγγελέας καμιά φορά» σελ/207.

12^η. «Ήταν η φωνή του Χασάν Χότζα. Αυτού του πεισματάρη ,του αδάμαστου ανθρώπου. 11^ο διήγημα «Ένας εισαγγελέας καμιά φορά» σελ.220.

13^η. Κι ήταν θαρρείς η φωνή του η ανάσα όλου του μουσουλμανικού μαχαλά» 11^ο διήγημα «Ένας εισαγγελέας καμιά φορά» σελ.220.

ΑΡΝΗΤΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ ΣΕ ΜΟΥΣΟΥΛΜΑΝΟΥΣ:

1^η. «Όποτε δεν του έφταναν τα λεφτά για την άσωτη ζωή που έκανε ανάμεσα σε Μοναστήρι , τη Σαλονίκη και την Πόλη ,πουλούσε κάνα δυο απ' τα χωράφια του» 4^ο διήγημα «Ντιλά Χανούμ» σελ.54.

2^η. «Ο κεχαγιάς ήταν άπληστος άνθρωπος» 4^ο διήγημα «Ντιλά Χανούμ» σελ57

3^η. «Ανάμεσα στους μουσουλμάνους μόλις που άρχιζε να γίνεται αισθητή η ανάγκη για μόρφωση.» 9^ο διήγημα «Το αεροπλάνο» σελ.176.

4^η. «Είδαμε και ανάμεσα στους Τούρκους της Φλώρινας κάνα δυο, όχι πολλούς , να χειροκροτούν το Βενιζέλο.»11^ο διήγημα «Ένας εισαγγελέας καμιά φορά.» σελ.208.

ΟΥΔΕΤΕΡΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ ΣΕ ΜΟΥΣΟΥΛΜΑΝΟΥΣ:

1^η . « Κι έπειτα άρχιζαν τα στενοσόκακα του μουσουλμανικού μαχαλά».1^ο διήγημα «Το σπίτι μου» σελ.21.

2^η . «Το σπίτι μας ήταν φτιαγμένο από μπαγδατί όπως όλα τα σπίτια των μουσουλμάνων» 1^ο διήγημα σελ.22.

3^η . «Οι περισσότεροι από τους καλεσμένους ήταν αξιωματικοί του τάγματος των σκοπευτών».1^ο διήγημα .σελ.25.

4^η . «ο κόλαγας Ιχσάν μπέης , ο λοχαγός Σερίφ μπέης,ο υπολοχαγός Οσμάν μπέης ήταν στενοί φίλοι του πατέρα μου. Ερχόντουσαν τακτικά στο σπίτι μας. 1^ο διήγημα σελ 25.

5^η . «με τα σπαθιά,τα φέσια, τις στολές με τα χρυσά κουμπιά και τη σοβαρή έκφραση στο πρόσωπο φαινόταν όλοι ίδιοι.» 1^ο διήγημα σελ 25.

6^η . «Γιατί να μη θέλει το πηγαινέλα των αξιωματικών στο σπίτι μας;» 1^ο διήγημα .σελ 26.

7^η . «δεν μπορούσα να βρω τι κοινό είχε ο πατέρας μου με τους φίλους του τους αξιωματικούς πέρα από την αυστηρή ματιά και κείνη τη στάση που ό,τι έλεγε δεν το ξέλεγε» 1^ο διήγημα σε´26.

8^η . «ένα βράδυ είχε έρθει σπίτι μας ο θεός μου .Μετά το φαγητό, μιλούσαν στο δωμάτιο του πατέρα μου, στο πάνω πάτωμα όλο για το Νιγιαζή μπέη από το μοναστήρι που είχε βγει στο βουνό.Είχαν σκοτώσει λέει το Σεμσή πασά. 1^ο διήγημα σελ.30.

9^η . «μια δυο μέρες μετά από εκείνο το βράδυ είπαν πως ο ταγματάρχης Ενβέρ μπέης θα περνούσε στη Σαλονίκη. Όλοι οι μουσουλμάνοι της Φλώρινας κατέβηκαν στο σταθμό» 1^ο διήγημα σελ30

10^η . «το Γκιουλέντσι ήταν ένα χωριό στις πλαγιές του όρους Μαλαρίκα, με καμιά τριακοσαριά σπίτια .Αρναούτες και Τούρκοι οι πιο πολλοί και λίγοι Ρωμιοί» 4^ο διήγημα «Ντιλά Χανούμ» σελ.58

11^η . «όποτε έβλεπαν οι Ρωμιοί ή οι Τούρκοι τον καπετάν Ζολέ ειδοποιούσαν αμέσως το καρακόλι» 5^ο διήγημα «ο θάνατος του καπετάν Ζόλε» σελ.92.

12^η . « στο μουσουλμανικό μαχαλά ήταν ακόμα πιο αναποφάσιστοι όσοι παρακολουθούσαν την επιδεικτική αυτή παρέλαση, μη ξέροντας πώς να την αντιμετωπίσουν. 5^ο διήγημα .σελ.94.

13^η. «τριακόσια σπίτια είχε όλα κι όλα το χωριό ,τα μισά βουλγάρικα, καμιά ογδονταριά τούρκικα ρωμαίικα και δέκα βλάχικα.» 5^ο διήγημα σελ96.

14^η. «την ώρα της βραδινής προσευχής καβάλησαν τα άλογα κι έφυγαν αφήνοντας σε όλους, Τούρκους Ρωμιούς κι Αρβανίτες της μικρής πόλης ,πλην μερικών Βουλγάρων ,μια αίσθηση πίκρας στην καρδιά.» 5^ο διήγημα σελ.102.

15^η . «το παζάρι ήταν ,όπως σε όλες τις πόλεις της Ρούμελης ,γεμάτο ανθρώπους από κάθε γλώσσα και θρησκεία. Μουσουλμάνους ,Ορθόδοξους, Καθολικούς , Εβραίους , Τούρκους ,Βούλγαρους, Σέρβους ,Βλάχους ,Αρμένηδες , Γεωργιανούς , Τσιγγάνους.» 5^ο διήγημα σελ 98-99.

16^η . «η γη δεν ανήκει σε γλώσσες και θρησκείες αλλά σε αυτούς που έχουν γεννηθεί και ζουν πάνω της. Δεν μπορεί να γίνει κτήμα του Τούρκου ,του Ρωμιού ή του Βούλγαρου .» 5^ο διήγημα σελ.99.

17^η . «Γι' αυτό και στις πλατείες των κωμοπόλεων και των χωριών ,όλοι μαζί Τούρκοι ,Ρωμιοί , Βούλγαροι και Βλάχοι ,έστηναν χέρι με χέρι το χορό.» 5^ο διήγημα σελ 100.

18^η. «ο Σακίρ αγάς και οι άλλοι ,όλοι οι μουσουλμάνοι της Φλώρινας ,κράτησαν το στόμα τους κλειστό.» 5^ο διήγημα σελ.114.

19^η. «άλλωστε όλοι οι Τούρκοι της Πότεσκας συγγένευαν μεταξύ τους.» 6^ο διήγημα «Αίμα λύκου» σελ.120.

20^η . «για τους Τούρκους και τους Ρωμιούς που θεωρούσαν εχθρό τους το Ζολέ, ο Σαντετίν ήταν ήρωας .» 6^ο διήγημα σελ 121.

21^η. «η Πότεσκα ήταν μεγαλούτσικο χωριό ,είχε καμιά τετρακοσαριά σπίτια . Εκτός από καμιά εικοσαριά ρωμαίικα ,μαζεμένα όλα μαζί σε μια μεριά, όλα τα υπόλοιπα ήταν τουρκικά.» 6^ο διήγημα σελ.123.

22^η. «η Σαλονίκη ήταν εκείνη την εποχή μια πόλη όπου έσμιγαν άνθρωποι από κάθε θρησκεία και γλώσσα. Την έλεγαν Μασσαλία τα ανατολικής Μεσογείου . Ρωμιοί απ'τη Μακεδονία ,τη Θεσσαλία και την Κρήτη, μουσουλμάνοι Τούρκοι ,Βούλγαροι ,Σέρβοι, Βλάχοι , Εβραίοι , Τσιγγάνοι και Γάλλοι στρατιώτες τριγυρνούσαν πλάι πλάι στους δρόμους της.» 7^ο διήγημα «ο καπτάν Αρίφ και ο γιος του» σελ150.

23^η. «τα χρόνια εκείνα όλοι οι Τούρκοι που το 'σκαγαν για να γλιτώσουν από τους Έλληνες περνούσαν στην Αρβανιτιά.» 7^ο διήγημα σελ.165.

24^η.« το καλοκαίρι του 1916 αυξήθηκαν πολύ οι τρομοκρατικές επιθέσεις των τσετών. Οι μουσουλμάνοι και οι Βούλγαροι έτρεφα μετά τον πρώτο και δεύτερο Βαλκανικό πόλεμο αισθήματα εχθρικά απέναντι στο Βενιζέλο... γι'

αυτό οι τσέτες του Βενιζέλου βάλθηκαν να τρομοκρατούν αρχικά τους μουσουλμάνους και τους βούλγαρους της Μακεδονίας. Στις αρχές του Αυγούστου κατέστρεψαν πολύ κόσμο ,έκαψαν σπίτια ,σκότωσαν ανθρώπους κι ατίμασαν πολλά κορίτσια σε κωμοπόλεις όπως τα Καυλάρια ,το Ζελενίτσι ,την Καραφεριέ όπου το μεγαλύτερο μέρος του πληθυσμού ήταν μουσουλμάνοι ή το Σόροβιτς τη Μπάνιτσα ,τη Βοστέρανη ,όπου οι περισσότεροι απ' τους κατοίκους ήταν Βούλγαροι.» 8^ο διήγημα «ο μαβής τέντζερης.»σελ 168.

25^η . «κυκλοφορούσαν διάφορα νέα και διαδόσεις που δεν ξέραμε αν ήταν αλήθεια ή ψέματα. Λέγαν πως γέμιζαν τα τζαμιά με Έλληνες αιχμαλώτους και τους σκότωναν όλους ,πως είχαν περάσει χιλιάδες Ρωμιοί απ' το σπαθί ,πώς καίγονταν όλες οι πόλεις κι οι κωμοπόλεις στα παράλια.» 11^ο διήγημα « Ένας εισαγγελέας καμιά φορά.» σελ 211.

ΘΕΤΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ ΣΕ ΕΛΛΗΝΕΣ:

1^η. «τα ρωμαίικα σπίτια ήταν τα περισσότερα δίπατα ,καμιά φορά και τρίπατα πέτρινα κτίρια. Στο δεύτερο πάτωμα είχαν από τη μεριά του δρόμου μαρμάρινα μπαλκόνια με σιδερένια παρμαλίκια. Οι σιδερένιες μαρκίζες των κτιρίων, ψιλοδουλεμένα κεντήματα από χυτό σίδηρο και βέργες ,όπως και τα πλαισιωμένα από παχιά φύλλα σιδήρου πατζούρια των σπιτιών, ήταν πάντα φρεσκοβαμμένα με λαδομπογιά. Στα μπαλκόνια και στα περβάζια των παραθύρων ήταν αραδιασμένες πλάι πλάι οι γλάστρες με τα λουλούδια. 1^ο διήγημα (το σπίτι μας) σελ.22.

2^η. «στη Νεγκοβάνη ο Ριζά μπέης ξεπέξεψε μπροστά από το μαγαζί ενός φίλου του ,του Μανώλη του μπακάλη» 4^ο διήγημα «Ντιλά Χανούμ» σελ.64.

3^η. «οι χωροφύλακες που τους κυνηγούσαν δεν ήταν πια τόσο επιθετικοί όπως παλιά. Είχαν μια γλύκα στην ψυχή τους. 7^ο διήγημα (Ο καπτάν Αρίφ και ο γιος του) σελ.148

4^η. «είδε το Ρωμιομπουφετζή με τα μαύρα μουστάκια ,το πεσκίρι που σκούπιζε τα ποτήρια ριγμένο στον ώμο, το λευκό πουκάμισο, το κόκκινο ζωνάρι και το μεγάλο ρολόι με την αλυσίδα να κρέμεται στη δεξιά μεριά του γαλάζιου ανοιχτού του γιλέκου ,να τους κοιτάζει καθώς γέμιζε τα ποτήρια με τσάι. Ήπιαν το τσάι .Ο καπετάνιος έβγαλε ακόμα μια φορά το πουγκί με τα λεφτά του. Θέλησε αν πληρώσει τα τσάγια στον παραγιό. Ο παραγιός του πήρε από το χέρι τα ποτήρια λέγοντας καθώς έφευγε : «δε θέλει λεφτά» ...Σίγουρα είχε ακούσει

από τους πελάτες την ιστορία τους ,ήξερε πως πάνε πατέρας και γιος για εκτέλεση...» 7^ο διήγημα «Ο καπτάν Αρίφ και ο γιος του» σελ 154.

5^η.«οι μορφωμένοι τα κωμόπολης ήταν ως επί το πλείστον Ρωμιοί και διάφοροι αξιωματούχοι ,όπως ο καϊμακάμης ή διάφοροι αξιωματικοί που είχαν έρθει διορισμένοι απ' την Κωνσταντινούπολη . Οι γιατροί της πόλης ήταν όλοι τους Ρωμιοί. Ο φαρμακοποιός επίσης Ρωμιός. Ο μοναδικός δικηγόρος πάλι Ρωμιός. 9^ο διήγημα « το αεροπλάνο» σελ 177

6^η.«Ο Δημήτρη πετιόταν με γέλια και φωνές αμέσως από μέσα» 10^ο διήγημα «φόβος» σελ. 186

7^η. «η γυναίκα ,η νύφη, τα παιδιά και η μάνα του έρχονταν τρέχοντας από μέσα. Τα ίδια πάντα γλυκά λόγια, η ίδια γλυκιά υποδοχή» 10^ο διήγημα σελ 186

8^η. «πίναμε και κλαίγαμε ! Λυπόμασταν τα χαμένα νιάτα του Αριστείδη, αυτούς που άφησε πίσω του ,τη νέα του γυναίκα .» 10^ο διήγημα σελ.188

9^η.«μετά από καμιά δεκαριά βήματα δεν κρατήθηκα άλλο ,ξανακοίταξα πίσω. Αυτή τη φορά κοίταξε πίσω και ο λοχίας. Γέλασε. Με το τσιγάρο ανάμεσα στα δάχτυλα κούνησε προς τη μεριά μου το χέρι του. Του κούνησα κι εγώ γελώντας το δικό μου.10^ο διήγημα σελ.196.

10^η.«μα γκιαούρης είναι ,μα μουσουλμάνος είναι, αν δεν είναι τρελός ,κανένας δε σκοτώνει ποτέ του σ' αυτόν τον κόσμο μόνο για ένα άλογο ή για ένα πακέτο τσιγάρα.» 10^ο διήγημα σελ197.

11^η.«εμείς δεν ήμασταν που χθες βράδυ ακόμα πονούσαμε παρέα με τον Ξενοφώντα ,το Ζαχαρία και τους άλλους Ρωμιούς για το θάνατο του Αριστείδη, εμείς δεν ήμασταν που σε λίγο θα αγκαλιάζαμε το Δημήτρη στο Σόροβιτς ; Είχαμε συναντηθεί τούτη την έρημη πρωινή ώρα ,στην άκρη αυτού του ερημικού δάσους, σαν άνθρωπος με άνθρωπο. Κανείς ανάμεσά τους δε βγήκε να πει ,χτυπήστε τους ,σκοτώστε τους, δεν είχαν δει ούτε τους εαυτούς τους σαν στρατιώτες , ούτε εμάς σαν εχθρούς» 10^ο διήγημα σελ 197.

12^η.«ένιωθα πώς είχα αρχίσει να αγαπώ τούτο το λοχία και τους άντρες του σαν να τους ήξερα από καιρό» 10^ο διήγημα σελ.197

13^η.«όταν σοβαρευόταν το πρόσωπό του είχε μια έκφραση όλο πόνο και αμνησικακία όπως του Χριστού» 11^ο διήγημα «ένας εισαγγελέας καμιά φορά» σελ 199.

14^η.«στη Φλώρινα όλοι τον ήξεραν σαν τον Αρσένιο το ράφτη. Μπαινοβγαίναμε στο μαγαζί του κι ούτε που μας περνούσε απ' το μυαλό πώς ήταν Ρωμιός και ορθόδοξος. Κι εκείνος όλους τους καλωσόριζε, κι ήταν για

όλους απλά και μόνο ο Αρσένιος ο ράφτης. Γι' αυτό σμίγανε στο μαγαζί του Βαλκάνιοι από κάθε έθνος ,χωρίς καβγάδες και φασαρίες .Ήταν μάλιστα το μαγαζί του το στέκι όλων των ντόπιων που ,όποια κι αν ήταν η γλώσσα κι η θρησκεία τους ,ορθόδοξοι, μουσουλμάνοι, Ρωμιοί, βούλγαροι , Σέρβοι , Βλάχοι, Αλβανοί, ή Τούρκοι ,θέλαν να ζήσουν μαζί χωρίς φασαρίες και έριδες.11^ο διήγημα σελ.200

15^η.«εκείνος ήταν Ρωμιός εγώ Μουσουλμάνος. Να όμως που εκείνος μπορούσε να γίνεται ένα με μένα και να τα βάζει με το Βενιζέλο, να κοροϊδεύει τη μεγαλομανία της Ελλάδας. Και ήταν ειλικρινής όταν μιλούσε μαζί μου. Μου έδειχνε οικειότητα. Κι εγώ τον αγαπούσα. Περνούσα από το μαγαζί του , έβλεπα το πρόσωπό του κι ένοιωθα ήρεμος» 11^ο διήγημα ,σελ.203

16^η.«εκείνος δε θεωρούσε κανέναν κατώτερο ή ανώτερό του. Αυτός ήταν ο λόγος που μπορούσε να σκέφτεται σωστά, να κρίνει με άνεση τα γεγονότα. 11^ο διήγημα, σελ 203

17^η.«όλοι μαζί ,Τούρκοι ,Ρωμιοί, Βούλγαροι, Σέρβοι , Αλβανοί, δεν είχαμε πανηγυρίσει με γιορτές το 1908 την ελευθερία και το Σύνταγμα, απόδειξη ότι δεχόμασταν την ισότητα και την αδελφοσύνη μεταξύ των λαών των Βαλκανίων;» 11^ο διήγημα σελ 203

18^η.«ο Ρωμιός ο Πάνος ,οι Βούλγαροι Ιβάν και Νικόλα κι ο Σέρβος ο Ματέ ήταν οι πιο στενοί του φίλοι. Κάθε βράδυ μαζεύονταν στο μαγαζί του. Ο Πάνος ήταν ρολογάς. Ο Βούλγαρος ο Ιβάν ήταν δάσκαλος στο σχολείο, ο Νικόλα ήταν απ' τους παλιούς κομιτατζήδες. Είχε κατέβει μετά το 1900 απ' το βουνό κι είχε εγκατασταθεί στη Φλώρινα. Ήταν γαλατάς. Ο Ματέ ήταν τσαγκάρης. Ανήκαν όλοι τους σ' ένα κόμμα που δεν ήξερα τι ήταν. Ήταν σοσιαλιστές. Πολύ αργότερα ,αφού είχα φύγει πια πρόσφυγας απ' τη Μακεδονία κι είχα εγκατασταθεί στα Βουρλά, όταν είχαν πια τα παιδιά μου μεγαλώσει ,κι η αστυνομία με διάφορους τότε γύρω μου που δε με χώνευαν είχαν αρχίσει ν' ασχολούνται με το γιο μου ,στα γηρατειά μου σχεδόν πια, έμαθα τι θα πει σοσιαλισμός. Καθώς πλησίαζα τα τελευταία χρόνια της ζωής μου, κατάλαβα καλύτερα όλα όσα έλεγαν τότε. Κι ενθυμούμενος με νοσταλγία, και πάντα με αγάπη, εκείνους τους πρώτους φίλους της νιότης μου, έδωσα στις εκλογές του 1965 την ψήφο μου στο Εργατικό Κόμμα της Τουρκίας» 11^ο διήγημα .σελ.204-205.

19^η. «εκείνη τη χρονιά είχε έρθει ένας νέος εισαγγελέας στη Φλώρινα.

20^η.«ο εισαγγελέας μπήκε μόνος στο σαλόνι. Προχώρησε ,έκατσε μπροστά μπροστά. Όσοι ήταν μέσα νομίζοντας ότι συμμετείχε κι αυτός ,τον χειροκρότησαν. Αυτοί πάλι που ήταν απέξω βλέποντάς τον να μπαίνει μέσα αναρωτήθηκαν τι άραγε να συμβαίνει. Ανάμεσα τους ήταν κι ο Παναγιώτης με το Βασίλη. Αφού μίλησαν όλοι πήρε το λόγο ο εισαγγελέας. Άρχισε να μιλά τονίζοντας μια μια τις λέξεις. Στη αρχή ξερόβηξαν λίγο όσοι ήταν στο σαλόνι. «σας καταλαβαίνω ,είστε στενοχωρημένοι, λυπημένοι, κι εγώ λυπάμαι και καίγεται η ψυχή μου για τα αδέρφια μας που χάνονται στην Ανατολή»είπε. Έπειτα σιγά σιγά άρχισε να μιλά για τη Φλώρινα. «Τον πόνο δεν τον καταπραΰνεις με άλλο πόνο» είπε «Ο πόλεμος άρχισε στη Μικρά Ασία και τελείωσε εκεί. Εδώ δεν είναι πεδίο πολέμου, είναι κομμάτι της πατρίδας μας, Κι εγώ είμαι ο εισαγγελέας αυτής της πόλης. Όλοι σας χριστιανοί και μουσουλμάνοι, είστε ίσοι ενώπιον του νόμου αυτού του κράτους. Κι εγώ έχω χρέος μου να εφαρμόζω αυτούς τους νόμους. Οι συμπολίτες σας που θέτε, επειδή είναι και καλά Τούρκοι και μουσουλμάνοι να τους κάψετε τα σπίτια και να τους σκοτώσετε, είναι άνθρωποι που χρόνια τώρα ζουν μαζί σας σ' αυτήν την πόλη, που τους βλέπετε και τους χαιρετάτε κάθε μέρα. Είναι γείτονές σας ,φίλοι των παιδικών σας χρόνων. Δεν πρέπει εξαιτίας του πόνου και της οργής που σας προκάλεσε ο πόλεμος, να προβείτε σε παράνομες συμπεριφορές, σε ειδικές επιθέσεις που θα αποτελέσουν στο μέλλον μαύρη κηλίδα στο μέτωπό σας...» 11^ο διήγημα ,σελ.221-222.

21^η.«είστε απόγονοι ενός μεγάλου πολιτισμού, τους είπε, δε σας αρμόζει εσάς να επιτίθεστε σε άοπλους ανθρώπους αλλά να είστε γενναιόδωροι και έντιμοι άνθρωποι. Είστε απόγονοι του Σωκράτη, του Πλάτωνα, του Περικλή και του Λυκούργου. Πρέπει να διαφυλάξετε το τιμημένο όνομα των προγόνων σας. 11^ο διήγημα ,σελ.223.

22^η.«να όμως που ένας εισαγγελέας καμιά φορά συνετίζει εκατό τέτοιους τρελούς και σώζει εκατοντάδες ψυχές. 11^ο διήγημα, σελ.224.

ΑΡΝΗΤΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ ΣΕ ΕΛΛΗΝΕΣ.

1^η.«μπρε μπαμπά ,μπρε Ιμπραήμ εφέντη, μην το λες, ξέχασες τι τραβήξαμε τούτα τα τρία χρόνια που ήταν οι Έλληνες στην Ανατολή;» 2^ο διήγημα «ο πατέρας μου» σελ.42

2^η.«Ο ι Έλληνες επέστρεψαν. Είχαν το μίσος και την οργή του νικημένου. Στρατός απέναντι τους δεν υπήρχε. Οι πλούσιοι κι όσοι ήταν κάπως ευκατάστατοι είχαν φύγει μαζί με το στρατό στο Μοναστήρι. Είχαν μείνει κάτι φτωχοί φουκαράδες σαν τον καπτάν Αρίφ, που δεν μπορούσαν να αποκοπούν εύκολα από τη γη τους. Κατέστρεψαν τα Αλασόνια και το Σερφιτζέ. Μπήκανε οργισμένοι στα Καϋλάρια. Σκότωσαν πάνω από τρεις χιλιάδες ανθρώπους στα Καϋλάρια και στην Κοζάνη. Δε λογάριαζαν νέους , γέρους, γυναίκες ή παιδιά. Έκαψαν τα Καϋλάρια μ'όσο κόσμο είχε.» 7^ο διήγημα «ο καπτάν Αρίφ και ο γιος του» σελ.146.

3^η.«Αφού η ελληνική χωροφυλακή έκλεινε τα μάτια όταν ο αδικημένος ήταν Βούλγαρος, οι Βούλγαροι χωρικοί βοηθούσαν όσους διέπρατταν κάποιο αδίκημα κατά των Ελλήνων.» 7^ο διήγημα ,σελ.147.

4^η.«δύο αλήτες που τριγυρνούσαν εκεί γύρω βρήκαν ευκαιρία να κάνουν τους καλούς στους χωροφύλακες και πήγαν να τους χιμήξουν φωνάζοντας «άτιμοι! Πνίξιμο θέλετε» 7^ο διήγημα ,σελ.153.

5^η.«μου είχαν σκοτώσει τη γυναίκα, την κόρη, τα πουλάρια μου, είχαν σκοτώσει το γείτονά μου. Θα μας σκότωναν κι εμάς.»7^ο διήγημα ,σελ.164.

6^η.«τα χρόνια εκείνα όλοι οι Τούρκοι που το 'σκαγαν για να γλιτώσουν από τους Έλληνες περνούσαν στην Αρβανιτιά. 7^ο διήγημα ,σελ.165.

7^η.«το καλοκαίρι του 1916 αυξήθηκαν πολύ οι τρομοκρατικές επιθέσεις των τσετών. Οι μουσουλμάνοι και οι Βούλγαροι έτρεφαν μετά τον πρώτο και το δεύτερο Βαλκανικό πόλεμο αισθήματα εχθρικά για το Βενιζέλο. Χώρια που ένοιωθαν πιο κοντά στο βασιλιά γιατί δεν ήταν πρόθυμος να πολεμήσει στον παγκόσμιο πόλεμο ενάντια στους συμμάχους. Γι' αυτό και οι τσέτες του Βενιζέλου βάλθηκαν να τρομοκρατούν αρχικά τους μουσουλμάνους και τους Βούλγαρους της Μακεδονίας. Στις αρχές του Αυγούστου κατέστρεψαν πολύ κόσμο, έκαψαν σπίτια, σκότωσαν ανθρώπους κι ατίμασαν πολλά κορίτσια σε κωμοπόλεις όπως τα Καϋλάρια ,το Ζελενίτσι, την Καραφεριέ όπου το μεγαλύτερο μέρος του πληθυσμού ήταν μουσουλμάνοι ή το Σόροβιτς ,τη Μπανίτσα, τη Βοστεράνη, όπου οι περισσότεροι απ' τους κατοίκους ήταν Βούλγαροι. 8^ο διήγημα «ο μαβής τεντζερές.» σελ.168.

8^η.«τι θέτε και σηκώνεστε έτσι και φεύγετε; Να μείνουν δηλαδή τα' αμπέλια και οι μπαξέδες μας στους Ρωμιούς και στους Βούλγαρους; Να 'ρθουν αυτοί να στρογγυλοκαθίσουν τον άπιστο τον κόλο τους στο μπαξέ μας; Δε σας ματώνει μωρέ εσάς η καρδιά; 9^ο διήγημα «το αεροπλάνο.» σελ178.

9^η.«πόσες φορές δεν είχα ακούσει τον Αρσένιο να λέει στους Ρωμιούς, Βούλγαρους και Σέρβους φίλους του « στα σκατά θα τρίψει τα μούτρα της Ελλάδας αυτός ο Βενιζέλος.» 11^ο διήγημα «ένας εισαγγελέας καμιά φορά.» σελ.200.

10^η.«να, διάφοροι βενιζελικοί πλιατσικολόγοι θα βγουν απόψε στους δρόμους και θα κάνουν φασαρία.11^ο διήγημα ,σελ.201.

11^η.«ήταν πια φανερό πώς κάτι δεν πήγαινε καλά σε όλο τούτο το παιχνίδι. Και δεν μας ήταν εύκολο να ανεχόμαστε τις αθλιότητες ορισμένων ανάγωγων που κάναν το κομμάτι τους και πανηγύριζαν σαν νίκη με νταούλια και ζουρνάδες τούτες τις ανοησίες. Τα βάσανα δεν είχαν τελειωμό μετά τη βαλκανική ήττα. Ήμασταν πληγωμένοι ,ταπεινωμένοι ,με καταρρακωμένη την περηφάνια μας από τις διαδοχικές ήττες. Μας έπαιρναν να υπηρετήσουμε στον ελληνικό στρατό κι ήταν για μας θάνατος σωστός. Μας βάζαν να δουλεύουμε στα μετόπισθεν, στις υγειονομικές υπηρεσίες και στην επιμελητεία, να κουβαλάμε ράντσα και караβάνες, να καθαρίζουμε απόπατους. Είχαμε συνηθίσει με τον καιρό να σιωπούμε, να καρτερούμε. Δυο χρόνια είχα μείνει, τα χρόνια του Παγκόσμιου πολέμου ,φυλακισμένος των ξένων χωρίς να ξέρω ποιο ήταν το κρίμα μου. Από τότε που τελείωσε ο πόλεμος κάθε μέρα μας έφερναν κι από ένα πικρό μαντάτο. Η Σταμπούλ ήταν σε εχθρικά χέρια. Είχε καθίσει ο παντισάχ στο τραπέζι των Εγγλέζων. Ο Βενιζέλος φώναζε κι απειλούσε δεξιά κι αριστερά. Μετά από όλα αυτά, ύπνος δε μας έπαιρνε τη νύχτα να συλλογιόμαστε τι άλλο κακό θα μας εύρει και βγαίναμε έξω το πρωί με το κεφάλι σκυφτό κι αναρωτιόμασταν τι άλλο θε να ακούσουμε που θα μας κάνει να νοιώσουμε πίκρα και ντροπή» 11^ο διήγημα,σελ.202.

12^η.«λύσσαξαν οι άπιστοι» είπε και καταριόταν για κάμποση ώρα τους βενιζελικούς,μια και δεν της περνούσε τίποτε άλλο από το χέρι.» 11^ο διήγημα ,σελ.203.

13^η.«ούτε ένας καθώς πρέπει άνθρωπος δεν ήταν ανάμεσά τους, όλοι οι ρέμπελοι, οι χασομέρηδες κι οι πλιατσικολόγοι ήταν στους δρόμους και κάναν φασαρία.» 11^ο διήγημα,σελ205.

14^η.«είχε έναν ξενοδόχο ,το Σπύρο. Ήταν γνωστός κερατάς. Από το στόμα της γυναίκας του είχε ακουστεί πώς ήταν ανίκανος. Ήταν από τα πρωτοπαλίκαρα των βενιζελικών στην κωμόπολή μας.» 11^ο διήγημα ,σελ.208.

15^η.«είχε πέντε έξι ακόμα βενιζελικούς στην πόλη μας, θρασείς σαν κι εκείνον.»11^ο διήγημα, σελ.208.

16^η.«εμείς είμαστε ένας λαός που δεν έχει ακόμα αναπτυχθεί, δεν έχει στηθεί στα πόδια του, δεν έχει φτιάξει βιομηχανία. Ζευγάδες και τσομπάνηδες είμαστε. Τι να τις κάνουμε τις αποικίες; Μονάχα βάρος θα μας είναι. Δεν μπορούμε εμείς να διοικούμε αποικίες. Άσε που δεν το ‘χομε τούτο το πράμα στο αίμα, στη μαγιά μας. Η αποικιοκρατία είναι δουλειά μερικών που είναι από γεννησιμιού τους αποικιοκράτες. Θέλει να ‘σαι άπληστος, εγωιστής ,άσπλαχνος. Κοίταξε την ιστορία! Πότε ήμασταν αποικιοκράτες; Και μεταξύ μας ακόμα καλά καλά δεν μπορούσαμε να τα βρούμε. Στην αρχαία Ελλάδα σχεδόν κάθε πόλη ήταν κι άλλο κράτος. Η Αθήνα, η Σπάρτη, το Άργος, η Θήβα, κι ένα σωρό άλλες πόλεις. Ποτέ καμία περιοχή δε μπήκε κάτω απ’ το ζυγό μιας άλλης. Κι όποτε έμπαινε δεν καθόταν ήσυχη. Όπου κι αν κάναμε κράτος, κάναμε μικρά μικρά κράτη. Δείξε μου μια αυτοκρατορία στην ιστορία που να κράτησε τόσο λίγο όσο του Μεγάλου Αλεξάνδρου. Οι άνθρωποι αυτοί δεν ξέρουν την ουσία του ελληνικού λαού. Δεν είναι για μας η αποικιοκρατία! Έτσι κι αλλιώς ο Μουσταφά Κεμάλ θα νικήσει τον πόλεμο. Έτσι κι αλλιώς θα νικήσετε κι εσείς!... Έτσι κι αλλιώς θα του σπάσει τα μούτρα. Κι όταν νικηθούν και γυρίσουν από την Ανατολή, τότε να δούμε πως θα δώσουν λόγο στις μανάδες που τους σκότωσαν τα παιδιά τους.» 11^ο διήγημα,σελ.209-210.

19^η.«μαζεύτηκαν στου Σπύρου του ξενοδόχου. Είναι και ο διευθυντής της αστυνομίας ανάμεσά τους. Απόψε θα επιτεθούν λέει στο μουσουλμανικό μαχαλά. Θα κάψουν τα σπίτια και θα σκοτώσουν όσους μουσουλμάνους έχει...»11^ο διήγημα,σελ.211.

20^η. «σκυλιά! Ας έρθουν να δούνε αν μπορούν...» 11^ο διήγημα,σελ.212.

21^η.«που να μη σώσουνε να δούνε χαΐρι. Που να τους τυφλώσει ο Θεός!»11^ο διήγημα,σελ.215.

22^η.«ναι, εγώ ξέρω! Τους ξέρω εγώ αυτούς τους αφηνιασμένους! Ξέρω τι θα κάνουν τα κορίτσια και τις γυναίκες να πέσουν ζωντανές στα χέρια τους. Ξέρω πως ξεκοιλιάζουν τα παιδιά με το μαχαίρι...»11^ο διήγημα, σελ 218.

23^η.«σκυλιά, που να πέσει η οργή του Θεού πάνω τους, αν είναι να έρθουν ας κοπιήσουν.» 11^ο διήγημα,σελ.219.

ΟΥΔΕΤΕΡΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ ΣΕ ΕΛΛΗΝΕΣ:

1^η.«κι αφού περνούσε τη γερή πέτρινη τοξωτή γέφυρα κάτω από το ρωμαίικο μαχαλά, έφτανε στην άπλα της πεδιάδας.»1^ο διήγημα «το σπίτι μας» σελ.21.

2^η.«ο σταθμός ,το τσαρσί,τα μαγεριά, τα επίσημα κτίρια και η πλατεία της πόλης ήταν όλα κάτω στο ρωμαίικο μαχαλά.»1^ο διήγημα, σελ.22.

3^η.«δύο μήνες μετά τη διακήρυξη της Ελευθερίας νοίκιασε το σελαμλίκι σ' ένα Ρωμιό γιατρό.» 1^ο διήγημα, σελ.30.

4^η.«παρόλο που η Φλώρινα είχε περάσει στα χέρια των Ελλήνων εκείνος την έβλεπε ακόμη σαν μια οθωμανική πολιτεία.»2^ο διήγημα «ο πατέρας μου.»σελ.41.

5^η.«μια μέρα παραδώσαμε το σπίτι μας σε μια ταλαιπωρημένη οικογένεια Ρωμιών που είχε έρθει από κάποιο χωριό της Προύσας και ξεκινήσαμε.»2^ο διήγημα,σελ42.

6^η.«το Γκιούλέντσι ήταν ένα χωριό στις πλαγιές του όρους Μαλαρίκα, με καμιά τριακοσαριά σπίτια, Αρναούτες και Τούρκοι και λίγοι Ρωμιοί.»4^ο διήγημα «Ντιλά Χανούμ.»σελ58-59.

7^η.«πέρασαν την κεντρική λεωφόρο μέχρι την πλατεία, όπου στήνεται το παζάρι εκεί που τελειώνει ο ρωμαίικος μαχαλάς. 5^ο διήγημα «ο θάνατος του καπετάν Ζολέ.»σελ91.

8^η.«όποτε έβλεπαν οι Ρωμιοί ή οι Τούρκοι τον καπετάν Ζολέ ειδοποιούσαν αμέσως το καρακόλι.»5^ο διήγημα, σελ.92.

9^η.«στο ρωμαίικο μαχαλά είχαν βγει τα γυναικόπαιδα στις πόρτες και στα παράθυρα και κοίταζαν μ' ανοιχτό το στόμα τους μαυροντυμένους καβαλάρηδες που περπατούσαν καμαρωτοί με τα μάουζερ, τις κόμες, τα πιστόλια και τους σταυρούς στο στήθος.»5^ο διήγημα, σελ.93.

10^η.«τριακόσια σπίτια είχε όλα κι όλα το χωριό, τα μισά βουλγάρικα, καμιά ογδονταριά τούρκικα, εξήντα ρωμαίικα και δέκα βλάχικα.»5^ο διήγημα, σελ.96.

11^η.«το παζάρι ήταν, όπως σε όλες τις πόλεις της Ρούμελης, γεμάτο ανθρώπους από κάθε γλώσσα και θρησκεία. Μουσουλμάνους, Ορθόδοξους, Καθολικούς, Εβραίους, Τούρκους , Ρωμιούς, Βούλγαρους, Σέρβους, Βλάχους, Αρμένηδες, Γεωργιανούς , Τσιγγάνους.» 5^ο διήγημα, σελ.98-99.

12^η.«Η γη δεν ανήκει σε γλώσσες και θρησκείες αλλά σε αυτούς που έχουν γεννηθεί και ζουν πάνω της. Δε μπορεί να γίνει κτήμα του Τούρκου ,του Ρωμιού ή του Βούλγαρου.»5^ο διήγημα, σελ.99.

13^η.«Γι' αυτό και στις πλατείες των κωμοπόλεων και των χωριών, όλοι μαζί Τούρκοι, Ρωμιοί, Βούλγαροι και Βλάχοι, έστηναν χέρι με χέρι το χορό.»5^ο διήγημα, σελ.100.

14.«την ώρα της βραδινής προσευχής καβάλησαν τα άλογα κι έφυγαν αφήνοντας σε όλους, Τούρκους , Ρωμιούς και Αρβανίτες της μικρής πόλης, πλην μερικών Βουλγάρων, μια αίσθηση πίκρας στην καρδιά.»5^ο διήγημα,σελ.102.

15^η.«βέβαια η Μακεδονία ήταν ακόμα οθωμανική χώρα, οι Έλληνες, οι Σέρβοι, οι Βούλγαροι έβλεπαν όμως από τώρα κάθε της περιοχή με τα δικά του μάτια ο καθένας.»5^ο διήγημα,σελ.104.

16^η.«για τους Τούρκους και τους Ρωμιούς που θεωρούσαν εχθρό τους το Ζολέ, ο Σαντετίν ήταν ήρωας.»6^ο διήγημα « Αίμα λύκου.»σελ.121.

17^η.«η Πότεσκα ήταν μεγαλούτσικο χωριό, είχε καμιά τετρακοσαριά σπίτια. Εκτός από καμιά εικοσαριά ρωμαίικα, μαζεμένα όλα μαζί σε μια μεριά, όλα τα υπόλοιπα ήταν τούρκικα.»6^ο διήγημα, σελ.123.

18^η.«Στα τουρκοχώρια οι χωρικοί ήταν τρομοκρατημένοι. Δείλιαζαν να κρύψουν φυγόδικους. Η χωροφυλακή της κυβέρνησης του Βενιζέλου, όλο και πιο σίγουρη για την εξουσία της, βάλθηκε να πιάσει όλους, τους φυγόδικους που ήταν στα βουνά. Έως τον Ιούνιο του 1913,οπότε στριμώχτηκαν πατέρας και γιος κατάφεραν με το θάρρος και την τόλμη τους να γλιτώσουν από τα χέρια των χωροφυλάκων τρομοκρατώντας τους. Τον Ιούνιο άρχισαν να πολεμούν οι Έλληνες και οι Σέρβοι τους Βούλγαρους. Οι φυγόδικοι που ήταν στα βουνά ξεχάστηκαν. Κέρδισαν τον πόλεμο οι Σέρβοι και οι Έλληνες και μοίρασαν μεταξύ τους τη Μακεδονία. Η ελληνική κυβέρνηση πλήρωσε αποζημίωση σε όσους είχαν τα σπίτια τους καεί ή καταστραφεί στο Βαλκανικό πόλεμο. Άρχισε να στεριώνει η ειρήνη στην περιοχή.»7^ο διήγημα «ο καπετάν Αρίφ και ο γιος του.» σελ.147.

19^η.«Ξανάγινε πρωθυπουργός. Άρχισε πάλι πιο επίμονο το κυνηγητό των χωροφυλάκων. Αναζωπυρώθηκαν τα παλιά μίσση στο λαό.»7^οδιήγημα, σελ.148.

20^η.«η Σαλονίκη ήταν εκείνη την εποχή μια πόλη όπου έσμιγαν άνθρωποι από κάθε θρησκεία και γλώσσα. Την έλεγαν η Μασσαλία της ανατολικής Μεσογείου. Ρωμιοί απ' τη Μακεδονία, τη Θεσσαλία και την Κρήτη, μουσουλμάνοι Τούρκοι, Βούλγαροι , Σέρβοι , Βλάχοι, Εβραίοι, Τσιγγάνοι και

Γάλλοι στρατιώτες τριγυρνούσαν πλάι πλάι στους δρόμους της.»7^ο διήγημα, σελ.150.

21^η.«η Ελλάδα μόλις είχε μπει στον πόλεμο. Πριν ένα μήνα είχε κάνει κυβέρνηση ο Βενιζέλος στην Αθήνα. Οι βενιζελικοί ζητούσαν ζητούσαν εθελοντές για το στρατό.»7^ο διήγημα, σελ.151.

22^η.«όπως οι περισσότεροι Έλληνες θύμωνε γρήγορα, αλλά του περνούσε και γρήγορα.» 7^ο διήγημα,σελ.160.

23^η.«είχε πει τότε πως ο Βενιζέλος δεν τα έχει με τους μουσουλμάνους και τους Βούλγαρους αλλά με το βασιλιά Κωνσταντίνο.»8^ο διήγημα «ο μαβής τέντζερης.» σελ.169.

24^η.«δεξιά ήταν ο μπαξές του Βασίλη ου φούρναρη, κι αριστερά του Παναγιώτη του ζαχαροπλάστη.»8^ο διήγημα, σελ.170.

25^η.«ξέσπασε ο Βαλκανικός πόλεμος. Το Νοέμβριο φάνηκαν δυο ελληνικά αεροπλάνα πάνω απ' τη Φλώρινα. Βομβάρδισαν τις σιδηροδρομικές γραμμές και απομακρύνθηκαν. Ακούστηκαν στην πόλη εκρήξεις.»9^ο διήγημα «το αεροπλάνο.»σελ.181.

26^η.«κι εγώ είχα αναγνωρίσει πως είναι Έλληνες απ' τα μυτερά τους πηλίκια και τα μαντήλια που φορούσαν στο λαιμό.»10^ο διήγημα «φόβος» σελ.193.

27^η.«χριστιανοί εκείνοι, μουσουλμάνοι εμείς, Έλληνες εκείνοι, Τούρκοι εμείς. Τα ταγάρια μας γεμάτα. Είχα πάνω μου αρκετά λεφτά...δύσκολο ήταν να σκοτώσουν σε τούτο το βουνό ένας Έλληνας λοχίας κι ένας δεκανέας δυο Τούρκους καβαλάρηδες μόνο και μόνο για να μην πηγαίνουν πεζοί μέσα σε τούτη τη ζέστη;» 10^ο διήγημα, σελ.193.

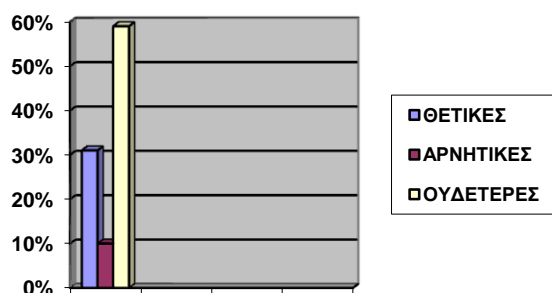
28^η.«ήταν η μέρα που επρόκειτο να αποβιβαστούν οι Έλληνες στη Σμύρνη.»11^ο διήγημα «ένas εισαγγελέας καμιά φορά»σελ.199.

1.3 ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

Από τις αναφορές του συγγραφέα σε ότι αφορά τους Τούρκους και τους Έλληνες έχουμε καταγράψει τις εξής αναφορές και έχουμε βρει :

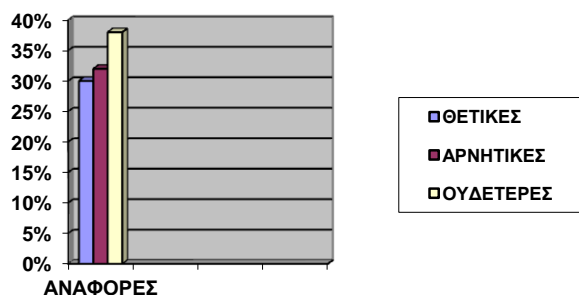
Σε ότι αφορά τις καταγραφές των μουσουλμάνων που είναι ομόθρησκοι και ομοεθνείς του συγγραφέα οι περισσότερες αναφορές είναι ουδέτερες .Στο σύνολό τους οι αναφορές είναι 42. Από αυτές οι 25 είναι ουδέτερες με ποσοστό

59%, οι 13 αναφορές είναι θετικές με ποσοστό 31% και έχει μόνο 4 αναφορές που είναι αρνητικές και το ποσοστό τους είναι μόλις 10%

(πίνακας 1)

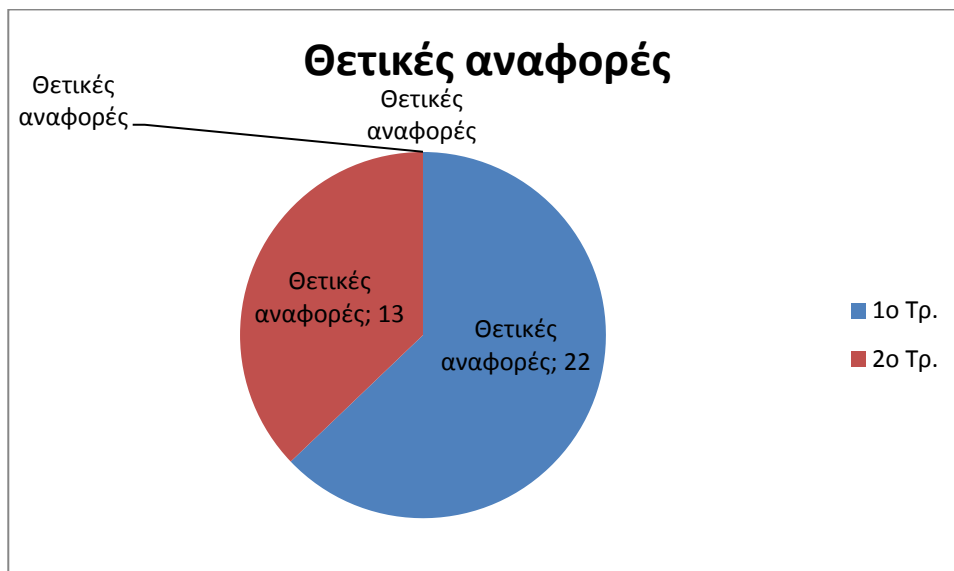
Σε ότι αφορά τις αναφορές στους Έλληνες καταγράψαμε κι εδώ 73 αναφορές από τις οποίες: οι θετικές είναι 22 με ποσοστό 30% ,οι αρνητικές είναι 23 με ποσοστό 32% και οι 28 είναι ουδέτερες αναφορές με ποσοστό 38%. Υπερτερούν οι ουδέτερες αναφορές του συγγραφέα ,όπως υπερτερούν και στις αναφορές του στο μουσουλμανικό στοιχείο. Βέβαια έχει πολλές αναφορές και στους άλλους πληθυσμούς που ζουν και συμβιώνουν στη Φλώρινα του 1900 ιδιαίτερα για τους Βούλγαρους αλλά στη συγκεκριμένη περίπτωση ,όπως αναφέραμε και πιο πάνω ασχοληθήκαμε με τους δυο αιώνιους εχθρούς Τούρκους και Έλληνες και πώς τους βλέπει ο συγγραφέας μέσα από τα διήγηματά του.

(πίνακας 2)

ΘΕΤΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ

Θετικές αναφορές έχουμε τόσο για τους Έλληνες ,όσο και για τους Τούρκους. Για τους Έλληνες οι θετικές αναφορές είναι 22 ,ενώ για τους Τούρκους 13 θετικές αναφορές έχουμε. Οι Έλληνες υπερτερούν σε ότι αφορά τις θετικές αναφορές που κάνει ο Τούρκος συγγραφέας .

1 Έλληνες-2 Τούρκοι

(πίνακας 3)

Ας δούμε τις θετικές αναφορές που καταγράφηκαν στα διηγήματα .

ΜΟΥΣΟΥΛΜΑΝΟΙ		ΕΛΛΗΝΕΣ	
ΔΙΗΓΗΜΑ	ΑΝΑΦΟΡΕΣ	ΔΙΗΓΗΜΑ	ΑΝΑΦΟΡΕΣ
		1 ^ο	1
2 ^ο	3		
4 ^ο	1	4 ^ο	1
5 ^ο	1		
		7 ^ο	2
		9 ^ο	1
10 ^ο	2	10 ^ο	7
11 ^ο	6	11 ^ο	10

Στις θετικές αναφορές υπερτερούν οι Έλληνες .Έχουμε 22 θετικές αναφορές και οι μισές σχεδόν να βρίσκονται στο 11^ο κεφάλαιο «ένας εισαγγελέας καμιά φορά». Αυτό το διήγημα το τελευταίο αναφέρεται στον Έλληνα φίλο στον Αρσένιο το ράφτη ,που το μαγαζί του ήταν μια ανοιχτή αγκαλιά για τον Μουσταφά .Ο Αρσένιος, ήθελε να τον προστατεύσει από το μίσος των βενιζελικών της Φλώρινας , που είχαν εξαιτίας της καταστροφής της Σμύρνης ,εκείνη τη βραδιά ήθελαν να κατασπαράξουν τον τούρκικο πληθυσμό .Χαρακτηριστική μα ταυτόχρονα τόσο αληθινή ήταν η κουβέντα που του είπε

“Αχ βρε Μουσταφά, με το ζόρι δε γίνεται εχθρός ο άνθρωπος». Αλλά τον κυριότερο ρόλο στην αποφυγή αιματοκυλίσματος έπαιξε ο εισαγγελέας που η παρέμβαση του μίλησε στις ψυχές όλων όσων τον άκουγαν κι έτσι κύλισε ομαλά η νύχτα.

Και στο 10^ο διήγημα «Φόβος» έχουμε καταγράψει 7 θετικές αναφορές σε ότι αφορά τους Έλληνες . Ένα διήγημα όπου ο Μουσταφά δείχνει το φόβο του για τη ζωή και για όλους τους ανθρώπους είτε Τούρκοι ,είτε Ρωμιοί είναι αυτοί. Μα χαίρεται με τις απλές καθημερινές χαρές, λυπάται για τον άδικο χαμό του Αριστείδη, υμνεί τον έρωτα.

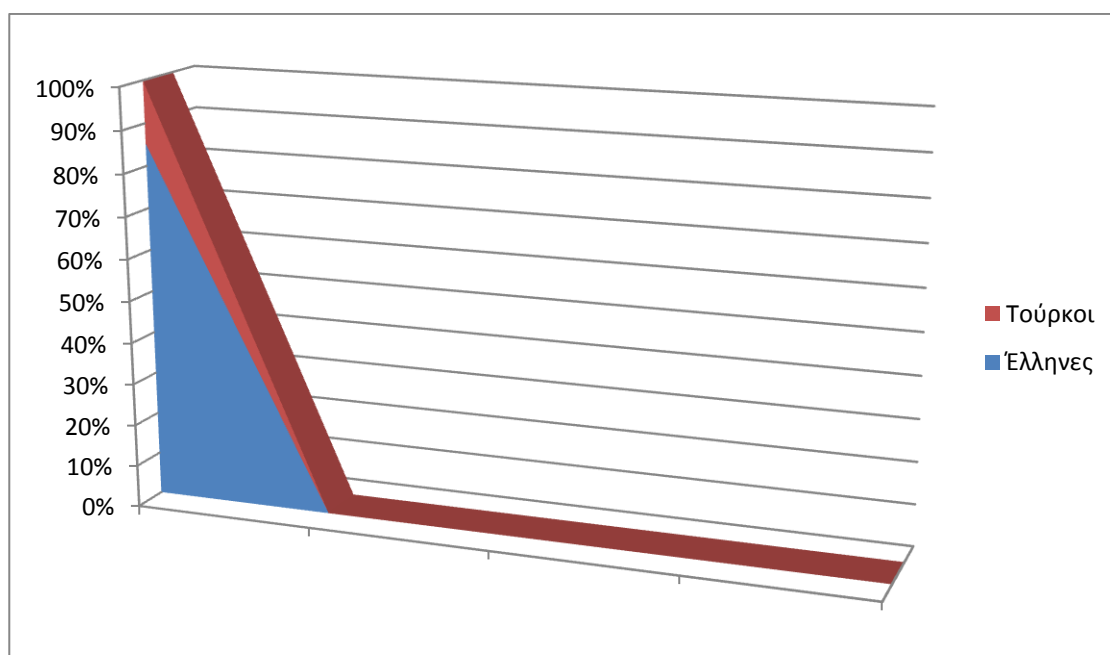
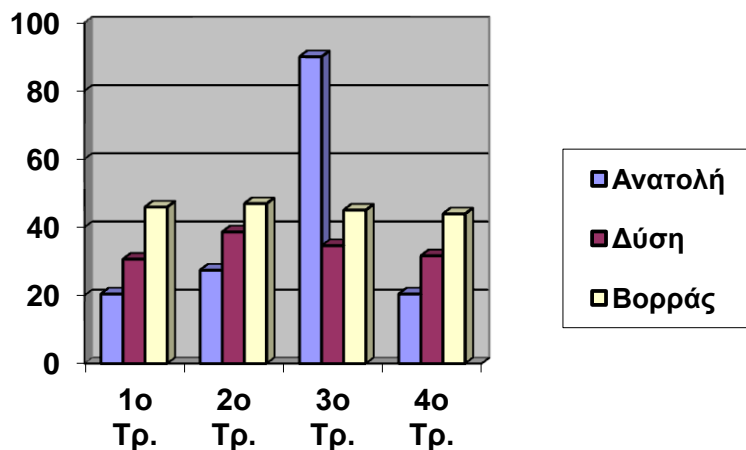
Στο 1^ο διήγημα «το σπίτι μας» υπάρχει μία καταγραφή θετική καθώς και στα διηγήματα 4^ο «Ντιλά Χανούμ», και 9^ο «το αεροπλάνο». Στο 7^ο διήγημα «ο καπτάν Αρίφ και ο γιος του» έχουμε καταγράψει 2 θετικές αναφορές για τους Έλληνες.

Δεν έχουμε θετικές καταγραφές στο 2^ο διήγημα «ο πατέρας μου» στο 3^ο διήγημα «ο θείος μου», στο 5^ο διήγημα «ο θάνατος του καπτάν Ζολέ» ,στο 6^ο διήγημα « Αίμα λύκου» και στο 8^ο διήγημα «ο μαβής τέντζερης» γιατί στο 2^ο, στο 3^ο και στο 8^ο περιγράφει ο συγγραφέας δικές του προσωπικές ,οικογενειακές στιγμές .Ενώ στο 5^ο περιγράφει το θάνατο του κομιτατζή Ζολέ και στο 6^ο μας περιγράφει την ιστορία του Σαντετίν που από ένα απλό παιδάκι ,μετατράπηκε σε ένθερμο αγωνιστή,προστατεύοντας Έλληνες και τους Τούρκους ,από τη μανία των κομιτατζήδων Βούλγαρων.

Θετικές αναφορές 13 στον αριθμό έχουμε καταγράψει και για τους Τούρκους. Οι περισσότερες (6) είναι κι αυτές στο τελευταίο διήγημα «Ένας εισαγγελέας καμιά φορά». Κι εδώ δεν έχουμε θετικές αναφορές στα εξής διηγήματα στο 1^ο «το σπίτι μας» ,στο 3^ο «ο θείος μου», στο 6^ο «Αίμα λύκου», στο 7^ο «ο καπτάν Αρίφ και ο γιος του», στο 8^ο «ο μαβής τέντζερης» και στο 9^ο «το αεροπλάνο». Οι περισσότερες θετικές αναφορές που βλέπουμε για τους Τούρκους αφορούν τη φιλία των Τούρκων με τους Έλληνες και στο διήγημα 2^ο μιλά θετικά για το κοράνι ,τη Μέκκα και τη Μεδίνα, καθώς και στο τελευταίο διήγημα το 9^ο μιλά για τον πεισματάρη χότζα ,τον αδάμαστο άνθρωπο.

ΑΡΝΗΤΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ.

Τις περισσότερες αρνητικές αναφορές όπως βλέπουμε από την καταγραφή τις έχουν οι Έλληνες .Καταγράψαμε 23 αρνητικές αναφορές για τους Έλληνες και μόνο 4 αρνητικές για τους Τούρκους.

Τούρκοι 4 ,Έλληνες 23

Πίνακας 4

ΑΡΝΗΤΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ ΟΠΩΣ ΚΑΤΑΓΡΑΦΤΗΚΑΝ ΣΤΑ ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ

ΜΟΥΣΟΥΛΜΑΝΟΙ		ΕΛΛΗΝΕΣ	
ΔΙΗΓΗΜΑ	ΑΝΑΦΟΡΕΣ	ΔΙΗΓΗΜΑ	ΑΝΑΦΟΡΕΣ

		2 ^ο	1
4 ^ο	2		
		7 ^ο	5
		8 ^ο	1
9 ^ο	1	9 ^ο	1
11 ^ο	1	11 ^ο	15

Τις περισσότερες αρνητικές καταγραφές τις βλέπουμε στους Έλληνες και δει στο τελευταίο διήγημα 11^ο «ένας εισαγγελέας καμιά φορά» που περιγράφει ο συγγραφέας την εκδίκηση που ήθελαν να πάρουν οι βενιζελικοί της Φλώρινας εναντίον του τούρκικου πληθυσμού για την ήττα που είχαν οι Έλληνες στη Σμύρνη. Και στο 7^ο διήγημα έχουμε 5 αρνητικές αναφορές που αναφέρει το μίσος και την οργή των ηττημένων Ελλήνων και γενικά ,αναφέρει τη δίκη του καπτάν Αρίφ και πως σκότωσαν οι Έλληνες γυναίκα και κόρη. Ελάχιστες αρνητικές αναφορές έχουμε στο 2^ο ,στο 8^ο, και στο 9^ο διήγημα .

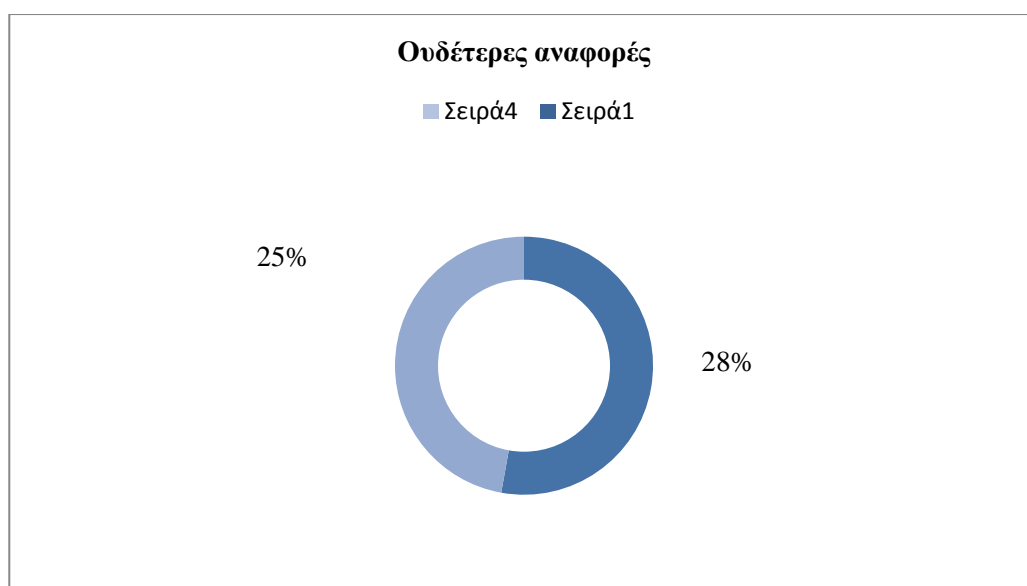
Αρνητικές καταγραφές ,έχουμε και για τους Τούρκους αλλά μηδαμινές μπροστά σε εκείνες των Ελλήνων. Μόνο τέσσερις στον αριθμό! Στο 4^ο διήγημα έχουμε 2 αρνητικές αναφορές μιλάει για την σπάταλη και άσωτη ζωή του μπέη και το πόσο άπληστος άνθρωπος ήταν ο κεχαγιάς. Στο 9^ο διήγημα αρνητική αναφορά έχουμε στο θέμα την μόρφωσης των Τούρκων και πόσο την είχαν (τη μόρφωση) σε δεύτερη μοίρα. Και η τελευταία αρνητική αναφορά βρίσκεται στο 9^ο διήγημα όπου μας αναφέρει πως ανάμεσα στους Έλληνες βενιζελικούς υπήρχαν και ελάχιστοι Τούρκοι χειροκροτητές του Βενιζέλου.

ΟΥΔΕΤΕΡΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ.

Οι ουδέτερες αναφορές υπερτερούν και από τις θετικές και από τις αρνητικές αναφορές ,τόσο για τους Έλληνες ,όσο και για τους Τούρκους. Για τους Τούρκους καταγράψαμε 25 ουδέτερες καταγραφές και για τους Έλληνες 28.

ΜΟΥΣΟΥΛΜΑΝΟΙ		ΕΛΛΗΝΕΣ	
ΔΙΗΓΗΜΑ	ΑΝΑΦΟΡΕΣ	ΔΙΗΓΗΜΑ	ΑΝΑΦΟΡΕΣ

1ο	9	1°	3
		2°	2
4ο	1	4°	1
5°	8	5°	9
6°	3	6°	2
7°	2	7°	5
8ο	1	8°	2
		9°	1
		10°	2
11°	1	11°	1

Πίνακας 5

Σε ότι αφορά τις ουδέτερες καταγραφές για τους Έλληνες εκτός από το 3° διήγημα «ο θείος μου» ,ένα διήγημα που περιγράφει ο συγγραφέας τον πολυαγαπημένο του θείο, αδερφό της μάνας του και είναι μια προσωπική υπόθεση γι' αυτόν, δεν καταγράψαμε καμία αναφορά. Σε όλα τα άλλα διηγήματα υπάρχουν αρκετές αναφορές ουδέτερες στους Έλληνες .

Το ίδιο όμως ουδέτερες αναφορές, έχουμε και για τους Τούρκους, εκτός από το 2° το 3° διήγημα, που περιγράφει ,στο 2° διήγημα τον πατέρα του και στο 3° διήγημα τον θείο του και είναι μια τελείως προσωπική υπόθεση του

συγγραφέα και στο 9^ο διήγημα δεν έχουμε καμιά ουδέτερη αναφορά όπως και στο 10^ο.

1.4 ΕΡΜΗΝΕΙΑ ΤΩΝ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΩΝ

Είναι δύσκολο να ερμηνεύσει κανείς τα αποτελέσματα μια έρευνας που έχει γίνει μέσα από έντεκα διηγήματα του συγγραφέα ,αλλά θα προσπαθήσουμε ,όσο μπορούμε να είμαστε αντικειμενικοί. Και στα έντεκα διηγήματά του ο Νετζατί Τζουμαλί περιγράφει τα γεγονότα με κομψότητα και λεπτότητα. Προσπαθεί να μη βάζει το υποκειμενικό στοιχείο για τους ομοεθνείς του και ομόθρησκούς του, αλλά να κρατήσει μια ουδετερότητα σε όλα τα επίπεδα. Άλλωστε το βλέπουμε πως υπερτερούν οι ουδέτερες καταγραφές. Μπαίνει στο ρόλο του πατέρα του που ζει στη Φλώρινα τη συγκεκριμένη χρονική, ιστορική στιγμή, που εξελίσσονται δραματικά, ιστορικά γεγονότα που θλίβουν όχι μόνο αυτόν μα και όλο τον απλό λαό. Παρ' όλα αυτά είναι κομψοεπής και η περιγραφή του περιέχει όλα εκείνα τα στοιχεία που μας παραπέμπουν στον κοινωνικό ρεαλισμό.

Μέσα από τις καταγραφές που καταγράψαμε βλέπουμε ότι:

Οι αναφορές που κάνει ο συγγραφέας (θετικές, αρνητικές, ουδέτερες) είναι σχεδόν στον ίδιο αριθμό(30% οι θετικές,32% οι αρνητικές και 38% οι ουδέτερες). Στις θετικές αναφορές , τον βλέπουμε να είναι αντικειμενικός και να υπερτονίζει την αγάπη που έχουν οι Έλληνες για τη γνώση και τη μάθηση στο 9^ο διήγημα «το αεροπλάνο» λέει «οι μορφωμένοι της κωμόπολης ήταν ως επί το πλείστον Ρωμιοί Οι γιατροί της πόλης ήταν όλοι τους Ρωμιοί. Ο φαρμακοποιός επίσης Ρωμιός .Ο μοναδικός δικηγόρος πάλι Ρωμιός» εν αντιθέσει με τους Τούρκους που ερχόταν σε δεύτερη μοίρα η μόρφωση, αρκούσαν στο να μάθει ο χότζας στα κορίτσια να διαβάζουν το κοράνι και τα αγόρια να τελειώσουν το οθωμανικό σχολαρχείο. Δείχνει συμπάθεια προς τους Έλληνες, αλλά όταν επικρατούν συγκρούσεις μεταξύ των ,εκ των πραγμάτων, παρ' όλο που δεν περιγράφει με χαιρεκακία και κακεντρέχεια , περιγράφει τα γεγονότα ,υπέρ των ομόθρησκών και ομοεθνών του. Στο 2^ο διήγημα «ο πατέρας μου» στην προσπάθειά τους, να πείσουν τον πατέρα του Μουσταφά, να εγκαταλείψει την αγαπημένη του Φλώρινα (στην ανταλλαγή των πληθυσμών) τονίζουν «μπρέ μπαμπά ,μπρε Ιμπραήμ εφέντη, μην το λες. Ξέχασες τι τραβήξαμε τούτα τα τρία

χρόνια που ήταν οι Έλληνες στην Ανατολή;». Ή στο 11^ο διήγημα «ένας εισαγγελέας καμιά φορά» εκείνη τη νύχτα που οι βενιζελικοί της Φλώρινας ετοιμάζονταν να κάψουν τον τούρκικο μαχαλά και οι Τούρκοι άρχιζαν να προετοιμάζονται για τη σύγκρουση πάνω στο σφίξιμο της ψυχής του λέει για τους Βενιζελικούς «Σκυλιά , που να πέσει η οργή του Θεού πάνω σας ...» Οικογένεια της ανταλλαγής των πληθυσμών και αυτή, ξεριζωμένοι από τον πολυαγαπημένο τους τόπο ,τον βλέπουμε να έχει συμπάθεια και οίκτο για τον «απέναντι» για τον εχθρό του, που κι αυτός ο «απέναντι» βιώνει την ίδια κατάσταση, αυτή της ανταλλαγής. Στο δεύτερο διήγημα πάλι τον βλέπουμε να λέει « μια μέρα παραδώσαμε το σπίτι μας σε μια ταλαιπωρημένη οικογένεια Ρωμιών που είχε έρθει από κάποιο χωριό της Προύσας και ξεκινήσαμε». Όμως γενικά ο πόλεμος και οι ωμότητές του δεν αφήνουν το συγγραφέα ανεπηρέαστο, βλέπουμε πως το 11^ο διήγημα ,παρ' όλο που είναι ένας πραγματικά ύμνος στη φιλία ,έχει όμως τις περισσότερες αρνητικές καταγραφές. Υποφέρουν οι ομοεθνείς του ,δεν μπορεί εκ των πραγμάτων να μην τους υποστηρίξει. Περιγράφει στο 11^ο διήγημα « τα βάσανα δεν είχαν τελειωμό μετά τη βαλκανική ήττα. Ήμασταν πληγωμένο, ταπεινωμένοι, με καταρρακωμένη την περηφάνια μας από τις διαδοχικές ήττες. Μας παίρνανε να υπηρετήσουμε στον ελληνικό στρατό κι ήταν για μας θάνατος σωστός. Μας έβαζαν να δουλεύουμε στα μετόπισθεν, στις υγειονομικές υπηρεσίες και στην επιμελητεία, να κουβαλάμε ράντσα και караβάνες, να καθαρίζουμε τους απόπατους». Όπως και στο 7^ο κεφάλαιο τονίζει «Οι Έλληνες επέστρεψαν. Είχαν το μίσος και την οργή του νικημένου. Μπήκανε οργισμένοι στα Καυλάρια. Σκότωσαν πάνω από τρεις χιλιάδες ανθρώπους στα Καυλάρια και στην Κοζάνη. Δεν λογάριαζαν νέους ,γέρους, γυναίκες ή παιδιά. Έκαψαν τα Καυλάρια με όσο κόσμο είχε.» Δεν μπορεί όμως ,παρόλο που επηρεάζεται από τα γεγονότα ,όταν θίγουν τους ομοεθνείς του και ομόθρησκούς του να μην υμνήσει τη φιλία που είχαν μεταξύ τους Έλληνες και Τούρκοι. Περιγράφει με τα καλύτερα λόγια τον Αρσένιο το ράφτη «στη Φλώρινα όλοι τον ήξεραν σαν τον Αρσένιο το ράφτη. Μπαινοβγαίναμε στο μαγαζί του κι ούτε που μας περνούσε απ' το μυαλό πως ήταν Ρωμιός και ορθόδοξος. Κι εκείνος όλους τους καλωσόριζε κι ήταν για όλους απλά και μόνο ο Αρσένιος ο ράφτης. Γι' αυτό σμίγανε στο μαγαζί του Βαλκάνιοι από κάθε έθνος, χωρίς καβγάδες και φασαρίες. Ήταν μάλιστα το μαγαζί του το στέκι όλων των ντόπιων που, όποια κι αν ήταν η γλώσσα τους και η θρησκεία τους, ορθόδοξοι, μουσουλμάνοι, Ρωμιοί, Βούλγαροι, Σέρβοι, Βλάχοι,

Αλβανοί ή Τούρκοι, θέλαν να ζήσουν μαζί χωρίς φασαρίες και έριδες.» Τονίζει πόσο πολύ θέλανε την ισότητα μεταξύ των λαών λέγοντας πάλι στο 11^ο διήγημα «όλοι μαζί Τούρκοι, Ρωμιοί, Βούλγαροι, Σέρβοι, Αλβανοί, δεν είχαμε πανηγυρίσει με γιορτές το 1908 την ελευθερία και το Σύνταγμα, απόδειξη ότι δεχόμασταν την ισότητα και την αδελφосύνη μεταξύ των λαών των Βαλκανίων;»

Σε όλα τα διηγήματά του ,ο συγγραφέας κρατάει ουδέτερο ύφος θα λέγαμε. Περιγράφει τα γεγονότα χωρίς μεγαλορρημοσύνες και έλλειψη μέτρου κατά ή υπέρ των εθνοτικών ομάδων. Στο 9^ο διήγημα μας περιγράφει ιστορικά γεγονότα που έχουν φυσικά καίρια σημασία ,μα τα περιγράφει απλά, αντικειμενικά, «ξέσπασε Βαλκανικός πόλεμος. Το Νοέμβριο φάνηκαν δυο ελληνικά αεροπλάνα πάνω από τη Φλώρινα. Βομβάρδισαν τις σιδηροδρομικές γραμμές και απομακρύνθηκαν. Ακούστηκαν στην πόλη εκρήξεις.»

Εκθειάζει την πολυπολιτισμικότητα και τη φιλία μεταξύ των λαών, για όλα φταίει η πολιτική και όχι ο απλός λαός που τραβάει τα πάνδεινα εξαιτίας της. Στο 5^ο διήγημα αναφέρει «το παζάρι ήταν, όπως σε όλες τις πόλεις της Ρούμελης, γεμάτο ανθρώπους από κάθε γλώσσα και θρησκεία. Μουσουλμάνους, Ορθόδοξους, Καθολικούς ,Εβραίους, Τούρκους, Ρωμιούς, Βούλγαρους, Σέρβους, Βλάχους, Αρμένηδες, Γεωργιανούς, Τσιγγάνους. Καθώς και στο 11ο διήγημα με πολύ τρυφερότητα σεβασμό και αποδοχή, κάθε θρησκείας και γλώσσα αναφέρει «ο Ρωμιός ο Πάνος, οι Βούλγαροι Ιβάν και Νικόλα κι ο Σέρβος ο Ματέ ήταν οι πιο στενοί του φίλοι. Κάθε βράδυ μαζευόντουσαν στο μαγαζί του. Ο Πάνος ήταν ρολογάς. Ο Βούλγαρος, ο Ιβάν ήταν δάσκαλος στο σχολείο. Ο Νικόλα ήταν απ' τους παλιούς κομιτατζήδες. Είχε κατέβει μετά το 1900 απ' το βουνό κι είχε εγκατασταθεί στη Φλώρινα. Ήταν γαλατάς. Ο Ματέ ήταν τσαγκάρης». Στο ίδιο διήγημα πάλι με τρυφερότητα περιγράφει το φίλο του τον Αρσένιο και τονίζει το σεβασμό σε κάθε εθνότητα και θρησκεία « στη Φλώρινα όλοι τον ήξεραν σαν τον Αρσένιο το ράφτη. Μπαινοβγαίναμε στο μαγαζί του κι ούτε που μας περνούσε απ' το μυαλό πως ήταν Ρωμιός και Ορθόδοξος. Κι εκείνος όλους τους καλωσόριζε, κι ήταν για όλους απλά και μόνο ο Αρσένιος ο ράφτης. Γι' αυτό σμίγανε στο μαγαζί του Βαλκάνιοι από κάθε έθνος, χωρίς καβγάδες και φασαρίες. Ήταν μάλιστα το μαγαζί του το στέκι όλων των ντόπιων που, όποια κι αν ήταν η γλώσσα κι η θρησκεία τους, ορθόδοξοι, μουσουλμάνοι, Ρωμιοί, Βούλγαροι, Σέρβοι, Βλάχοι, Αλβανοί ή Τούρκοι, ήθελαν να ζήσουν μαζί χωρίς φασαρίες και έριδες.» Αγαπάει το φίλο του που είναι Έλληνας και έχει τη δύναμη να γίνεται ένα με αυτόν, τον θαυμάζει για τον τρόπο σκέψης του κι ας

είναι αλλόθρησκος και αλλοεθνής του. Πάλι στο 11^ο διήγημα λέει για τον Αρσένιο «εκείνος ήταν Ρωμιός, εγώ μουσουλμάνος. Να όμως που εκείνος μπορούσε να γίνεται ένα με μένα και να τα βάζει με το Βενιζέλο, να κοροϊδεύει τη μεγαλομανία της Ελλάδας. Κι ήταν ειλικρινής όταν μιλούσε μαζί μου. Μου έδειχνε οικειότητα . Κι εγώ τον αγαπούσα. Περνούσα από το μαγαζί του, έβλεπα το πρόσωπό του κι ένιωθα ήρεμος». Με δέος μιλάει για το φίλο του που είναι Έλληνας και ορθόδοξος.

Παρόλο που είναι οπαδός του κοινωνικού ρεαλισμού και περιγράφει την καθημερινότητα και την απλότητα ,τους έρωτες και τη ζωή των μουσουλμάνων της Φλώρινας, διαποτίζει το έργο του με ένα αεράκι ρομαντισμού. Προτιμήσαμε, παρόλο που όλα τα διηγήματα του αναφέρονται στον βίο των μουσουλμάνων, να δούμε τις αναφορές που αναφέρονται και στους ομόθρησκούς του μα και στους άλλους. Κι εδώ το ύφος του είναι ουδέτερο, (ποσοστό 59% για τις ουδέτερες αναφορές προς τους ομόθρησκους του)όταν αναφέρεται σε ομόθρησκούς του. Στο 1^ο διήγημα περιγράφει τους αξιωματούχους, που επισκέπτονταν το σπίτι τους απλά χωρίς φανφάρες «με τα σπαθιά, τα φέσια, τις στολές με τα χρυσά κουμπιά και τη σοβαρή έκφραση στο πρόσωπο φαινότουσαν όλοι ίδιοι» Αυτό δε σημαίνει ότι όλες οι αναφορές του είναι ουδέτερες προς τους ομοεθνείς του. Υπάρχουν και πολλές θετικές αναφορές (ποσοστό 39% για τους ομόθρησκούς του)Περιγράφει τον Μουσταφά Κεμάλ στο 11^ο διήγημα ως εξής : «τον Μουσταφά Κεμάλ πασά τον είχα δει λίγο πριν τους βαλκανικούς πολέμους στη Σαλονίκη. Ήταν ωραίος άνθρωπος. Σου ‘φερνε στο νου ωραίες ,ηλιόλουστες μέρες. Το ανάστημά του ,το παρουσιαστικό του πιο πολύ από την ομορφιά του μιλούσαν από μόνα τους σε όποιον τον έβλεπε. Πρέπει να ήταν τότε ταγματάρχης. Ξεχώριζε ανάμεσα στους στρατηγούς, στους συνταγματάρχες, έπεφτε το μάτι σου σ’ αυτόν και δε γύριζες να κοιτάξεις άλλον». Κάνει θετική αναφορά και στον Χότζα στο ίδιο διήγημα «ήταν η φωνή του Χασάν Χότζα. Αυτού του πεισματάρη, του αδάμαστου ανθρώπου». Αλλά και για το κοράνι το ιερό τους βιβλίο στο 2^ο διήγημα «το κοράνι ήταν η μεγαλύτερη πηγή ευτυχίας για τον πατέρα μου». Έχει όμως και ελάχιστες αρνητικές αναφορές για τους ομόθρησκούς του, αλλά πάντα με μέτρο χωρίς να τις μεγαλοποιεί. Στο 4^ο διήγημα περιγράφει τον Κεχαγιά ως άπληστο και στο ίδιο διήγημα την άσωτη ζωή του Μπέη. Πάντα όμως χωρίς στόμφο και αμετροέπεια.

Όμως ο συγγραφέας περιγράφει και ιστορικά γεγονότα αριστοτεχνικά βαλμένα μέσα στα λογοτεχνικά του διηγήματα. Φανερό είναι, πως τον πόλεμο

στην Μ. Ασία και τις καταστροφικές συνέπειες αυτού, σε βάρος των Ελλήνων, τον περιγράφει επιφανειακά και έχει μια συγκεκριμένη χαρά στην περιγραφή του . Στο 11^ο διήγημα περιγράφει «τα καλά νέα έρχονταν πια το ένα μετά το άλλο. Η Σοβιετική Ένωση είχε αναγνωρίσει την κυβέρνηση της Ανατολής. Τη βοηθούσε. Ο Μουσταφά Κεμάλ είχε συνεννοηθεί με τους Γάλλους, κι εκείνοι τράβηξαν τα χέρια από την Ανατολή. Ο Ινονού νίκησε στη μάχη του Σαγγάριου. Ο στρατός του Βενιζέλου οπισθοχωρούσε δυτικά του Σαγγάριου. ...και ξαφνικά ακούσαμε για τη μάχη του Αφιον Καραχισάρ, πως νικήθηκαν οι Έλληνες και πως το ιππικό του Μουσταφά Κεμάλ κάλπαζε προς τη Μεσόγειο. Όσο κι αν θέλαμε να είμαστε μετρημένοι , δύσκολα κρύβαμε τη χαρά μας.» σελ.210-211. Μεροληπτεί υπέρ των ομοεθνών του, χωρίς να αναφέρει τις ωμότητες που έγιναν εναντίον των Ελλήνων στην Ανατολή από τους ομοεθνείς του. Μόνο σε ένα σημείο από το έργο του και μάλιστα σαν αστήρικτη τεκμηρίωση, σαν ανεπαρκής εντύπωση σε ότι αφορά τις σφαγές των Ελλήνων αναφέρει «κυκλοφορούσαν διάφορα νέα και διαδόσεις που δεν ξέραμε αν ήταν αλήθεια ή ψέματα. Λέγαν πως γέμιζαν τα τζαμιά με Έλληνες αιχμαλώτους και τους σκότωναν όλου, πως είχαν περάσει χιλιάδες Ρωμιοί απ' το σπαθί, πως καίγονταν πόλεις και κωμοπόλεις στα παράλια. Κι έφτασε στο τέλος η μέρα που πήρανε τη Σμύρνη.» Αλλά και δεν μπορεί να πείσει τον αναγνώστη ,ότι θα μπορούσε ,εκείνη τη δύσκολη στιγμή να λέει ο Αρσένιος ο Έλληνας Ορθόδοξος τόσο προσβλητικά λόγια κατά των Ελλήνων ιδιαίτερα εκείνη τη δύσκολη στιγμή. Μάλλον περιγράφει τις απόψεις τις δικές του και των ομοεθνών του, βάζοντάς τες στο στόμα του Αρσένιου, «εμείς είμαστε ένας λαός που δεν έχει αναπτυχθεί, δεν έχει στηθεί στα πόδια του, δεν έχει φτιάξει βιομηχανία. Ζευγάδες και τσομπάνηδες είμαστε. Τι να τις κάνουμε τις αποικίες. Μονάχα βάρος θα μας είναι. Δεν μπορούμε εμείς να διοικούμε αποικίες. Άσε που δεν το 'χουμε τούτο το πράμα στο αίμα στη μαγιά μας. Η αποικιοκρατία είναι δουλειά μερικών που είναι από γεννησιμιού τους αποικιοκράτες. Θέλει να 'σαι άπληστος ,εγωιστής, άσπλαχνος. Κοίταξε την ιστορία! Πότε ήμασταν εμείς αποικιοκράτες; Και μεταξύ μας καλά καλά δεν μπορούμε να τα βρούμε. Στην αρχαία Ελλάδα σχεδόν κάθε πόλη ήταν κι άλλο κράτος. Η Αθήνα, η Σπάρτη, το Άργος, η Θήβα κι ένα σωρό άλλες πόλεις...ποτέ καμιά περιοχή δεν μπήκε κάτω από το ζυγό μιας άλλης. Κι όποτε έμπαινε δεν καθόταν ήσυχη. Όπου κι αν κάναμε κράτος, κάναμε μικρά μικρά κράτη. Δείξε μου μια αυτοκρατορία στην ιστορία που να κράτησε τόσο λίγο όσο του Μεγάλου Αλεξάνδρου! Αν τη θεωρήσουμε ελληνική αυτή την αυτοκρατορία, άρχισε και

τελείωσε μέσα στη σύντομη ζωή του Μεγάλου Αλεξάνδρου. Οι άνθρωποι αυτοί δεν ξέρουν την ουσία του ελληνικού λαού. Δεν είναι για μας η αποικιοκρατία! Έτσι κι αλλιώς Μουσταφά Κεμάλ θα νικήσει τον πόλεμο. Έτσι κι αλλιώς θα νικήσετε εσείς!... Έτσι κι αλλιώς θα τους σπάσει τα μούτρα. Κι όταν νικηθούν και γυρίσουν απ' την Ανατολή, τότε να δούμε πώς θα δώσουν λόγο στις μανάδες που τους σκότωσαν τα παιδιά τους.»

Όλος αυτός ο χειμαρρώδης μονόλογος του Αρσένιου ,του Έλληνα , όλος αυτός ο μηδενισμός του Ελληνικού κράτους , η αμφισβήτηση για την αυτοκρατορία του Μεγάλου Αλεξάνδρου, η μη συνεννόηση και συνοχή των Ελλήνων ,έτσι ώστε να κάνουν μικρά κρατίδια σε κάθε πόλη ,αλλά και στο τέλος του μονολόγου ,που παραδέχεται ένας Έλληνας ότι έτσι κι αλλιώς θα νικήσουν οι Τούρκοι δε δείχνει τίποτε άλλο παρά τη μεροληψία και την υποκειμενικότητα του συγγραφέα .Σ ε αυτό το σημείο ίσως αλλοιώνει και αποσυνθέτει την ιστορία. Δεν πείθει πραγματικά τον αναγνώστη πώς ειπώθηκαν όλα αυτά από το στόμα ενός Έλληνα.

Από τις περιγραφές του συγγραφέα αντιλαμβανόμαστε και το πολιτικό χάος και αστάθεια που επικρατούσε στην Ελλάδα εκείνο τον καιρό. Στο 8^ο διήγημα αναφέρει «Το 1916 ήταν χρονιά μεγάλης σύγχυσης και πάλι στη Μακεδονία. Ο Πρώτος παγκόσμιος πόλεμος έφερε αντιμέτωπους το βασιλιά Κωνσταντίνο με τον Πρωθυπουργό Βενιζέλο. Ο Βενιζέλος ήθελε πώς και πώς να επεκτείνει τα ελληνικά εδάφη. Πίστευε πως θα νικούσαν στον πόλεμο οι Αγγλογάλλοι κι ήθελε να πάρει μέρος μαζί τους στον πόλεμο για να μπορέσει να πάρει μερίδιο στο τέλος του πολέμου. Ο βασιλιάς Κωνσταντίνος ήταν ανιψιός του Γερμανού αυτοκράτορα. Ήθελε να κρατήσει την Ελλάδα έξω από τον πόλεμο για να αποτρέψει το ενδεχόμενο να χρησιμοποιηθεί ο ελληνικός στρατός εναντίον των Γερμανών. Κι όταν η ασυνεννοησία μεταξύ τους μεγάλωσε, απομάκρυνε το Βενιζέλο από την Πρωθυπουργία. Δεν έφτασε όμως αυτό για να το σταματήσει το Βενιζέλο.» Και στο ίδιο διήγημα αναφέρει «ο Βενιζέλος κατέφυγε από την Αθήνα στη Σαλονίκη. Δημιούργησε σχέσεις μέσα στο στρατό. Άρχισε τα παζάρια με τους Αγγλογάλλους για τα εδάφη που θα έδιναν στην Ελλάδα στο τέλος του πολέμου». Μας μιλάει για τον εσωτερικό διχασμό της Ελλάδας και πόσο ο απλός λαός υπέφερε με όλα αυτά, «Τους πρώτους μήνες του 1916 η Ελλάδα ήταν διχασμένοι στα δυο. Μία κυβέρνηση ο βασιλιάς στην Αθήνα, άλλη κυβέρνηση ο Βενιζέλος στη Σαλονίκη. Γέμισαν Τσέτες τα βουνά της Μακεδονίας μέσα στο διχασμό αυτό».

Καταλήγουμε στις εξής παρατηρήσεις σε ότι αφορά την ανάλυση των αποτελεσμάτων:

- Οι αρνητικές αναφορές του συγγραφέα, αφορούν πολεμικά ή πολιτικά γεγονότα, εγκλήματα που έγιναν σε όλη τη διάρκεια των ατέλειωτων πολέμων. Όμως ο συγγραφέας και αυτές τις φρικαλεότητες του πολέμου, τις παρουσιάζει σε ήπιο τόνο, χωρίς μίσος και εμπάθειες, χωρίς υπερβολές.

Χρησιμοποιεί λιτούς και απλούς χαρακτηρισμούς, στην περιγραφή αυτών των εγκληματικών ενεργειών, ίσως γιατί δε θέλει να φανατίσει και να επηρεάσει το αναγνωστικό κοινό του. Το κυριότερο δε δημιουργεί στερεότυπα, φανατισμό, προκαταλήψεις για τους «Άλλους» γιατί δεν είναι όλοι οι «Άλλοι» εγκληματίες και κακοί. Κι ενώ επικρατεί δυστυχία, πόνος ,πίκρες από τους αδυσώπητους πολέμους που έρχονται και ξαναέρχονται, οι περιγραφές του είναι περιγραφές που θεραπεύουν , που ενώνουν, που παρηγορούν τους ανθρώπους και τις σχέσεις τους. «μα γκιαούρης είναι, μα μουσουλμάνος είναι, αν δεν είναι τρελός, κανένας δεν σκοτώνει ποτέ του σ'αυτόν τον κόσμο μόνο για ένα άλογο ή ένα πακέτο τσιγάρα»

- Η ουδετερότητα στις περιγραφές του είναι το κύριο χαρακτηριστικό.. Δε χρησιμοποιεί επιθετικούς προσδιορισμούς, καλολογικά στοιχεία, ίσως για να είναι περισσότερο αντικειμενικός και να μην επηρεάζεται αρνητικά ο αναγνώστης, ούτε να επηρεάζεται συναισθηματικά. Μιλά και παρουσιάζει την συμβίωση πολλών εθνοτήτων, χωρίς η ζυγαριά να γέρνει υπέρ της μιας ή της άλλης εθνικότητας, «το παζάρι ήταν, όπως σε όλες τις πόλεις τα Ρούμελης, γεμάτο ανθρώπους από κάθε γλώσσα και θρησκεία, Μουσουλμάνους, Ορθόδοξους, Καθολικούς, Εβραίους, Τούρκους, Ρωμιούς, Βούλγαρους, Σέρβους, Βλάχους, Αρμένηδες, Γεωργιανούς, Τσιγγάνους.

- Οι θετικές του αναφορές, είναι διαποτισμένες με αισθήματα συναδελφοσύνης, αποδοχής του «άλλου» κι ας μην ανήκουν στην ίδια θρησκεία, ας μην έχουν την ίδια γλώσσα, τα ίδια ήθη και έθιμα. Προσπαθεί να είναι αντικειμενικός στον τρόπο που περιγράφει εικόνες από την καθημερινή ζωή. Δεν αμφισβητεί την αγάπη του για τη θρησκεία του και την πατρίδα του, «το κοράνι ήταν η μεγαλύτερη πηγή ευτυχίας για τον πατέρα μου», αλλά δεν αμφισβητεί και το σεβασμό για την πατρίδα και τη θρησκεία του «αλλου». Παρ'όλο που μεγάλωσε σε οικογένεια με θερμές θρησκευτικές πεποιθήσεις. Χαίρονται και λυπούνται όλοι μαζί. «Τρώγαμε, πίναμε, γελούσαμε και τα λέγαμε. Έρχονταν κι άλλοι γείτονες στο σοφρά...», «Πίναμε και κλαίγαμε! Λυπόμασταν τα χαμένα

νειάτα του Αριστείδη, αυτούς που άφησε πίσω του, τη νέα του γυναίκα». Κάνει την υπέρβαση και αναγνωρίζει ότι το αρχαίο πνεύμα των Ελλήνων είναι σπουδαίο και τιμημένο, «είστε απόγονοι ενός μεγάλου πολιτισμού, τους είπε... είστε απόγονοι του Σωκράτη, του Πλάτωνα, του Περικλή και του Λυκούργου. Πρέπει να διαφυλάξετε το τιμημένο όνομα των προγόνων σας».

- Σε ότι αφορά τους ομοεθνείς του, τους Τούρκους, βλέπουμε να μην περιγράφει τα γεγονότα ή μάλλον να τα αποκρύπτει, ότι τραγικό έγινε τότε, στη Μικρασιατική καταστροφή, κάθε εγκληματική ενέργεια, αλλά περιγράφει θα λέγαμε τα γεγονότα αδιάφορα. Έχει όμως ελαφρυντικά, το έργο του γράφτηκε στην Τουρκία, θα ήταν πολύ δύσκολο, δε θα του επιτρεπόταν να περιγράψει τις τραγικές καταστάσεις χωρίς να το λογοκρίνουν. Παρ' όλα αυτά, δεν μπορεί, έστω και αδιάφορα να μην περιγράψει τα τραγικά γεγονότα, που συνέβησαν τότες στην πατρίδα του, «κυκλοφορούσαν διάφορα νέα και διαδόσεις που δεν ξέραμε αν ήταν αλήθεια ή ψέματα. Λέγαν πως γέμιζαν τα τζαμιά με Έλληνες αιχμαλώτους και τους σκότωναν όλους, πως είχαν περάσει χιλιάδες Ρωμιοί απ' το σπαθί, πως καίγονταν όλες οι πόλεις και οι κωμοπόλεις στα παράλια»

- Στο αριστούργημά του, έχουμε και πολλούς μονόλογους, που κάνει ο συγγραφέας. Είναι μονόλογοι που συγκλονίζουν τον αναγνώστη. Μέσα από αυτούς τους μονόλογους που αν και δηλώνουν, θλίψη και στενοχώρια, θα λέγαμε πως είναι ανακοινωθέντα ειρήνης, συμφιλίωσης, αποδοχής του «Άλλου», που μπορούν να αποκοπούν από το υπόλοιπο έργο και να αποτελέσουν πηγή έμπνευσης και δημιουργίας για τους αναγνώστες. Ο συγγραφέας με του μονολόγους του περνάει μηνύματα συμφιλίωσης, οικουμενικότητας, αποδοχής του «άλλου», σεβασμού και αγάπης. Για παράδειγμα στο μονόλογο του, στο 5^ο διήγημα περιγράφει πολύ παραστατικά την κατάσταση εκείνης της εποχής, «το παζάρι ήταν όπως και σε όλες τις πόλεις τα Ρούμελης, γεμάτο ανθρώπους από κάθε γλώσσα και θρησκεία Μουσουλμάνους, Ορθόδοξους, Καθολικούς, Εβραίους, Τούρκους, Ρωμιούς, Βούλγαρους, Σέρβους, Βλάχους, Αρμένηδες, Γεωργιανούς, Τσιγγάνους. Από τον τρόπο που αντιδρούσαν τους έβλεπε να αντιμετωπίζουν τη διακήρυξη της ελευθερίας ανάλογα με τον τρόπο ζωής που έκαναν, κι όχι ανάλογα με τη γλώσσα και τη θρησκεία τους. Οι περισσότεροι ήταν χωριάτες μικροκτηματίες κι άνθρωποι του σιναφιού. Ότι κι αν ήταν. Τούρκοι, Βούλγαροι ή Ρωμιοί, ήταν πλασμένοι, ζυμωμένοι, με τις έγνοιες και τα προβλήματα του χωριού και του σιναφιού τους. Είχαν απηυδίσει πια από τις επιθέσεις των Κομιτατζήδων. Δεν είχε και τόση διαφορά αν οι κομιτατζήδες

ήταν μαζί τους ή εναντίον τους. Αρπαζόντουσαν μεταξύ τους οι κομιτατζήδες κι εκείνοι, θέλαν δε θέλαν, ήταν υποχρεωμένοι να πάρουν μέρος στο καβγά. Αναγκασμένοι όπως ήταν να διαλέξουν στρατόπεδο, όταν αποτραβιόντουσαν νικημένοι κι οι δικοί τους κομιτατζήδες, άφηναν όπως και όπως τα μαγαζιά τους, μα μπαρμπέρηδες ήταν, μα πεταλωτήδες, κι έπαιρναν τα βουνά. Μάταια προσπαθούσαν ορισμένοι να μην ανακατευθούν πουθενά, να μείνουν έξω από τα γεγονότα. Μετα από τους τσέτες, κατάφθαναν οι ζανταρμάδες, οι στρατιωτικές μονάδες κι άρχιζε η ανάκριση. Είτε έλεγαν είτε δεν έλεγαν όσα ήξεραν κι όσα είχαν δει ήταν το ίδιο κακό. Με τη διακήρυξη της ελευθερίας κατάλαβαν για άλλη μια φορά πως όποια κι αν ήταν η γλώσσα κι η θρησκεία τους, είχαν όλοι τους κοινό μερτικό, αδιαφιλονίκητα δικαιώματα στα χώματα αυτά όπου είχαν γεννηθεί και μεγαλώσει. Η γη αυτή ανήκε ξαφνικά σε όλους Παρόλο που δεν τους είχε γίνει ακόμα συνείδηση, διαισθανόντουσαν από γενιά σε γενιά, με την κοινή τους λογική πως η γη δεν έχει γλώσσα και θρησκεία. Η γη δεν ανήκει σε γλώσσες και θρησκείες αλλά σ' αυτούς που έχουν γεννηθεί και ζουν πάνω της. Δεν μπορεί να γίνει κτήμα του Τούρκου, του Ρωμιού ή του Βούλγαρου. Όποτε το δικαίωμα αυτό περιοριζόταν σε μια μόνο κοινότητα ανάμεσά τους, όποια κι αν ήταν αυτή, άρχιζε αμέσως ο καβγάς. Κι όσο θα γίνεται αυτή η αδικία, θα γίνεται καβγάς. Στο παρελθόν, στο παρόν και στο μέλλον. Όποια κι αν είναι η γλώσσα και η θρησκεία του, κάθε άνθρωπος νιώθει ευτυχισμένος αν ζει και κερδίζει το ψωμί του χωρίς φόβο, ασφαλής στη γη που γεννήθηκε και μεγάλωσε. Και είναι καθήκον αυτών που διοικούσαν τούτη τη χώρα να εξαλείψουν, να εξαφανίσουν τις διακρίσεις που οφείλονταν στη θρησκεία και στη γλώσσα μεταξύ των ανθρώπων που ζουν στα χώματα αυτά. Όσοι διαισθανόντουσαν αυτή την αλήθεια δεν είχαν έτσι κι αλλιώς σχέση με όπλα και καβγάδες. Γι' αυτό και συμμετείχαν στους εορτασμούς για τη διακήρυξη της ελευθερίας. Γι' αυτό και στις πλατείες των κωμοπόλεων και των χωριών, όλοι μαζί Τούρκοι, Ρωμιοί, Βούλγαροι και Βλάχοι, στήναν χέρι με χέρι το χορό». Όπως βλέπουμε, έχουμε έναν μονόλογο του συγγραφέα όπου αποκαλύπτει αλήθειες της ζωής, ΟΠΟΥ Η ΓΗ ΔΕΝ ΕΧΕΙ ΓΛΩΣΣΑ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΙΑ.

• Αλλά και στο 11^ο διήγημα, ο μονόλογός του είναι ένας ύμνος στη φιλία, στην κοινή συμβίωση των λαών, απευθύνεται σε όλο τον κόσμο. «Στη Φλώρινα όλοι τον ήξεραν σαν τον Αρσένιο το ράφτη. Μπαινοβγαίναμε στο μαγαζί του κι ούτε που μας περνούσε από το μυαλό πως ήταν ρωμιός κι ορθόδοξος. Κι εκείνος όλους τους καλωσόριζε, κι ήταν για όλους απλά ο Αστέριος ο ράφτης. Γι' αυτό

σμίγανε στο μαγαζί τους Βαλκάνιοι από κάθε έθνος, χωρίς καβγάδες και φασαρίες. Ήταν μάλιστα το μαγαζί του το στέκι όλων των ντόπιων που, όποια κι αν ήταν η γλώσσα και η θρησκεία τους, ορθόδοξοι, μουσουλμάνοι, Ρωμιοί, Βούλγαροι, Σέρβοι, Βλάχοι, Αλβανοί ή Τούρκοι, θέλαν να ζήσουν μαζί χωρίς φασαρίες και έριδες». Σε άλλο σημείο του 11^{ου} διηγήματος όπου μέσω του εισαγγελέα τονίζει « Σας καταλαβαίνω, είστε στενοχωρημένοι, λυπημένοι, κι εγώ λυπάμαι, καίγεται η ψυχή μου για τα' αδέρφια μας που χάνονται στην Ανατολή» είπε. Έπειτα σιγά σιγά άρχισε να μιλά για τη Φλώρινα. «Τον πόνο δεν τον καταπραΰνεις με άλλον πόνο» είπε «ο πόλεμος άρχισε στην Τουρκία και τελείωσε εκεί. Εδώ δεν είναι πεδίο πολέμου, είναι κομμάτι της πατρίδας μας. Κι εγώ είμαι ο εισαγγελέας αυτής της πόλης. Όλοι σας χριστιανοί και μουσουλμάνοι, είστε ίσοι ενώπιον του νόμου αυτού του κράτους. Κι εγώ έχω χρέος μου να εφαρμόζω αυτούς τους νόμους. Οι συμπολίτες σας που θέτε, επειδή είναι και καλά Τούρκοι και μουσουλμάνοι να τους κάψετε τα σπίτια και να τους σκοτώσετε, είναι άνθρωποι που χρόνια τώρα ζουν μαζί σας σ' αυτήν την πόλη, που τους βλέπετε και τους χαιρετάτε κάθε μέρα. Είναι γείτονές σας, φίλοι των παιδικών σας χρόνων. Δεν πρέπει εξαιτίας του πόνου και της οργής που σας προκάλεσε ο πόλεμος, να προβείτε σε παράνομες συμπεριφορές, σε ειδεχθείς επιθέσεις που θα αποτελέσουν στο μέλλον μαύρη κηλίδα στο μέτωπό σας»

Ο συγγραφέας, μέσα από τις θετικές, αρνητικές και ουδέτερες αναφορές, δε ρίχνει τα σφάλματα, για τα τόσα κακά, που έχουν βρει τον κόσμο της Φλώρινας, εκείνο τον καιρό, στους άλλους, αλλά στην πολιτική που βάζει τους ανθρώπους σε διαδικασίες πολέμου, όπου αυτές οι διαδικασίες κατασπαράσσουν την ανθρώπινη αξιοπρέπεια, μοιράζουν τη γη ανάλογα με τα συμφέροντα των μεγάλων και πίσω από τη γλώσσα και τη θρησκεία σκοτώνουν και ρημάζουν λαούς πάνω στη γη.

1.5 ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

Μέσα από τα έντεκα διηγήματα του Νετζατί Τζουμαλί ,νοερά οδηγηθήκαμε στη Μακεδονία κάπου στα 1900 ,όπως λέει και ο τίτλος του βιβλίου του και ιδιαίτερα στη Φλώρινά μας. Διαβάζοντας τα έντεκα διηγήματά του, αυτό που

μένει στον αναγνώστη δεν είναι μια πικρή γεύση, παρ'όλο που περιγράφει σκληρές βίαιες από τους συνεχόμενους πολέμους, αλλά ένας αέρας συμφιλίας και αγάπης για τον άλλο, ένα μήνυμα προσλαμβάνει ο αναγνώστης κατά του πολέμου. Ο συγγραφέας μιλά πάνω απ'όλα για τον άνθρωπο, χωρίς να νοιάζεται αν είναι μουσουλμάνος ή χριστιανός, αν είναι Βούλγαρος ή Τούρκος. Μιλά για την καθημερινότητά τους, την συμβίωσή τους, τη φιλία τους, τον έρωτα, αποδίδοντας έτσι μεγαλύτερη σημασία στην ειρηνική τους συμβίωση παρά στις συγκρούσεις μεταξύ τους.

Μέσα όμως στον άνθρωπο υπάρχει και η ιστορία, την οποία περιγράφει, όσο αντικειμενικά μπορεί, και καταφέρνει τον πόνο και τον θάνατο να τον απαλύνει, να τον γλυκάνει περιγράφοντας αναμνήσεις, συγχωρώντας πρόσωπα και δε διστάζει να κάνει κριτική στους πολιτικούς και στην πολιτική των συμφερόντων. Ο Τζουμαλί μέσα από αυτά τα έντεκα διηγήματα κατάφερε να δει τον Άλλον με αγάπη και ένωσε σφιχτά τον Εαυτό του με τον Άλλον. Δε χωρούσε το μίσος ανάμεσά τους γιατί όπως λέει απλοί άνθρωποι ήταν, γελούσαν, γλεντούσαν, έκλαιγαν, πίνανε όλοι μαζί. Στις χαρές και στις λύπες. Την ίδια περιγραφή μου έκαναν και οι κάτοικοι του χωριού μου, όπου ζούσαν Τούρκοι και Ρωμιοί μαζί και χαίρονταν και οι μεν και οι δε με τις χαρές τους, μα συμπαραστέκονταν και θλίβονταν στις θλίψεις. Δεν έδιναν καμία σημασία αν ήταν Τούρκοι και μουσουλμάνοι. Ο Ν Τζουμαλί μιλά για αποδοχή του Άλλου, για φιλία των λαών μεταξύ τους. Κάλλιστα το έργο του θα μπορούσε να αποτελέσει, ιδιαίτερα στη σημερινή εποχή, όπου οι διαπολιτισμικές σχέσεις συζητούνται τόσο έντονα, έναν ύμνο προς τη φιλία και την αγάπη μεταξύ των λαών.

Μεγαλύτερη βάση θα πρέπει να δώσουμε στην εκπαίδευση, σε ότι αφορά τη διαπολιτισμική αγωγή. Η χώρα μας, ως χώρα δημοκρατική καταβάλλει προσπάθεια, δέχεται τη διαφορετικότητα. Το υπουργείο παιδείας ψηφίζει νόμους και διατάξεις όπως είδαμε και παραπάνω, ώστε να «ξένα», τα «άλλα» παιδιά να αισθάνονται άνετα στον ελληνικό χώρο, ώστε να αναπτυχθούν απρόσκοπτα και να δημιουργούν.

Φυσικά ο τρόπος με τον οποίο διδάσκονταν η ιστορία, όπως είδαμε και παραπάνω κατά κοινή ομολογία, δεν ήταν και ο σωστότερος. Σήμερα γίνεται προσπάθεια να διδάσκεται με τέτοιο τρόπο, 'ώστε να εκλείπουν ο ρατσισμός και η προκατάληψη. Αυτό δε σημαίνει όμως και να φτάνουμε στο άλλο άκρο και να

δίνουμε ένα εντελώς διαφορετικό νόημα στις διαπολιτισμικές σχέσεις. Διαπολιτισμικότητα σημαίνει αποδέχομαι τον Άλλον, τον βοηθώ, αλλά σέβομαι και τον Εαυτό μου. Για παράδειγμα δέχομαι ότι ο άλλος είναι Βουδιστής αυτό δε σημαίνει όμως ότι θα πάψω ή θα αποφεύγω να μιλώ για τη δική μου θρησκεία. Δέχομαι ότι ο άλλος είναι άλλης εθνικότητας είναι Αλβανός ή Κούρδος αυτό δε σημαίνει όμως ότι δε θα είμαι περήφανος και δε θα διατρανώνω τη δική μου εθνικότητα. Πρέπει να υπάρχει αμοιβαίος σεβασμός, να δέχομαι τον άλλον αλλά και ο άλλος εμένα.

Θα πρέπει να εστιάσουμε το ενδιαφέρον μας στο χώρο της εκπαίδευσης όπου είναι ο χώρος αγωγής των νέων. Στα νέα σχολικά εγχειρίδια δε θα πρέπει να αποσιωπάται η αλήθεια μόνο και μόνο να μη θορυβήσουμε τους άλλους, τους απέναντι μας. Είναι πολύ δύσκολο ακόμα και σήμερα να σβήσει έτσι απλά το προαιώνιο μίσος μεταξύ Τούρκων και Ελλήνων, νομίζοντας πως αν αποκρύψουμε σημαντικά γεγονότα, στη συνείδησή του είτε ο Έλληνας, είτε ο Τούρκος θα σβήσει όλα αυτά που τόσα χρόνια έμαθε. Είδαμε τις αντιδράσεις που προκλήθηκαν με το βιβλίο ιστορίας της ΣΤ' Δημοτικού, όπου έχουν αποκρύψει σημαντικά στοιχεία, που συμφέρουν και ευνοούν τους Άλλους αλλά προσβάλλουν τους Εαυτούς.

Πολλοί επιστήμονες σήμερα υποστηρίζουν πως η αλήθεια δεν πρέπει να κρύβεται και η ιστορία δεν πρέπει να παραποιείται. Σύμφωνα με την Αλ. Ιωαννίδου «Για τη διαμόρφωση μιας ώριμης ιστορικής σκέψης, ως αναζήτησης των πολλαπλών αληθειών που υποκρύπτει η αναφορά του ιστορικού γεγονότος, δε χρειάζεται ούτε η απόκρυψη των αρνητικών στιγμών ούτε και η αποσιώπηση της βίας. Αρκεί να κατανοήσει ο μαθητής ότι κάθε ιστορική στιγμή μπορεί να αναλυθεί με πολλούς τρόπους και να έχει αντίκτυπο ανάλογο σε όλους τους εμπλεκόμενους. Αρκεί να φανεί, ότι πριν και πάνω απ' όλα, υπάρχει ο άνθρωπος ανεξαρτήτως καταγωγής, χρώματος ή έθνους. Αρκεί να μην αποσιωπηθούν οι ευεργεσίες της ειρηνικής συνύπαρξης ως εμπειρίας που στα Βαλκάνια δεν αποτελεί καθόλου μακρινό παρελθόν. Η βοήθεια της λογοτεχνίας για τέτοια διδάγματα είναι πολύτιμη. Η τέχνη άλλωστε, κάνοντας χρήση του ριζοσπαστισμού των αισθημάτων που τη γεννούν είχε πάντοτε το προνόμιο της πρωτοπορίας»

Ο Wolfgang Iser λέει : «Η σύγκρουση αποτελεί μέρος της εικόνας που περιβάλλει τα Βαλκάνια και με την οποία τα Βαλκάνια περιβάλλουν έως τώρα τον εαυτό τους. Ο καθένας πρέπει να δει κατάματα το ιστορικό του παρελθόν,

ένα παρελθόν πλήρες εμπειριών, συγκρούσεων και να το επεξεργαστεί πρωτίστως και κυρίως μέσω του σχολικού μαθήματος της ιστορίας. Αυτό πρέπει να γίνει με διδακτικές μεθόδους, ερμηνευτικές προσεγγίσεις και μέσα παρουσίασης, που τα σχολικά βιβλία, για να παρουσιάσουν τις συγκρούσεις στην κοινή ιστορία. Αυτό κατά τη γνώμη μας σημαίνει ότι η ιστορία των συγκρούσεων μεταδίδεται με τέτοιο τρόπο και σκοπό, ώστε μελλοντικώς να συμβάλλει στην αποφυγή παρόμοιων συγκρούσεων. Είναι απαραίτητο να αντικατασταθεί η ιστορία των πολέμων που διηγείται το θάνατο, όπως αναφέρει ο Αμερικανός ιστορικός Michael Geyer, με την ανθρωπολογική άποψη του πολέμου. Στα σχολικά βιβλία αναφέρονται τα θύματα και η φρίκη των πολέμων, η παρουσίασή τους όμως να γίνεται κυρίως με την πρόθεση να ενισχύσει την εθνική αλληλεγγύη, τη συνοχή στο πλαίσιο της εθνικής κοινότητας και όχι με σκοπό να καταστήσει σαφή τη διάσταση των βίαιων συγκρούσεων και του πολέμου ως εμπειριών κάθε συνηθισμένου ανθρώπου»

Ο Salih Ozbaran θα λέγαμε ότι συμπληρώνει τις απόψεις του Hopken τονίζοντας: «Τόσο η Ελλάδα ,όσο και η Τουρκία διαθέτουν επιστήμονες ιστορικούς και εκπαιδευτικούς ικανούς να ξεπεράσουν το παρελθόν υπέρ ενός πιο ανθρωπιστικού μέλλοντος. Θα πρέπει να το κάνουν και όχι να παίζουν παιχνίδια με την εξωτερική πολιτική. Όλοι οι μαθητές ανήκουν σε διαφορετικές ομάδες ως προς τη θρησκεία, τη γεωγραφική περιοχή, την κοινωνική τάξη το φύλο ,την εθνικότητα. Πολύ αξιόλογο θα είναι να τους διδάξουμε τόσο την ιστορία των ομάδων όπου ανήκουν ,μα και την ιστορία και των άλλων ομάδων. Συγκρίνοντας τις εμπειρίες τους καθώς προέρχονται από διαφορετικές ομάδες θα έχουμε μια σίγουρη βοήθεια σε ότι αφορά την προσωπική ανάπτυξη των μαθητών. Τελικός στόχος να προετοιμάσει τους μαθητές να ζήσουν στον κόσμο των αλληλεπιδράσεων του 21^{ου} αιώνα με περισσότερη σοφία και ηρεμία»

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Από όλα τα παραπάνω καταλαβαίνουμε πώς η γνώση της ιστορίας είναι πολύτιμη, αρκεί να προωθεί την εθνική αλληλεγγύη ,το σεβασμό απέναντι στον άλλον αλλά και σεβασμό απέναντι στον Εαυτό. Όπως στην προκειμένη περίπτωση έκανε ο Τούρκος Φλωρινιώτης συγγραφέας Νετζατί Τζουμαλί παρ’

όλο που είναι μουσουλμάνος έγραψε τα έντεκα αυτά διηγήματα φιλίας και σεβασμού μεταξύ των λαών. Ο Νετζατί Τζουμαλί δεν είναι ιστορικός , καταγράφει τα γεγονότα όπως τα έζησε ο πατέρας του και από τις διηγήσεις οικείων του και τα είδε και τα κατέγραψε μέσα από το πολυπολιτισμικό πρίσμα των αξιών ,όπου με αυτές τις αξίες μεγάλωσε και πήρε την ανάλογη παιδεία ,ώστε να διαμορφωθεί αυτός του ο χαρακτήρας. Ένας αξιόλογος συγγραφέας που γαμίζει το λογοτεχνικό του καλλιτέχνημα με γεγονότα της εποχής εκείνης ,κάπου στα 1900 στη Μακεδονία, που έζησαν οι πρωταγωνιστές του έργου του. Όπως φροντίζει ο κηπουρός τα λουλούδια του έτσι κι αυτός φρόντισε μέσα από τα διηγήματά του ,να διανθίσει το αίσθημα της φιλίας ,του σεβασμού, της αποδοχής του Άλλου, και έδωσε με τρόπο μαγικό το αληθινό με το φανταστικό.

Ο Νετζατί Τζουμαλί παρ'όλο που έχει τραυματικές εμπειρίες και μνήμες, προσφυγιά, δυστυχίες που επέφεραν οι πόλεμοι, μελετώντας τα έντεκα διηγήματά του, διαπιστώνουμε πως δεν κατακλύζεται από μίσος και έχθρα για τον «Άλλον» αλλά τον βλέπει με αγάπη και σεβασμό. Δεν μεροληπτεί υπέρ των Τούρκων όσο αυτό είναι εφικτό και πιστεύει πολύ στον άνθρωπο. Βλέπει τα πράγματα απλά και καθαρά μακριά από φανατισμό και εθνικιστικές προπαγάνδες. Ενώνει μέσα του την Ελλάδα με την Τουρκία. Μιλά για τη Φλώρινα και περιγράφει μια πόλη με πολλούς πολιτισμούς, πολλές γλώσσες, πολλά ήθη και έθιμα. Διοχετεύει μέσα από τα διηγήματά του, τα ιστορικά γεγονότα της εποχής με μεγάλη ευαισθησία, αφουγκράζεται τους παλμούς του κοινωνικού βίου της εποχής. Φυσικά και είναι επηρεασμένος από τις ιστορικές και κοινωνικές εξελίξεις. Ο Mollie Hunter είχε πει «Δεν υπάρχει βιβλίο που να λέει κάτι αξιόλογο, αν πρώτα αυτό το κάτι δεν το είπε η ζωή του συγγραφέα(Hunter,1983:80). Η ζωή λοιπόν του συγγραφέα, τα βιώματά του αποτυπώνονται μέσα σε αυτό το αριστοτεχνικό δημιούργημα.

Από τις έρευνες που έχουμε δει παραπάνω σε ότι αφορά τα σχολικά εγχειρίδια, τόσο της Τουρκίας, όσο και της Ελλάδας, διαπιστώνουμε πως στα μαθήματα της ιστορίας περισσότερο μα και της μητρικής γλώσσας το κέντρο βάρους πέφτει, ιδιαίτερα τις προηγούμενες δεκαετίες στον εθνικό «εαυτό» και στον εθνικό «άλλο». Λείπουν αναφορές για τους υπόλοιπους λαούς του κόσμου, ώστε οι μαθητές να έχουν μια ολοκληρωμένη εικόνα, για συγκεκριμένες ιστορικές περιόδους. Σημαντικός «άλλος» βέβαια στα σχολικά εγχειρίδια είναι ο Τούρκος ή ο Έλληνας αντίστοιχα εξαιτίας του ότι η νεότερη ιστορία στην πλειονότητά της συνδέει την Ελλάδα με την Τουρκία. Φυσικά γίνονται

προσπάθειες και θετικά βήματα και των δύο γειτονικών λαών σε μια καλύτερευση σε ότι αφορά το γράψιμο σχολικών εγχειριδίων. Αυτό είναι θετικό καθώς στη σημερινή εποχή, κύριο χαρακτηριστικό κάθε κοινωνίας, είναι ο πολιτισμικός πλουραλισμός, η αποδοχή του «άλλου», του «γείτονα» ιδιαίτερα, ο σεβασμός στην πολιτιστική κουλτούρα του «Άλλου».

Αν και έχουν γίνει μεγάλα βήματα για να εδραιωθεί η διαπολιτισμική εκπαίδευση στα σχολεία, οι συντάκτες των Αναλυτικών προγραμμάτων, θα πρέπει να επιζητούν συνέχεια την αναμόρφωση των Αναλυτικών Προγραμμάτων, γιατί στις μέρες μας, έχουμε τεράστιες πολιτικές, οικονομικές, κοινωνικές και πολιτισμικές αλλαγές. Κάτω από αυτά τα δεδομένα απαραίτητος είναι ο εκπαιδευτικός σχεδιασμός. Ένας σχεδιασμός που θα κάνει το μαθητή, ελεύθερο και ολοκληρωμένο και έναν ενεργό πολίτη στο μέλλον, μακριά από φανατισμούς, μισαλλοδοξίες, ρατσισμό και μη αποδοχή του «Άλλου». Το μάθημα ιδιαίτερα της ιστορίας πρέπει να έχει ως στόχο τα κοινά των λαών κι όχι πάντα τις διαφορές, όπως γινόταν μέχρι τώρα. Η λογοτεχνία είναι αυτή που θα διδάξει την καλύτερη ιστορία ,από ότι η ίδια η ιστορία. Άλλωστε όπως είδαμε και παραπάνω, ιστορία και λογοτεχνία είναι συγκοινωνούντα δοχεία. Όπως είδαμε και τα ιστορικά γεγονότα μέσα από το αριστουργηματικό έργο του Νετζατί Τζουμαλί , αριστοτεχνικά δοσμένα, χωρίς υπερβάσεις και με απώτερο σκοπό να εξυμνήσει την έννοια της φιλίας και της ειρηνικής συμβίωσης, την έννοια της αποδοχής και του σεβασμού του «Άλλου».

Αν έχουμε, τέτοιους λογοτέχνες, όπως είναι ο Νετζατί Τζουμαλί, με αδέκαστη κρίση, που κύριο μέλημά τους, είναι να προβάλλουν με μαστοριά την πολυπολιτισμική κουλτούρα και να θεωρούν τις διαφορές μεταξύ των λαών σεβαστές και ισάξιες, να θεωρούν πως ο κάθε λαός, έχει τη δική του πολιτιστική κληρονομιά, αλλά σέβεται και την πολιτιστική κληρονομιά των άλλων λαών, ότι μπορούν να συμβιώνουν ειρηνικά, παίρνοντας και δίνοντας τα καλά στοιχεία του «εαυτού» και του «άλλου», ότι η φιλία μεταξύ των λαών, κάνει τους λαούς πλουσιότερους πνευματικά και η γη ανήκει σε όλους, τότε ο κόσμος μας θα ήταν ο πλέον ιδανικός και όλοι θα προσπαθούσαμε για την οικοδόμηση του πολιτισμικού «εμείς», διώχνοντας από πάνω μας, φανατισμούς, μίσση, εθνοτικά στερεότυπα.

Το ταξίδι που κάναμε νοερά, διαβάζοντας και αναλύοντας τα διηγήματα του συγγραφέα, ήταν στην αγαπημένη πόλη Φλώρινα και στη γύρω περιοχή και ανατροφοδοτώντας φτάνουμε στο συμπέρασμα πως η Φλώρινα του 1900, δε

διαφέρει από τη σημερινή Φλώρινα, που εξακολουθεί να είναι ένας πολιτιστικός πόλος και δεν ομφαλοσκοπεί επικεντρώνοντας, μόνο στους δικούς της κατοίκους, αλλά εξακολουθεί να έχει μια αγκαλιά ανοιχτή για όλους, στέκοντας περήφανη Μακεδονική πόλη μέσα στους αιώνες. Θα ήθελα να κλείσω το πόνημα αυτό, με μια φράση του συγγραφέα, που πιστεύω πως το ουσιαστικό νόημα, το οποίο πρέπει να καταλάβουμε όλοι οι λαοί και δη οι όμοροι, για τη συμβίωση με τους «άλλους» περικλείεται σε αυτή τη φράση: «Αχ βρε Μουσταφά, με το ζόρι δε γίνεται εχθρός ο άνθρωπος»

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Αβδελά Ε. Ιστορία και Σχολείο. Αθήνα 1998 εκ.Νήσος, σ.189.

Αθανασοπούλου Αφ. «Ιστορία και λογοτεχνία στο σχολείο. Μια διεπιστημονική πρόταση διδασκαλίας για την κριτική αγωγή των μαθητών στο σύγχρονο πολιτισμό» Δημοσιεύτηκε στο «Η διαθεματικότητα στο σύγχρονο σχολείο και η

διδασκαλία της Ιστορίας με τη χρήση πηγών» Πρακτ. Επιστημονικού Σεμιναρίου, Γ. Κόκκινος Αθήνα 2004, εκδ. Μεταίχμιο, σ. 101-131.

Ακριτόπουλος Αλ. «Διαπολιτισμική εκπαίδευση και λογοτεχνία» στο Μακεδνόν, τχ. 12^ο . Φλώρινα 2004.

Αμπαζοπούλου 1998 «Οι εικόνες του «Άλλου» στα κείμενα Νεοελληνικής Λογοτεχνίας του Λυκείου», Β. Δεληκάρη, στο Φιλόλογος τχ11, Άνοιξη 2004..

Αναλυτικό πρόγραμμα σπουδών στο Νηπιαγωγείο, Παιδαγωγικό Ινστιτούτο 2011, :19»

Αντρέου , Γκόλια, Κασίδου στο βιβλίο «Όψεις ετερότητας» Κυρίδης Α, Αντρέου Α. εκδ. Gutenberg : 23).

Αποστολίδου Β. «Η συγκρότηση και οι σημασίες της εθνικής λογοτεχνίας». Επιστημονικό Συμπόσιο, Έθνος –Κράτος- Εθνικισμός. Εταιρεία Σπουδών Νεοελληνικού Πολιτισμού και Γενικής Παιδείας. Αθήνα.

Άχλης Ν «Οι γειτονικοί μας λαοί, Βούλγαροι και Τούρκοι, στα σχολικά βιβλία Ιστορίας Γυμνασίου και Λυκείου. εκδ, οίκος Αφών Κυριακίδη Θεσσαλονίκη 1983).

Βακαλόπουλος Απ, «Νέα ελληνική ιστορία 1201-1985»,κβ' έκδοση, εκδ, Βάνιας, Θεσσαλονίκη 2004, 327:351 .

Βακαλόπουλος Κωνσταντίνος,1998^α, Νεοελληνική Ιστορία(1204-1940), Σύγχρονα εθνολογικά όρια του ελληνισμού στα Βαλκάνια, Αφοί Κυριακίδη, Θεσσαλονίκη

Βακαλόπουλος Κωνσταντίνος, 2001, Το νέο Ελληνικό έθνος(1204-2000), Ηρόδοτος, 376:383

Βαμβακίδου Ι., Κυρίδης Α., Μπέσσας Δ., «Ο Τούρκος και ο Έλληνας στη ζωγραφική των νηπίων» στο Όψεις ετερότητας, Ανδρέου Α., Κυρίδης Α., Αθήνα 2005 εκδ. Gutenberg σ.51-68.

Βάμβουκας Μιχάλης,1998, «Εισαγωγή στην ψυχοπαιδαγωγική έρευνα και μεθοδολογία , 5^η έκδοση, Γρηγόρης ,Αθήνα

Γεωργογιάννης Π., 2004, Διαπολιτισμική Επάρκεια και Ετοιμότητα των. στο: Γεωργογιάννης Π. 2004 (επιμ.), Διαπολιτισμική Εκπαίδευση, 1^ο Πανελλήνιο Συνέδριο Εκπαιδευτικών

Γκότοβος Α.,2003, Εκπαίδευση και ετερότητα-Ζητήματα διαπολιτισμικής παιδαγωγικής. Αθήνα, Μεταίχμιο

Δαμανάκης Μ.,1995, Μετανάστευση και Εκπαίδευση, Gutenberg,Αθήνα

Δαμανάκης Μ,2000, Η Εκπαίδευση των παλιννοστούντων και αλλοδαπών μαθητών στην Ελλάδα ,Διαπολιτισμική προσέγγιση, Gutenberg,Αθήνα

Διαμαντόπουλος κ.ά (1995) «Η εικόνα του άλλου στα σύγχρονα σχολικά εγχειρίδια Ιστορίας του Γυμνασίου» στο Μονάδα Έρευνας Σχολικού Εγχειριδίου, Σχολικά εγχειρίδια Βαλκανικών χωρών, πρακτικά ημερίδας Θεσσαλονίκη (17/5/1994)Αφοί Κυριακίδη.

Δεληκάρη Β. 2004 «Οι εικόνες του «άλλου» στα κείμενα Νεοελληνικής Λογοτεχνίας του Λυκείου» στο Φιλολόγος τχ.115 Άνοιξη 2004.

Εταιρεία Ελληνικού λογοτεχνικού και ιστορικού αρχείου, 1993,« Η Αθήνα των Βαλκανικών πολέμων 1912-1913»Πνευματικό κέντρο Δήμου Αθηναίων , :24

Ιστορία κοινωνικών επιστημών Β΄ Λυκείου ΟΕΔΒ 2002 ,:176

Ευαγγέλου Μ «Η εικόνα των Ελλήνων στα τουρκικά αναγνωστικά της δημοτικής εκπαίδευσης» Θεσσαλονίκη 2004.

.Ηρακλείδης Α «Socialization to Conflict- A case study of the national historical ingroup-outgroup images in the educational system of Greece” στην Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών, αρ.38, 1980

Ιωαννίδου Αλ. «Η λογοτεχνία ενάντια στον εθνικισμό των σχολικών βιβλίων :Η εικόνα των Τούρκων σε Έλληνες συγγραφείς» σελ. 393-404, στο η εικόνα του Άλλου Γείτονα στα σχολικά βιβλία των Βαλκανικών χωρών» Πρακτικά Διεθνούς συνεδρίου, Θεσσαλονίκη, 1998, εκδ, Τυπωθήτω, Αθήνα 2000.

Ισμουρλιάδου Α, Τολούδη Φ «Η έρευνα των σχολικών βιβλίων της ιστορίας στην εκπαίδευση των Βαλκανικών κρατών» Μακεδνόν τ. 10°. Φλώρινα 2002 σελ 42

Ντίνα Καραμπατάκη «Διαβάζοντας τη συλλογή του Νετζατί Τζουμαλί Μακεδονία 1900, στο εταιρεία τεύχος 36 σελ.65-66)

Α.Καψάλης & Δ. Θεοδώρου (2002). «Τυπολογία και μεθοδολογία της έρευνας των σχολικών εγχειριδίων, στο Μακεδνόν τχ. 10 Φλώρινα.

Α. Καψάλης & Δ.Χαραλάμπους(1995) «Σχολικά εγχειρίδια Θεσμική Εξέλιξη και Σύγχρονη Προβληματική, Αθήνα

Κιτρομηλίδης Π, «Νοερές κοινότητες και οι απαρχές του εθνικού ζητήματος στα βαλκάνια»,εθνική ταυτότητα και Εθνικισμός στην νεότερη Ελλάδα, Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τράπεζας, Αθήνα 2003, :53.

Κόκκινος Γ. Από την ιστορία στις ιστορίες, ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ σ. 21.

Κολιόπουλος Ιωάννης,2002, «Ιστορία της Ελλάδας από το 1800» ,τεύχος Β΄ , Βάνιας, Θεσσαλονίκη, :207

.Κολιόπουλος Σ.Ι. «Η πέραν»Ελλάς και οι «άλλοι» Έλληνες. Το σύγχρονο Ελληνικό Έθνος και οι ετερόγλωσσοι σύνοικοι χριστιανοί (1800-1912) εκδ. Βάνιας Θεσσαλονίκη 2003 σελ.141-144.

Κουλούρη Χριστίνα Dimentions ideologiques de l'historicite en Grece(1834-1914),Les manuel scolaires d'histoire et de geographie, στο «Εικόνες Ελλήνων και Τούρκων, Η. Μήλλας σ.303

Κυρίδης Α, Αντρέου Α., «Όψεις ετερότητας», εκδ.Gutenberg, Αθήνα : 23

Κυρίδης Α. Ντίνας Κ. κά, Όταν ο διεθνισμός σκοντάφτει στο γείτονα- εχθρό. Κοινωνιολογικές και γλωσσικές προσεγγίσεις του λόγου των μαθητών του Λυκείου για τους Τούρκους και διδακτικές προεκτάσεις. Πρακτικά Γ' Πανελλήνιου Συνεδρίου Παιδαγωγικής και Εκπαιδευτικής Ερευνας, Ναύπλιο 2001,στοδίκτυοhttp://www.per.gr/praktika_synedrion/synedrio_nayplioy/c/3/mer_g_th_3/kiridis_kai_alloi.html

Κωφός Ευάγγελος,2003,«Εθνική κληρονομιά και εθνική ταυτότητα στη Μακεδονία του 19^{ου} και του 20^{ου} αιώνα», στο Εθνική ταυτότητα και Εθνικισμός στη Νεότερη Ελλάδα, επιμ. Θ.Βερέμης, Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης, Αθήνα , 200:221

Λιάζος Ν.«Τα τουρκικά σχολικά εγχειρίδια της μειονοτικής εκπαίδευσης στην ανάπτυξη των διαπολιτισμικών σχέσεων μεταξύ χριστιανών και μουσουλμάνων στη Δυτική Θράκη .Διδακτορική διατριβή.

Λουκίδου Δ. Θεοδοσίου Θ. Η έρευνα των σχολικών βιβλίων, μητρικής γλώσσας στην εκπαίδευση των βαλκανικών κρατών, στο Μακεδόν, τεύχος 10^ο, Φλώρινα 2002 σελ.63-76.

Λεοντίνης Γ.Ν «Αξιολογικές κρίσεις και διδακτική της εθνικής ιστορίας» ΠΕΦ Σεμινάριο 17, σ.193-223.

Μάρκου Γ.,1996, Προσεγγίσεις της πολυπολιτισμικότητας και η Διαπολιτισμική Εκπαίδευση- Επιμόρφωσης των εκπαιδευτικών, ΥΠΕΠΘ., ΓΓΛΕ, Αθήνα

Μήλλας Ηρακλής, «Εικόνες Ελλήνων και Τούρκων», (Σχολικά Βιβλία, Ιστοριογραφία, Λογοτεχνία και Εθνικά Στερεότυπα) ,Αλεξάνδρεια, 2001

Μίντσης Γεώργιος ,1993,«Ιστορία του Μακεδονικού ζητήματος» ΣΤ' έκδοση Θεσσαλονίκη ,:58

Μίντσης Γεώργιος, 1997,Εθνολογική σύνθεση της Μακεδονίας, Εθνικά ζητήματα, Ηρόδοτος, Αθήνα,: 256

Νετζατή Τζουμαλή, «Μακεδονία 1900»,2001, Βαλκανικό Άσυλο Ποίησης, Πρέσπες

Μούσιου Ολ. «Η συμβολή της λογοτεχνίας στη διαμόρφωση διαπολιτισμικής συνείδησης» στο Μακεδνόν τχ. 9^ο, Φλώρινα 2001-2002.

Μπονίδης Κ, Α. Μπουραντάς ,«Ζητήματα έρευνας του περικειμένου των βιβλίων: Εθνικά αυτοστερεότυπα και ετεροστερεότυπα στην εικονογράφηση των βιβλίων ‘η Γλώσσα μου’ του Δημοτικού Σχολείου». (Στο συνέδριο της Παιδαγωγικής Εταιρείας Ελλάδος με θέμα: Ελληνική παιδαγωγική και εκπαιδευτική έρευνα, Ναύπακτος 13-15 Νοεμβρίου 1998.

Μπονίδης Κ. Ο εθνικός εαυτός και ο εθνικός άλλος στην εικονογράφηση των ελληνικών και τουρκικών σχολικών εγχειριδίων του γλωσσικού μαθήματος, στο Μακεδνόν τ.10^ο,Φλώρινα 2002 σελ.77-85.

Μπονίδης Κ. «Οι άλλοι λαοί στα ελληνικά εγχειρίδια Γλώσσας και Ιστορίας του Δημοτικού Σχολείου», στο Μονάδα Έρευνας Σχολικού Εγχειριδίου 1995, Σχολικά Εγχειρίδια Βαλκανικών Χωρών, πρακτικά ημερίδας Θεσσαλονίκη (17/5/1994) Αφοί Κυριακίδη, σ.15-33.

Νικολάου Γ., 2000, «Ένταξη και εκπαίδευση των αλλοδαπών μαθητών στο Δημοτικό σχολείο. Από την ομοιογένεια στην πολυπολιτισμικότητα», Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα

Νόμος 2413/1996 Η ελληνική παιδεία στο εξωτερικό-Διαπολιτισμική Εκπαίδευση και άλλες διατάξεις

Νόμος 2790/00 (ΦΕΚ24Α/16-2-2000),Αποκατάσταση των παλιννοστούντων ομογενών από την τέως Σοβιετική Ένωση.

Νόμος 2817/00,άρθρο 14,παρ.24 (ΦΕΚ78 α’/14-03-00) Ίδρυση ξενόγλωσσων τμημάτων

Νόμος 2910/01,άρθρο 40 παρ.1,2 Υποχρεωτική φοίτηση αλλοδαπών μαθητών

Νεράτζης Γ. Ι. Λογοτεχνία και ιστορία: Η αμφίδρομη σχέση τους στη διαθεματική διδασκαλία: Η λογοτεχνία ως ιστορική πηγή και η ιστορία ως έμπνευση λογοτεχνική. Δημοσιεύτηκε στο περιοδικό ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ τ.169, Απρίλιος –Ιούνιος 2012 σ. 115

Ντενίση Σοφία, το ελληνικό μυθιστόρημα και ο sir Walter Scott (1830-1880) σελ.49.

Ξωχέλλης Π κ.ά (2000) «Εισαγωγή στη θεματική του συνεδρίου» στο «Η εικόνα του άλλου/γείτονα, στα σχολικά βιβλία των Βαλκανικών χωρών, Αθήνα Τυπωθήτω, Γ. Δαρδανός, σ. 27-31.

Ξωχέλλης Π. Δ.(2002) «Παιδαγωγική του Σχολείου» Θεσσαλονίκη 2002, Αφοί Κυριακίδη.

Ξωχέλλης Π.(1995) «Η έρευνα των σχολικών εγχειριδίων. Προβλήματα και διαπιστώσεις», Σχολικά εγχειρίδια Βαλκανικών χωρών, Α.Π.Θ. Φιλοσοφική Σχολή, Τομέας Παιδαγωγικής, Μονάδα Έρευνας, Σχολικού βιβλίου, Θεσσαλονίκη, σ. 10

Ξωχέλλης Π, Καψάλης Α., Ισμυρλιάδου Α. Λουκίδου Δ.Μπονίδης Κ. Χατζησαββίδης Σ.(2002) «Η εικόνα του «άλλου» στα σχολικά εγχειρίδια γλωσσικής διδασκαλίας των βαλκανικών χωρών», Η εικόνα του «άλλου/γείτονα στα σχολικά βιβλία των Βαλκανικών χωρών. Πρακτικά Διεθνούς Συνεδρίου 16-18 Οκτωβρίου 1998. Α.Π.Θ. Μονάδα Έρευνας Σχολικού Βιβλίου, Αθήνα

Salih Ozbaran «Η εικόνα του Άλλου στα σχολικά εγχειρίδια Ιστορίας: Η περίπτωση της Τουρκίας, σελ.351-359, Πρακτικά Διεθνούς Συνεδρίου, Θεσσαλονίκη,1998,εκδ, Τυπωθήτω, Αθήνα 2000.

Πασχαλίδης Γ. Σημείων Αγωγή/Σημεία Αγωγής στο Καμαρούδης Σ., Χοντουλίδου Ε. «Σημειωτική και Εκπαίδευση» Θεσσαλονίκη 2001 στο Παρατηρητής σ. 15-22.

Πιπερτζή Κ.Χ(1995) «Η εικόνα των Βουλγάρων στα σημερινά εγχειρίδια Ιστορίας του Λυκείου ,στο «Σχολικά εγχειρίδια Βαλκανικών χωρών ,σ. 59-65.

Πρακτικά συνεδρίου.-Αθήνα: Τυπωθήτω-Γ. Δαρδανός, 2000, σε συνεργασία με τους Π. Ξωχέλλη, Α. Καψάλη, Α. Ανδρέου, Κ. Μπονίδη και τις Α. Ισμυρλιάδου και Δ. Λουκίδου, Η εικόνα του “άλλου” στα σχολικά εγχειρίδια Ιστορίας των βαλκανικών χωρών στο Α.Π.Θ.-Μονάδα Έρευνας Σχολικού Βιβλίου "Η εικόνα του 'άλλου"/γείτονα στα σχολικά βιβλία των βαλκανικών χωρών" .

Προεδρικό Διάταγμα 435,ΦΕΚ 154,τ.Α'10-10-84,Ίδρυση σχολείων απόδημων – παλιννοστούντων στην Αττική

ΥΠΕΠΘ, Παιδαγωγικό Ινστιτούτο,(2003), *Αναλυτικό Πρόγραμμα Σπουδών-ΑΠΣ-*, Παιδαγωγικό Ινστιτούτο

ΥΠΕΠΘ, Παιδαγωγικό Ινστιτούτο,(2003), *Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών- ΔΕΠΠΣ-*, Παιδαγωγικό Ινστιτούτο

Υπουργική Απόφαση Φ.818-2/4139/20/10/80, Ίδρυση τάξεων υποδοχής

Υπουργική Απόφαση Φ2/378/Γ1/1124/18-12-1994, Διδασκαλία γλώσσας μαθητών χώρας προέλευσης

Υπουργική Απόφαση Φ.818/2/Ζ/21/3175/7-9-82, Ίδρυση φροντιστηριακών τμημάτων

Φλουρής Γ.& Ιβριντέλη Μ. (2000) «Η εικόνα των βαλκάνιων γειτόνων μας στο αναλυτικό πρόγραμμα, στα σχολικά εγχειρίδια και στα βιβλία του δασκάλου του

Ελληνικού Δημοτικού Σχολείου» στο Εικόνα του «άλλου»/γείτονα στα σχολικά βιβλία των βαλκανικών χωρών. Αθήνα 2000 Τυπωθήτω, Γ. Δρδανός, σ.231-163.

Ferro M (2000), Πώς αφηγούνται την ιστορία στα παιδιά σε όλο τον κόσμο.

Μτφρ Π. Μαρκέτου, Αθήνα, εκδ. Μεταίχμιο, σ.9-10.

K-P.Frizschen, «Τα σχολικά εγχειρίδια ως αντικείμενο έρευνας, Ματιές στη διεθνή έρευνα σχολικών εγχειριδίων, Παιδαγωγική Επιθεώρηση, τχ.17 Αθήνα, 1992, σ. 173.Στη διδακτορική διατριβή του Ν.Λιάζου με θέμα «Τα τουρκικά σχολικά εγχειρίδια της μειονοτικής εκπαίδευσης στην ανάπτυξη, διαπολιτισμικών σχέσεων μεταξύ χριστιανών και μουσουλμάνων στη Δυτική Θράκη) διαδίκτυο.

Χαλκιαδάκης Γ. Εμ. Λογοτεχνία και ιστορία: όψεις της Νεότερης Ιστορίας της Κρήτης μέσα από λογοτεχνικά έργα του Νίκου Καζαντζάκη. (Διεθνές επιστημονικό συνέδριο «Ο Νίκος Καζαντζάκης και ο κρητικός πολιτισμός) σ.2-3 εκδ. Μουσείου Ν. Καζαντζάκη

Wolfgan Hopken, “Η ιστορία ως σύγκρουση – η ιστορία ως γειτνίαση. Εξετάζοντας την ιστορία της σύγκρουσης στα σχολικά βιβλία των Βαλκανίων» στο Η εικόνα του «Άλλου» Γείτονα στα σχολικά βιβλία των Βαλκανικών χωρών, Πρακτικά Διεθνούς Συνεδρίου, Θεσσαλονίκη,1998, εκδ, Τυπωθήτω, Αθήνα 2000.

Hunter M.(1983) «Το τάλαντο δεν είναι αρκετό» Αθήνα 1983,εκδ. Καστανιώτη.

Διαδικτυακές αναφορές

Elsito.gr/index.php/arts/item/479-realismos

[Latistor.blogspot.gr/2010/07blog-post 4948.html](http://Latistor.blogspot.gr/2010/07blog-post-4948.html)

24 FLORINA. — Le Marché.

Το παζάρι στη Φλώρινα ,εκείνα τα χρόνια.

Μια άποψη από τη σημερινή πόλη της Φλώρινας.

Φλάμπουρο ή Νεγκοβάνι.

Νυμφαίο ή Νέβεσκα, ένα όμορφο βλαχοχώρι που εκείνη την περίοδο όπως μας λέει ο συγγραφέας, είχε τριακόσια σπίτια , τα μισά Βουλγάρικα, καμιά ογδονταριά Τούρκικα , εξήντα Ρωμέικα και δέκα βλάχικα

Διακρίνονται οι δυο λίμνες Ζάζαρη και Χειμαδίτιδα, γνωστή η περιοχή που μας περιγράφει ο συγγραφέας ως περιοχή Σαρή –γκιολ. Το χωριό Λιμνοχώρι βρίσκεται ανάμεσα στις δυο λίμνες. Και το χωριό Ανάργυροι ή Ρούντικ βρίσκεται πιο κοντά στη λίμνη Χειμαδίτιδα.

Το χωριό Σκλήθρο ή Ζελενίτσι , με την παλιά ονομασία που το συναντήσαμε στα διηγήματα του Νετζατί Τζουμαλί

Το χωριό Νίκη Φλώρινας ή όπως το βλέπουμε στο έργο του Νετζατί Τζουμαλί Νεγκοτσάνη.

Στο μεθοριακό σταθμό Νίκης Φλώρινας, σήμερα.

Μελίτη ή Βοστοοράνη κι αυτό το χωριό το συναντούμε στις διηγήσεις του Τζουμαλί.

Βεύη ή Μπάνιτσα.

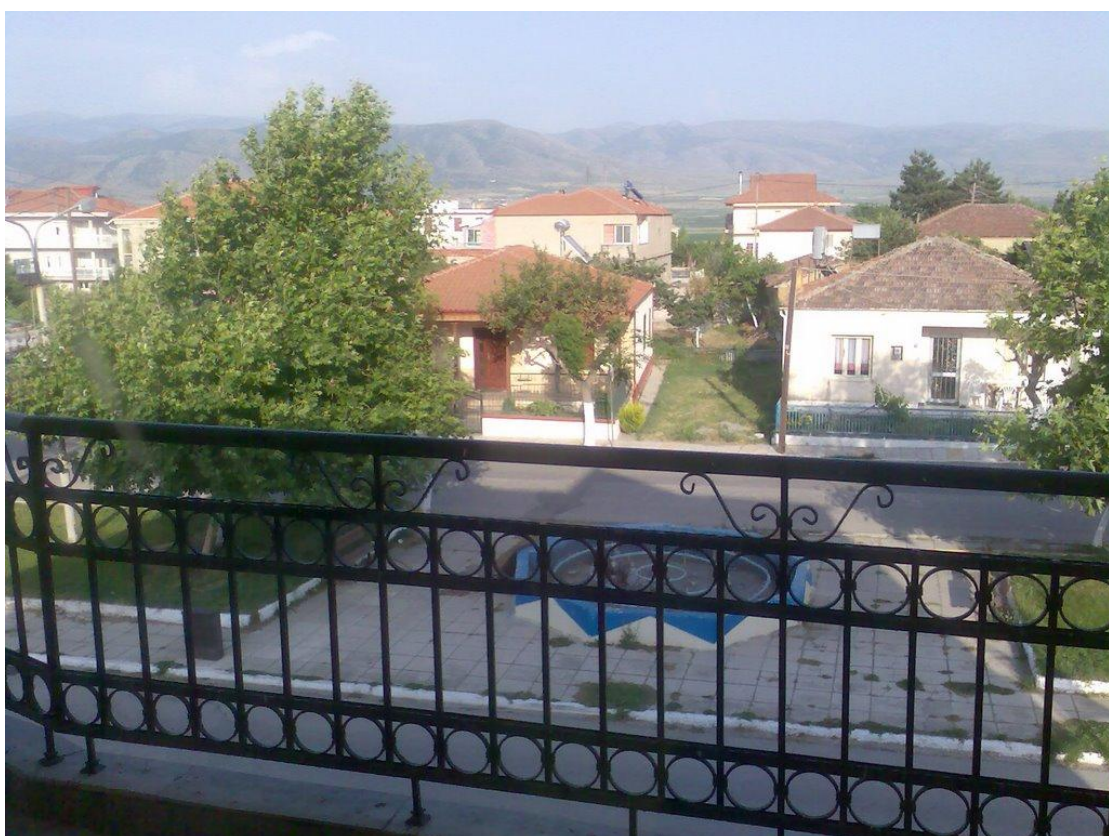
Εινό Νερό φλώρινας ή Εκσίσου .Κι αυτό το χωριό το βλέπουμε στα διηγήματα του Νετζατί Τζουμαλί.

Χωριό Ροδώνας ή Γκιουλέντσι

Αμόνταιο ή Σόροβιτς.

Φιλώτας ή Τσαλτζιλάρ.

Πτολεμαΐδα ή Καϊλάρια.

Το χωριό Χαραυγή ή Τζουμάς στην Κοζάνη.

Σέρβια ή Σερφιτζέ Κοζάνης